UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Index Baldi Pervsini. I. V. D. In prælectiones in totum Codicem Iustinianeum locupletißimus

... In Qvartvm Et Qvintvm Codicis Libr. Praelectiones / Additionibvs Philippi Decii ...

Baldus

Lugduni, M.D.LXI.

Testibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-95990

Visual Library

imponi pena corporalis:q2 ppter inopiã pbationũ minuitur pena:hoc eſt q2 nõ põt plus punire in criminali ɋ̃ ɔdemnaret in ciuili hec eñ eſt ſnĩa Jano. ꝙ vbi procedit ex preſumptione.imponat minor pena et ita ꝫ Nico.de ma.ꝛ iſta vocat probatio pſumptiua. Sꝫ ꝛ tertia eſt ſpecies que vocat pbatio indicatiua ſcꝫ qñ fit indiciũ,qḋ eſt minus ɋ̃ ſemiplena probatio:ꝛ ex iſta in vili perſona hꝫ locũ tortura:vt.ff.de probat.l.cum
a probatio.ſecus in grauioribus perſonis:quia qualitas precedentis [a] vite elidit hmõi indicia vt extra de preſum.c.cum in iuuentute.ꝛ.ff.de re mili.l.nõ oẽs.§.a barbaris.vbi ergo ceſſat tortura.ꝛ tortus nõ ɔfitetur dꝫ ſequi abſolutio,nec põt reus in aliquo condemnari ex ſola ſuſpitione vt.ff.de penis.l.abſentem.facit.c.ſi clericos.de ſen excõ.lib.vj.ꝛ adde,ꝙ lꝫ qñ pcedit ex pſumptione.mitiget pena ꝛ econtra quod quando liquet exaugeretur pena arbitraria.tñ qñ pena hꝫ certos fines ex qualitate pbationũ nunɋ̃ põt ex qualitate exaugeri.i.aggrauari. vt.l.generaliter in prin.ff.de decu.vbi eſt tex.no. Et iõ Judices debẽt eſſe cõtenti finib⁹
9 penarũ put.ſcripte vel denotate ſunt a iure. ¶ † Extra queritur quid ſi cauſa capitalis cõmittit pugne nũɋd cõuictus p pugnã dꝫ mori dicit hic Nico.de ma.ꝙ licet conuictus per teſtes deberet mori tamen conuicto p pugnã q2 eſt preſumptiua pbatio non infligit mors:ſed amputat manus,ꝛ ſic minorat pena de toto ad partem.allega.x.cola.de pace tenenda,§.j.et in lombarda de homicidio liberi hoĩs,qui moritur.j. treugã.credo de hoc ſtandum cõſuetudini,Nã iure ciuili per bellum probatio eſt interdicta:niſi in caſu vt inſti.de heredi.ab inteſtato.§.per contrarium.vbi omnino vide.

¶ De teſtibus. Rubrica.

¶ Dixit de probationibus in genere: nunc deſcendit ad ſpeciem primo de probatione digniori,que fit per viuam vocem teſtis.

1 ☞ Probatio ingenuitatis non conſiſtit ex ſolis teſtibus.
2 Solus,que eſt dictio excluſiua,quam naturam habet.
3 Cauſa liberalis,an poſſit terminari per ſententiam lite non conteſtata.

¶ Lex prima.

SI tibi. ¶ Nõ ex ſolis teſtibus conſiſtit probatio [a] ingenuitatis.h.d.ꝙ intelligitur duobus modis,Primo mõ in prouocatione ad ingenuitatem. Scdo modo in prouocatione ad libertatẽ.ſm primam lectu.exponit defende.i.agendo ꝛ probando Et ex hoc nota.[b] quod ſi ſtatuitur terminus actori ad ſui defenſionem faciendam,intelligitur.i.ad impugnandum reũ.ꝛ ſic nomen defenſionis qñɋ ponit p impugnatione.qḋ tene menti.ſm ſcdam lecturã defende ſtat proprie.¶ Et no hic controuerſiam fieri etiam reſiſtendo.[c] vt.ff.de procu.l.non ſolũ.§.ſi ſtatus.¶ Item queſtio fit reſiſtendo:vt.ff. ad treb.l.Lucius.§.tres heredes ¶ Itẽ turbatio fit reſiſtendo.vt no.
2 ff.ꝙ metus.cau.l.extat.¶ † No.etiã de dictionibus excluſiuis ſicut eſt dictio ſolꝰ que eſt hic in lrã nã ſi quidẽ cõiũgatur cũ aduerbio negandi, vt hic cõſtruendo literã hoc modo.nõ ſoli tunc excludit impoſſibilitatem Sed ſi ponit ſine aduerbio negandi vt ſi dico iſte ſolus vicit leonẽ tũc excludit gñalitatẽ,dictiones aũt taxatiue non proprie poſſunt iungi cũ aduerbio negãdi vt ſi dicerẽ duntaxat Pet.vincit leonẽ ſi nõ exponeretur duntaxat.i.ſolus:ꝛ ſic alius modus ſignificandi eſt attribut⁹ ab intellectu dictionibus excluſiuis:alius taxatiuis:propterea ſunt diuerſe ſpeciei.Tu legiſta non debes multum curare niſi de effectu verbi
3 vt.j.de predi.min.l.ob es.¶ † Quero hic nunquid in liberali cã [d].poſ-
d ſit procedi ad diffinitiuã lite nõ cõte.ꝛ dico ꝙ ſic:vt.ff.de li.ho.exhi.l.iij §.ſi.ꝛ.j.de inge ma.l.diffamari. ſiue agat de libertate hoĩs ſiue eccleſie
e vel ciuitatis.tex.habes not.extra de teſti [e].c.cũ olim.vbi videas ꝛ põt
f dici gñalis vbicũɋ tractat de ſtatu:[f] ꝛ non de re eſtimabili:q2 ibi nõ cadit miſſio.iuxta no.per Ja.bu.j.quomodo ꝛ quando iudex aut.q ſemel videas:vt ibi no.hinc illud Euangelicũ.Nõ ex ſolo pane viuit homo:ſufficiunt interdũ ꝛ ideo opus eſt aliis probationibus

1 ☞ Etiam hec dictio qualiter implicet.
2 Domeſtici qui dicãtur.
3 Quid ſi teſtis domeſticus fuit,ꝛ non eſt tempore quo teſtificatur,numero.3.
4 Familiares honeſti ꝛ bone fame,an recipiantur in teſtes.

¶ Lex ſecunda.

1 ETiam iure. breuiter domeſtici [g] a teſtimonio repelluntur hoc.dicit. ¶ † Primo. quero quid implicet dictio etiam Reſponde.implicat rationem:quaſi dicat non tamen naturali ratione et generali qua commiſſum eſt iudici vt videat quibus teſtibus ꝛ quãtã fidẽ habere debeat:vt.ff,e.l.iij.ſꝫ ẽt ſpeciali ꝛ expreſſa ordinatione iuris.i.p hanc.l.domeſtica teſtimonia ꝛc.nec pꝫ,vt dicas ꝙ implicet ius hoc eſt ꝛ nonũ iure ciuili ſed pretorio:q2 tale edictum pretoris [c]
2 non reperitur ſecundum Ni.de ma.¶ † Secũdo
h quero [h] qui dicãtur domeſtici:ſuper quo glo.tradit doctrinã remiſſiuam ꝛ querit de vxore. Sed Ni.de ma.dicit quod per gl.nõ põt apparere:qḋ eſt domeſticũ teſtimoniũ.Et ideo dicendum eſt [b] ꝙ domeſticũ teſtimonium dicitur duobus modis.ſ.ratione teſtificationis:ꝛ ratione teſtificantis et primum dicitur domeſticum.i.priuatum. hoc eſt nõ publica authoritate iudicis receptum ſed aliter coram vicinis ſcriptũ eſt,ꝛ receptũ eſt dictum eius:et huiuſmodi teſtimonij fides improbatur.vt.ff.eo.l.iij.§.Sabino.ꝛ no.j.eo.l.ſolam.¶ Alio modo dicitur ratione perſone teſtificantis.ſ.quando perſona teſtificans contingit eum pro quo teſtificatur,per ſtatum domus. [f] j.de ſena.claudi.l.j.qḋ eſt duobus modis.vel ꝙ princeps domus habet iuſ in perſona eius,vt in filio liberto:aſcriptitio:vel vel quia alias hꝫ familiari.ꝛ obedire in his que ad domum pertinent ꝛ per domum intelligo cohabitationeꝫ plurium,et coniunctum.qui conſiſtit ex preſidente, [g] ſubiacente,ꝛ miniſtrante:vt eſt vir,qui preſidet, femina que ſubiacet ꝛ ſeruitores,qui miniſtrant,
i i.dapiferi.ſeu mercenarij noſtri vt not.ff.de pec. l.Id.veſtimentum.vnde omnes iſti dicuntur do
k meſtici [k] quaſi domui aſtantes:quia in eis habet conſiſtere ſtatus domus.i.familie.vt.ff.de verb. ſig.l.pronuntiatio ꝛ per hoc ipſam domum participant quodam modo cum domino domus.i. cum preſidente.de quibus loquitur.ff.de penis. [b] l.reſpiciendum.§.furta domeſtica.ꝛ.ſ.de his q̃ ad ecc.confu.l.preſenti.§.ſicubi. ¶ Hec autem participatio fit tribus modis.vel quia ſubſunt vel quia pſunt.vel q2 circũſtãt h ergo non teſtificantur per ſe ſm Ni.de ma.t Sꝫ ſi eſſet quõ d vno ad aliũ bñ reciperet teſtimoniũ.vt.ſ.de here.l.
3 quoniam ¶ † Sed quero qd ſi fuit domeſticus ꝛ nunc nõ eſt tempore quo teſtificat Rñdeo.vꝫ dictũ ſuũ attento preſenti ſtatu.econtra vero ſi non fuit domeſticus.ꝛ nunc eſt tẽpore iuramenti non valet dictum ſuum.ff.de carb.edic.l.iij.§. cauſe ꝛ.l.qui bona.§.ſi quis de damno inſe.ꝛ hec vera ſunt in teſtimonijs iudiciarijs ſecus in inſtrũlibus que p notariũ ſcribunt.Nã cũ vtraque
l pars hũc teſtẽ adhibuit,valet teſtimonium.[l] ad hoc.ff.de.vſur.l.ſciendũ. In teſtimonijs vero teſtamentarijs,dic vt no.ff.de teſta.l.q teſtamẽto. in prin.ꝛ dt hic Nic.de ma.ꝙ etiã ſi non ſit aliqd exceptum de domeſticitate:ſi tñ hoc liqueat ex actibus puta q2 interrogatus confeſſus eſt ſe eẽ
m domeſticũ vel familiarẽ ꝙ non adhibet fides [m]
4 ſm eũ.¶ † Sed Inno.dicit ꝙ familiares bone
n ſti ꝛ bone fame,recipiuntur in teſtes,[n] puta ſaqñ erat oculte excõicatus.p id ꝙ habet in.c.decernimus.de ſen.excom. ꝛ facit ꝙ voluit Bar.in.l.ſi pater.ff.de.fal.vbi dicit qḋ lꝫ filius nõ poſſit teſtificari pro patre,tamen ſi eſt publicus notarius.põt cõficere inſtrumentum inter patrem ꝛ extraneũ.And,Barba.

a ¶ Precedentis.Adde Bar.in.l.deſertorem.§.ſed.ſi ñ.de re milit.ꝛ ẽ econtra mala fama aggrauat in his in quibus qui ꝛ tenẽ ſi inſatratus vt per Bart.in.l.j.j.de confeſ. ꝛ hic adde Bal.in.l.j.j.loca.
b ¶ Et ex hoc no.defendere idẽ eſſe qḋ agere.nõ prohibetur.ꝛ ibi Bal. in prin.j.qui.acq.non poſ.in ver.oppo.per.l.ſi quis ante fundum.j ad.l. iul.de.vi.
c ¶ Reſiſtẽdo.No. q̃ ſi controuerſia vide Bal.in.l. j.ij.de his que pe.no. And. Barba.
d ¶ Cauſa In contrarium eſt.l.diui. cõs gl.ſi.d lib cau. vide Barto.in.l.ſi prius.in.vij.qo.ff. de ope no.nun.
e ¶ Decreti Vide per Barto.in aut. ſi omnes ſi minor ab here.ſe abſti.ſ.
f ¶ De ſtatu.Vid Bal.in aut.ei qui. ver.quero qualiter fiat omiſſio. j.de bo.an.iu.poſ.per Bar.in.d.l.ſi prius
g ¶ Domeſtici. Not.ꝙ ad probandã innocentiaꝫ domeſtici per minus idonei pbent ſcdm Spec.in tit.de inquiſi.§.j.verſ.ſed nunquid omnes.alias eos.
h ¶ Secundo quero.Et vide:domi.Anto.in.c.ex literis.de tranſa.vbi licet cõiunctus nõ ſit legitimus teſtis:tamẽ eſt legitimus.qñ eſt deſcript⁹ in iſtrumẽto.ꝛ ſic adminiculans.inſtrumento;vide ibi:q2 pulchre loquitur:et vide Bald. in.l.parentes.j.eo. et pondera ꝙ voluit Inn.in.c.pia. de excepp.libro.vi vbi dixit,ꝙ lꝫ excõicatus non poſſet teſtificari viua voce: tamen ſi eſt deſcript⁹ in inſtrumento probat ſecũdum Jo.de Jmol. in.d.cap.ex literis.

i ¶ Mercenarij Vide que dixi poſt Bar.in.l.cos.j.co.
k ¶ Dicunt domeſtici.Et an colonus dicatur domeſticus et poſſit repelli a teſtificãdo vide tex.clariorẽ ꝛ meliorẽ in iure ſꝫ Alb.de roſat.in.l.preſenti,§.ſane enim ſi ſeruus.ſ.de his qui ad eccle.confuge ſed Rapha.ibi dicit,ꝙ loquitur de colonis cenſitis,ꝛ an familiaris qui ſtat cũ eo quod ad vinum ꝛ panem,vide Ange.in.j.ꝗ.vbi dt quod ſic:ſi non opponitur per partem.ꝛ ſi opponitur dic quod dictum ſuum poterit iuſtificari per alios teſtes:vide quod dixi in.c.In literis,de teſtibus.Andre. Barba.
¶ Teſtimonium.Vide Bal.in.l.cos.ꝛ in.l.ſi qs in vlt.vo.j.e.ꝛ qd in rebellione domeſtico.vide Bal.in.l.inſtrumenta.ſ.tit.j.
l
m ¶ Fides.Vide Bar.in.l.maritus.ff.de queſtio.
n ¶ In teſtes.No.honeſtos familiares recipi in teſtes quid in ſocio.vide in.c.cum.R.de offi.ꝛpo.iud.dele.in.c.j ſuper de teſtib.per docto.And Barbat.

a ¶ Berroarij poſſint teſtificari. Adde Ang. in l. ſciẽdum. ff. de vſuris. Alex. in l. ij. ff. de teſta. Inn. in c. literis. in gl. ſua, in verb. familiares. extra eo. ꝛ Lanfran. de oꝛdi. in c. qm̃ cõtra falſam. §. teſtium depoſitio- nes. nu. 65. verſi. quid de berroario. extra de pꝛoba. Celſus.

b ¶ Familiares. No. ꝙ honeſtis ꝛ bonis familiaribus creditur. de fami- liaribus vid Bar. i. l. ſeruos. j. de qđ nibus. Bald. in l. j. §. de epiſ. ꝛ cleri. Petr. ꝛ Cyn. hic. Bal. in l. qui teſta mento. §. quecũꝗ ff. de teſta. ꝛ gloſſ. in. §. in teſtibus. inſti. de teſt. oꝛd. ꝛ a qd in iuuenibus, q ſtãt in apotheca cum mercatoꝛibꝰ an poſſint pꝛo eis teſtificari: vide Ang. in l. qm̃. j. e.

miliares epi, vel abbatis, vel alicuius nobilis domini: q2 iſti non tenent ſecũ niſi familiares diſ cretos, ꝛ bone opiniõis. ſecꝰ autem ſi familiares ſunt pauperes, ꝛ viles: vt familiares ſcholarium, ꝛ cerdonum, vel Berroarũ: q ſtãt cũ aliquo offi- ciali, nã iſti nõ recipiũtur in teſtes. ita no. Inno. extra de teſti. c. In lr̃is. et extra de offi. dele. c. in- ſinuante. ¶ Sꝫ reuoco in dubiũ, nunqđ Berroa rijꝰ poſſint teſtificari ꝯ pꝛãtẽ eoꝛuꝫ in ſyndicatu? Rñdeo ꝙ ſic: q2 ꝯ domeſticũ pũt pꝺuci: tñ ſi di- xerint partim pꝛo eo, partim contra: non poſſet diuidi fides teſtimonij. ad hoc facit gl. hic poſſi- ta. ¶ Sed qđ e contra: an põt pꝺucere ꝓ ſe in ſyndicatu ſuo? videt ꝙ ſic: q2 non ſunt amplius familares.ᵇ ergo inſpecto ſtatu pꝛo quo pꝛodu- cunt, poſſunt teſtificari. dũmodo non ſint ita vi- les, ꝙ ſint ſuſpecti ex vilitate vitẽ. arg. ff. de pc. l. aut affinitate. ꝛ ar. ff. de poſtulãdo. l. cui eoꝝ. §. affinitates. ꝛ hoc ſi reuera receſſerũt ab ipo. ſecꝰ ſi ſunt receſſuri ab ipſo: q2 ad huc durat familia- ritas. ꝛ facit. j. ſi rectoꝛ pꝛuincie. l. j. ꝛ. j. ſi quacũꝗ pꝛedi. po. l. j. ¶ Et adde glo. q̃ dicit quod vxoꝛ eſt domeſtica perſona, quid de ſponſa? dic ꝙ idẽ: vt. l. quod Seruius. ff. de cõdi. ob cau. ¶ Quid de cõcubina? dic idẽ, ꝙ non diſtat ab vxoꝛe in af fectu animi, ſed ſolum in honoꝛe: vt. ff. de leg. iij. l. Item legato. §. parui. de verb. ſig. l. pellicem. alias incipit. l. Maſſurius.

c ¶ Cõcubina. Vi de ẽt p Ange. poſt gl. in l. ſed ꝛ ſi qs. §. illud. ff. ſi quis cau. alleg.

d ¶ Qñ eſt interro gatus. Adde ꝙ ſi teſtis interrogatꝰ non aſſignat ratio nem ſui dicti ꝙ ni- hilominus valet eius teſtimonium: quia nõ debet eſ- ſe verboſus: vt no. gloſſ. iſta. ꝛ in c. ſi- cut. ꝛ ibi ſcribitur. extra de re iud. ꝙ dictum limita, vt per docto. meũ. d. Iaſ. may. in l. cuꝫ hi. §. vult. igit. ff. de tranſanc. ꝛ per Canoni. pꝛeſertim Fel. in c. cum cãm extra eod. ꝛ Bar. ſoꝛt. in ſuo tract. fal. reg. cccci. ꝛ cccciij. ꝛ ibi habes quando teſtis non reddens cauſam ſui dicti pꝛobet, ꝛ quando teneatur illam reddere. Celſus.

1 ☞ Teſtimonium ſine cauſa, eſt ipſo iure nul- lum.
2 Teſtis ſi dicat: ſcio, quia ſcio, vel quia ita eſt: an ſit bona redditio cauſe ſui teſtimonij?
3 Teſtis ſi dicat quod vidit aliquem pꝛeſcripſiſſe, an pꝛobet pꝛeſcriptionem?
4 Poſſeſſio ciuilis, qualiter poſſit pꝛobari per te- ſtes.
5 Credo, hec dictio non deſtruit teſtimonium: cui additur alia congrua ratio.
6 Viſus, an reddat rationem de quolibet ſenſu.
7 Teſtis, ſi dicat ſe tantum ſcire, quia fuit pꝛeſens: nunquid pꝛobet.
8 Accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendam veritatem.
9 Cauſe multe ſunt de quibus teſtes interrogantur, quas vide hic.
10 Teſtis quandoꝗ interrogatur de cauſa ſ.
11 Teſti an credatur in his que tranſcendunt naturam: vt in miraculis.
12 Teſtis, ſi interrogatur de etate, quomodo ſcis: quid iuris.
13 Iudex quando habet arbitrium de iure ꝛ facto, an poſſit credere teſti nullam vel malam cauſam reddenti.

e ¶ Dominium. Not. ad pꝛobandum dominium per teſtes. ꝛ limita hoc in iudicio ſuper condictione furtiua ſm Bald. in rub. j. ſi ex fal. inſtru. ꝛ adde Bal. poſt Cy. in l. pꝓpꝛietatis. ꝛ in l. cũ res. ſ. de pba. ꝛ no. ꝙ te- ſtis interrogatus, ſi rõnem dicti non aſſignat, non pꝛodeſt ei ad pꝛeſum- ptionem ſecundum Specu. de teſti. §. j. in verſic. ſed nunquid ſufficit ad pꝛeſumptionem. alleg. in argu. l. maritus. ff. de queſtio. ꝛ not. Ludo. ro- ma. in l. pꝛima. in pꝛincip. ff. de operis noui nuntiatio. ꝛ Anto. de butr. in c. cum cauſam. de teſtib. ꝛ vide Baldum in repoꝛta. in l. ij. in vltima char. j. de reſcinden. venditio in l. non omnium. ff. de legib. que eſt ſin- gu. ſecundum Angel. ibi. ꝛ ibi etiam Angel. limitat materiam huius l. in teſte deponente ſuper eo quod nõ poteſt ſciri, niſi pꝛeſumptiue: quia non eſt exquirenda ratio. vide ibi. ꝛ que ſint congruentes rationes in quolibet pꝛedicamento, vide per Baldum in l. de quibus. in vltima char. ff. de legi. Item not. quod in teſtimonio conſcientiali non eſt red- denda ratio per ſenſum coꝛpoꝛis, ſecundum Bartolum. not. in c. ij. in ti- tu. ſi. de inue inter do. ꝛ vaſal. lis oꝛta. Sed pone: teſtis dicit quod lau- dum fuit homologatum: interrogatus de cauſa ſcientie reſpondit quod partes hoc dixerunt ſe homologare: ꝛ non dicit ſe audiuiſſe, vel fuiſſe pꝛeſentem: an pꝛobet? Bald. ſingu. in c. tertio loco. de pꝛoba. extra te- net quod ſic: quia teſtis in dubio intelligitur deponere de ſciẽtia per pꝛe ſentiam ſuam.

f ¶ Furioſum. Ad pꝛobandum furioſum, vide Bald. in l. cum hi. §. j. ff. de traſac. ꝛ in l. furioſum. j. qui teſta. facere poſſunt.

g ¶ Dementia. vide Bal. in l. furioſum. pꝛealle. ꝛ. j. pꝛoxi.

h ¶ Aptitudinem. Quia ſi teſtis dicat ſcio, quia ſenſi: vide Bal. in l. te- ſtium. j. eo. ꝛ in l. j. in ſi. j. de ſecun. tab. ꝛ hic adde Bart. in l. qui interro gatus. ff. de peti. here.

i ¶ Eſtimatione. Vide Baldum in l. pꝛima. j. de ſententijs que pꝛo eo quod inter. pꝛofer. ꝛ in l. finali. infra de iure dotium impe. ꝛ in repe. l. ſe- cunde in vltima charta. ff. de reſcindenda venditione. ꝛ Barto. in trac. de teſtib. hic alleg.

¶ Lex tertia.

Solam. Iſta eſt notabili. lex: ꝛ ego faciam tibi valde vtilem. Dictum teſtis ſine redditione cau- ſe, non pꝛobat: niſi alijs adminiculis appareat eſſe pꝛoba- tum. hoc dicit. ¶ † Not. quod tale teſtimonium ſine cauſa
1 eſt ipſo iure nullum: nec eſſet vis vtrum teſtis deponat ad obligandum, vel ad condemnandum, vel ad libirandum, vel abſoluendum. ſed in actu diſpoſitoꝛio, non pꝛobatoꝛio bene facimus differentiam. ff. de pactis. l. le- ge, tale pactum. in pꝛincipio. ꝛ. ff. de exceptio. doli. l. ij. §. circa.
¶ Reuoco ergo hic in dubium vtrum ſit verum, ſiue teſtis ſit inter- rogatus de cauſa, ſiue non ſit interrogatus. Reſpond. gloſſ. quod hoc
d debet intelligi quando eſt interrogatus:ᵈ alias non eſt neceſſe quod ex ſe reddat rationem: quia non tenetur plus loqui, quam interrogatur: nec debet eſſe verboſus. ꝛ ita dicit gloſſ. hic: vt vbiꝗ locoꝛum. Innoc. autem perſpicacius intuens, dicit quod quedam ſunt veritates que poſ ſunt eſſe note teſti, quo ad plenam notitiam, per aliquem ſenſum coꝛpo- ris: tunc pꝛobat non reddita ratione, ſi non eſt interrogatus, verbi gra- tia: cum teſtificatur de vero hominis actu: vt de contractu, vel de ma- leficio. Nam plena notitia habetur per viſum ꝛ auditum: quia ſenſus non decipitur circa pꝓpꝛium obiectum. Sed quando tale quid eſt pꝛo- bandum, quod non eſt obiectum ſenſus, ſed intellectus, puta domi-
e nium:ᵉ quia ſenſus non poteſt intuitiue videre dominium: obiectum enim ſenſus appellatur viſibile, audibile, tangibile, ꝛ huiuſmodi, in quo ſe dirigit ſenſus: ſicut ſagitta in ſignum ſuum: ꝛ tunc dico, quod in tali obiecto, quod non eſt viſibile: nec tangibile, nec ſenſibile, ſed ſolum intel ligibile: non creditur teſti, niſi per cauſas facti: quas ſi aſſignet, conſtet ipſum ſcire: alias teſtimonium eius excedit notiſſimos terminos officij teſtis, ꝛ efficitur altioꝛis inquiſitionis: id eſt tranſcendentis ad rationes intellectus: que ratio potius dicitur iudicium, quam teſtimonium, ſe- cundum Innocentium. ꝛ idem dicitur quando teſtis inducitur ad pꝛo- bandum. in quo plurimum laboꝛat ratio intellectus, licet in facto conſi-
f ſtat, verbi gratia: ſi volo pꝛobare aliquem ebꝛioſum, vel furioſum:ᶠ nam ad iſta ſciendum requiritur perſpicax inquiſitio, non offerens ſe animo, niſi per multa ꝛ diuerſa media, circa que teſtes poſſent de facili errare: ꝛ ideo non creditur ei, niſi cauſam ſui dicti faciat manifeſtam, vt in authẽ tica de teſtibus. §. licet. ſecũdum Innocentium, qui ita notat, extra eo- dem, capitulo, cum cauſam, que inter archiepiſcopum. vbi ergo requi- ritur pꝛeiudicium intellectus circa ſenſum: teſti non creditur: niſi appli- cet rationem concludentem ex ſenſu, quod eſt in omnibus que ſunt diffi- cilis pꝛobationis: pꝛopterea quia videri vel ſentiri non poſſunt directe: quapꝛopter idem puto, ſi teſtis pꝛoduceretur ad pꝛobandum adulterium: nam ꝛ hoc videri non poteſt plene, nec concludenter: nec ſciri per ratio- nes intrinſecas, ſed per extrinſecas, que non pꝛeſumuntur, niſi exprimantur, vt extra de pꝛeſump. c. capitu. literis. ꝛ capitulo, tertio loco. Idem ſi teſtis pꝛoducitur ad pꝛobandum animi inuiſibilem qualitatem: nam
g quando teſtificatur de paſſionibus anime, puta de dementia,ᵍ vt dicit ſecundum Innocentium, vel de nimia ꝛ pꝛofunda amicitia, vel pꝛofun- da inimicitia, non creditur ſibi, niſi aſſignet rationes illatiuas, vel mo- tiuas animi ſapientum. Nam inuiſibilia ſunt ꝛ intangibilia. Sic igitur de text. dicti. §. ꝛ licet. facio talem regulam: Teſtes cauſam ſui dicti ciant manifeſtam ſcilicet cum interrogantur de cauſa. Item cum non interrogantur, tamen debent interrogari: vel etiam ſine interrogatione cauſam interſerere: nec dicuntur verboſi: cum hoc ſit de ſui ſubſtantia te-
h ſtimonij, cauſa autem debet eſſe aperta circa aptitudinemʰ cauſe.
2 ¶ † Quero de quibuſdam. pꝛimo, vtrum ſit bona redditio cauſe: ſcio, quia ſcio: vel quia ita eſt? Reſpondeo non: quia per ipſam nihil habe- mus vltra dictum. vnde dicere eſt: vel non eſt, non eſt aliud, niſi ſimpli- citer dicere ſine ratione: vt extra de iureiurand. capitu. ꝛ ſi Chriſtus. ſa- cit. ff. de petitio. heredi. l. pꝛo herede. cum. l. ſequẽti. vbi do iſtam doctri- nam, quod omnis cauſa ſeu ratio, aut eſt a pꝛioꝛi, id eſt, ab initio: aut eſt a poſterioꝛi, id eſt, ab effectu: aut ex quadam continuatione: vt in pꝛeſcri- ptionibus. oꝛatio igitur que ſignificat cauſam, eſt quedam pꝛopoſitio non denotata per ſimplicem affirmationẽ, vel negationem: quia ex quo
i dam euentu. ¶ Quero, nunquid de eſtimationeⁱ rei credi ſ dicto teſtis ſi- ne redditione cauſe: loquoꝛ quãdo nõ eſt interrogatꝰ de cauſa: dicit Bar. in tracta. teſtiũ, qđ quãdoꝗ creditur: quandoꝗ nõ. Nam ſi requirit di- ligẽs inquiſitio, ꝛ perſpicax. i. renũtiatio de eſtimatione: puta de eſtima- tione fundi, vel domus: nõ credit ſine redditiõe cauſe. Si aũt nõ requiri- tur diligẽs inquiſitio, ſꝫ talis eſtimatio cadit in capite cuiuſlibet graſſi hominis

hominis:puta valor frumenti,vel aliorū victualium:tūc creditur,φ te-
ſtis probet ſine redditione cauſe.vnde ſi dicit rem talē communiter vo-
luiſſe tali tempore,licet nō adijciat:quia vidi tantū vendi ꝛ emi tali tem
3 pore,ſtandum eſt teſtimonio ſm eum. ¶ † Tertio queritur,vtrum teſtis
qui dicit φ vidit aliquem preſcripſiſſe,probet preſcriptionem:dicit Bar.
a [a]φ ſi dixit ſe vidiſſe tanto tempore poſſideri,qđ preſcriptum eſt,qđ pro-
bat,ſi talis eſt preſcriptio,in qua nō requiritur titulus:alias ſecus. Ego
dico φ preſcriptio nō probatur ex ratione teſtis,ſed ex ratione legali:vn
de teſtis probat poſſeſſionē cū tempore,quod eſt facti.preſcriptio autem
probatur per vſum temporis:quia eſt inuiſibilis. Sed reſultat ex ſuppoſi
b tis φ incongrue dicit teſtis ſe vidiſſe preſcribi, [b]niſi ponatur viſus pro
intellectu,ꝛ iſtud eſt indicium potius φ̄ teſtimonium. Si igitur dicit ſe
vidiſſe poſſideri longo tempore,probat talem poſſeſſionem,ſed ſi dicit ſe
vidiſſe preſcribi,non expreſſo de poſſeſſione,nihil probat:quia deponit
de iure,non de facto.facit qđ no.ff.de ver.obli.l.ſtip.iſta.§.hi quoqꝫ.ꝛ φ
4 no.extra de teſti.c.fraternitatis.in nouella. ¶ † Quarto quero,quomo
do poſſit probari ciuilis poſſeſſio per teſtes,cum nō poſſit reddi ratio ſci-
entie per viſum:quia ciuilis poſſeſſio non videtur? Reſpond. inuiſibilia
cognoſcuntur per ea que videntur,vnde per actus congruentes tali poſſeſ
ſioni probatur eius qualitas.extra de priui.c.cum olim.per Inn.vj.q.j.
c.pontifices.de agri.ꝛ cenſi.l.litibus.de ſol.l.titio.qui.mo.vſuſfr.ami.l.
pompo.ff.de vſufr.l.arboribus.§.fin.ꝛ.ſ.de ſerui.ꝛ aqua.l.ij. ¶ Quinto
queritur,quid ſi teſtis reddat cauſam credulitatis,vtrum probet verita
tem? Reſpondeo ſiquidem talis credulitas eſt cauſa a ſenſu inferente in
credi debente:tunc probat:alias non.vt.ff.de ven.inſpi.l.j.extra de pre-
5 ſum.c.literas.ꝛ.c.tertio loco.vbi ſunt tex.no. ¶ † Ex hoc no.qđ hoc ver
c bum credo[c],non deſtruit teſtimonium,cui additur alia congrua ratio.
¶ Sexto quero,quid ſi teſtis prius adiecit rationem quam dictum,vel
ſimul miſcet,verbi gratia dicit ſe vidiſſe hoc,vel tantum ſcire:quia vidit
ꝛ Iudex volens inuoluere teſtem adhuc interrogat teſtē,quomodo ſcit,
nunquid teſtis teneatur vlterius loquitur? Reſpon.non:quia per reddi
tionem cauſe functus ex officio ſuo,ꝛ ſufficit ſemel eſſe locutum.ad hoc
ff.de do.prele.l.j.in fi.in ratione ſui.ꝛ.ff.de vſufru.le.l.fundi trebatiani.
6 ibi.dicit ſceuola.reſpon.vt.ſ.reſponſum eſt. ¶ † Septimo[d] quero.vtrū
d per rōnē per viſus poſſit redi ratio de quolibet ſenſu.quidam dicunt φ
ſic:quia ſenſus viſus ponitur pro omni ſenſu. Doc.no.j.e.l.teſtium.ꝛ idē
dicit Bar.ſi teſtis dicit,ſcio:quia tetigi:nam tactus ponitur pro omni
ſenſu ex communi vſu loquēdi ſm Bar.ergo ſi teſtis dicit φ fuit poſt ter
tium ſonum campane interrogatus quomodo ſcit,reſpondet:q2 vidit,vel
quia tetigit,per talem rationem probatur ſonus.ſic per vnū ſenſum pro-
batur alius,ꝛ confunditur diſcretiue notitia ſenſuum. quod eſt contra
naturalem rationem:quia cuilibet ſenſui correſpondet proprium ſenſibi
le,ſiue obiectum,vt notat Inn.in.d.c.cum cauſam.ꝛ hoc tenet Oldr.in
l.Diuus.de teſt.mili.ꝛ facit de teſta.l.qui teſtamēto.§.fi. Si tamen eſ-
ſet ſenſus multū affinis ſenſui viſus:de quo homines cōiter ita loquerē
7 tur:tunc poſſet teſtimonium ſuſtineri:quia ratio poteſt adaptari. ¶ † O
ctauo queritur,teſtis dicit ſe tantum ſcire:quia fuit preſens,nunquid pro
e bet.per hoc dicit Nic.de ma.φ ſic[e] in quolibet ſenſu,qđ eſt mirabile,ita
dicit ipſe.j.eo.l.teſtium.qđ dic vt ibi dicam. ¶ Iſtis ſic premiſſis, quero
quomodo reddam cauſam vel rationem ſcientie in quolibet predicamē-
to.ꝛ primo quero,quomodo reddam rationem ſcientie in predicamento
ſubſtātie ſiue eſſentie: Rñdeo per id qđ eā demōſtrat.verbi gratia, volo
f probare hoiem viuere:[f] ꝛ reddit rōnem,q2 vidit eū mouere,ꝛ ambulare:
nā mouere,eſt actus corporis hois viuētis,volo ꝑbare φ iſte lapis ſit la
pis:hoc probo per propriā ſpeciem,q2 intuitiue ſpēs lapidis apparet ocu
lo. Itē q2 pedē ledit. Idē dico de alijs exēplis:q2 quid eſt,dꝫ probari per
rationē,per φ̄ apparet teſtē ſcire qđ quid eſt. Similiter ſi volo probare
qualitatē debeo probare rōnē,per quā ſciē,φ quale eſt. Iſte aūt qualita
tes qñqꝫ ſunt occulte,qñqꝫ manifeſte,qñqꝫ medie occulte,puta in quali
tatibus animi:qñqꝫ diuerſo aio pōt aliquid fieri manifeſtum,qñqꝫ deter
minato aio apparet factū eſſe. Medie qualitates animo ſunt,φ̄ nō mul-
tū occulte,nec multū dilucide percipiunt,ꝛ iſta ſunt neceſſaria ad ſcien-
8 dū per quā rōnē probat dolus,lata culpa,leuis,ꝛ leuiſſima. ¶ † Et dico,
qđ probant per rōnes accidētales:q2 accidentia magnā partē cōferunt
ad cognoſcendā veritatē,vt dicit Ariſt.primo de anima.verbi gratia pro
bo φ percuſſit animo occidendi per qualitatem inſtrumenti, puta quia
percuſſit cū lancea,vel bergamaſco,vt extra de hom.ca.ſignificaſti.in fi.
vbi eſt tex.no.vel econtra,qđ nō animo occidēdi:q2 percuſſit cū haſta nō
cū ferro,vt.ff.ad.l.cor.de ſica.l.j.§.ſed ꝛ ſi clauo.vbi eſt tex.nota. Item ſi
g volo probare latam[g] culpā,probo actum ex quo infertur.verbi gratia,φ
dimidia nocte ipſe dimiſit oſtium apertū,ꝛ pōt eſſe ex modica inaduer-
tentia,ꝛ ſine dolo:tamen maxima inaduertentia eſt lata culpa. Item ſi
h volo probare leuem[h] culpam:probo per cauſam inferentem in hoc:quia
cauſa ſua cauſata demonſtrat,vt verbi gratia,qui minus diligenter fir-
mauit oſtium,licet clauſerit,cum ex qualitate loci,vel temporis quili-
bet diligens homo ita feciſſet. Similiter ad probandum,leuiſſimā cul-
pam,probo per perſonas:quia diligentiſſimi cuſtodiſſent,quod iſte non
cuſtodit:ꝛ non tentaſſent fortunam,quam iſte tentauit,licet pluries hoc
fecerit,ꝛ per hoc excuſatur a maiori culpa:non tamen a leuiſſima. Et cō

clude:φ omnis culpa eſt non prouidere prouiden
da:dolus autem eſt prouidere contra prouiden- a
da,ꝛ ſic venit ex improuiſo. De materia huius.l.
probatur.ff.depo.in.l.quod Nerua.ꝛ per Barto. b
in tractatu de teſte.ꝛ generaliter diſcute eodem
modo omnia predicamenta,ſemper tamen addi-
ta ratione, que conuenit illi predicamenta. Et c
adde quod dixi.ſ.de proba.l.ex perſona . vbi de
decem predicamentis ſigillatim ſum proſecutus
Cetera autem que in glloſſ.huius.l. tanguntur,
declarabo infra in alijs legibus huius tit.vbi ca
9 dit aptius. ¶ † Et adde pro pleniori intelligētia
predictorum,que dicta ſunt de cauſis,quod te-
ſtis interrogatur de cauſa efficiente. i. homine.
nam in actibus hominum cauſa efficiens eſt ho
mo. In homine autem due ſunt partes, ſcilicet
mens,ſiue intellectus,ſeu anima,ꝛ hec eſt forma
hominis. Item corpus ꝛ organum,ꝛ hec eſt ma
teria ꝛ inſtrumentum hominis:ꝛ quia actus at-
tribuitur forme apparet quod mens hominis eſt
cauſa efficiens voluntariorum actuum. Teſtis
ergo interrogandus eſt de homine:quia debet eſ
ſe ei notus,vt in authentic.de here.ꝛ fal.§.ſi vero
abſunt colum.j. De parte autem inuiſibili.j.de
mente hominis,ſi teſtis interrogatur, debet re-
ſpondere per exteriora,que ſunt ſenſibilia: puta
per verba,per que datur mens intelligi, vt.ff.de
vſufruct.legato.l.ſi alij.ꝛ.ff.de ſupel.legat.l.La-
beo.§.id Tubero. Quandoque tamen non expe
dit quod teſtis cognoſcat hominem qui fecerit,
ſed quid egerit.vt leg.ꝛ not.ff.quod metus cau.
l.ſi cum exceptione.§.in hac.vbi videas. ¶ Un-
de ad probandum homicidium contra ſyndicuꝫ
non denuntiantem,ſufficit probare hominē vul- d
neribus interemptum,licet non conſtet a quo:
quia inquirere perſonam erat officium ſyndici,
non teſtis ad hoc.ff.ad ſilla.l.j.§. Item illud. Si
militer non eſt neceſſe quod cognoſcat perſonam
interfectam. Sufficit enim quod ſciat hominis
corpus licet neſciat quis ſit,ꝛ vnde venerit. gloſſ.
eſt ſingu.in decretis.j.queſtio.vij.c.liberorum. e
10 vbi omnino videl ¶ † Item interrogatur teſtis
de cauſa finali:tamen hic diſtingue,aut eſt talis
cauſa finalis,qua circumſcripta teſtimonium eſ-
ſet inutile:puta quis deponeret de ſtipulatione
ſine cauſa:tunc interrogatus debet adijcere cau-
ſam,que fuit in veritate,vt.ff.de excep. doli.l.ſe-
cunda.§.circa.ꝛ.l.finali.ff.de actionibus ꝛ obli-
gationibus,ſi autem talis cauſa finalis non eſt de f
neceſſitate probationis,non eſt neceſſe φ eā red-
dat.verbi gratia,ſi teſtis deponens de venditio-
ne interrogatur ad quem finem vendidit.id eſt. g
quid erat facturus de pretio:nam ſi dicit ne ſcio
nihillominus probat ex quo interfuit contractui
q2 nemo poteſt ſcire quid alius velit facere.text. h
eſt nota.ff.ad vellia.l.ſi mulier tanquam. ¶ Itē
i interrogatur teſtis de cauſa materiali:[i] puta de i
re ꝛ pretio,vel de re ꝛ mercede: quia iſta ſunt de
ſubſtantia materie:puta quod fuit venditum,ꝛ
quantum,ꝛ quale,ꝛ quo pretio,ꝛ quibus pactis.
nam pacta pars precij ſunt,vt.ff.de contrahen-
da emptiōe.l.fundi partem.ꝛ.ff.de ſeruitut.ex-
por.l.ſerui venditor.in fine.ꝛ ideo pactum appel-
latur materia,ſicut res ꝛ pretium.ff.de pactis.l.
iuriſgentium.§.primo. ¶ Item teſtis interroga
tur de cauſa formali,vt ſi deponit de ſtipulatio-
ne,interrogatur an incontinenti ſit reſponſum,ꝛ
an in abſentia:quia an voce, an re, interroga-
tio preceſſit.omnia enim ſunt de ſubſtantia for-
me,que ſubſtantia non poteſt pendere in crafti-
num,vt.ff.de verborum obligationibus.l.prima
in principio.ꝛ eſt ratio:quia partes interogan-
tes non poſſunt diuidere tempora cum extra-
neo actu intermedio: puta quod vna pars fiat
hodie,alia cras,vt.l. heredes palam. in fine.ff.
de teſtamentis. ¶ Item teſtis interrogatur de
cauſa ſciētie quomodo ſcis , ꝛ quare dicis: quia
teſtimonium non eſt aliud quam dictum teſtis,
ꝛ ideo idem eſt dictum,quare dicis,quod quo-

¶ Dicit Bart.ſ. in tract. de teſt
¶ Preſcribi. Adde not.per Bal.in l.j.j.de confeſ.
¶ Credo. Nota et adde Bar.in.l.ij.§.φ obſeruari.ſ.de iuramen.calū.ꝛ Anto.de but.in cap.quoties.de teſti.ꝛ Bal.in.l.conuenticula.ſ.de epiſc.ꝛ cle.
¶ Adde qđ not.in apoſt.ad Iſtū in.l.conuenticula nu.4.in.ver.credo ſ.ð epi.ꝛ cle. Pa.i.c.firmiter.nu.7.ꝛ ibi poſui in addi ad ipſum.in verſi.firmiter.vbi dico ꝛ teneo cum iſto.extra de ſum.trini. Fel.in.c.veniens.co.ij.ver.glo.ſi.extra de teſtib.ꝛ Barto.ſozi.in ſuo tractatu fallen.re.cccxxix.vbi plene Celſus.
¶ Septimo. Vid Bal.in rub.j.ſi ex fal.inſtru.ꝛ φ ibi dixi.ꝛ in.l.Diu9.hic allegat.ꝛ ibi Ang.ꝛ Doc.in.c.cū cām.extra eod.
¶ Qđ ſic. Si teſtis deponit ſe ſcire:q2 fuit preſens. vide Bal.in.l.ij.§.voluntatē.vel.§.fin.ff.ſolu.matri.ꝛ vide ibi do.Io.An.barba.
¶ Viuere. Vide quod not. Bal.in vlt.col.
¶ Latam. Vide Bar.in conſi.inci.clariſſime domine
¶ Leuē. Vide per Bal.in.l.ſ.j.dep.
¶ Materiali. Sꝫ qđ ſi teſtis dicat emptionem factaꝫ tamen neſcit dicere quanto pretio, an valeat? vid bal.in.l.j.j.de reb.ali.nonalie.

a ¶ Naturaliū. Sed quid ſi interrogatur, qūo ſcis ꝙ fuit lapis: dic ꝙ ſuffi
cit dicere ſcio, quia vidi ꝙ erat lapis, vt no. Bald. in. l. data opera. j. qui
accu. nō poſ. ⁊ ibi etiā quid ſi interrogatur quid eſt quantitas, ⁊ adde qđ
no. ſ. ea. l. ⁊ vide Bar. in. l. de etate. in fi. §. q. prin. ff. de mino.
b ¶ Dic ꝙ nō. Adde idē tenere. d. de ſancto Gemin. in. c. j. nu. 3. ⁊ ibi po
ſui in apoſ. ad ipm
in ver. directa pba
tiōe. extra de cōfeſ.
lib. vj. Celſus.
c ¶ Teſtis dr. Con
trariū. tenet Bal.
in. l. j. j. de confeſſ.
d ¶ Negligētia. Nā

modo ſcis. ⁊ hoc eſt quod dicit tex. in. d. §. et licet
cauſam teſtimonij faciant manifeſtam. De cau
a ſis autem naturalium[a] rerum non eſt querendū
a teſte. verbi gr̄a, ſi deponit de percuſſione cū la
pide: ⁊ teſtis interroget̄, quare lapis eſt lapis: po
teſt dicere neſcio, vel ſcio quod eſt lapis: q2 video

teſtis deponens ſuper negligentia non interrogatus, debet reddere cau
ſam ſcientie: vt no. Bal. in. l. actor. ſ. de proba. ⁊ Bar. in conſ. ſuo hic al
leg. ⁊ Bal. in. l. cum hi. §. j. ff. de tranſac. facit qđ no. Bar. in. l. j. in princ.
ff. ſi quis jus dic. non obtē. ⁊ Bar. in repe. l. ij. j. de reſcin. vend.
e ¶ Arbitriū. adde qđ no. Bal. in. l. ſi nō ſpeciali ad fi. j. de teſta. ⁊ ſequitur
Lud. ro. in. l. j. in. prin. ff. de ope. noui. nuntia.
f ¶ Credo ꝙ non. No. quod licet Judex habeat arbitriū de facto nō pōt
admittere teſtē reddētē malā cauſam ſui dicti. d. Ant. in. c. j. de app. vbi
dicit ꝙ pōt ſtatutū facere, ꝙ ſtet̄ dictis teſtiū malā cauſam reddentibus.
vide Bal. in. l. preſbyteri. C. de epiſ. ⁊ cle. ⁊ dixi in. c. teſtimoniū. de teſti.
Bal. in. l. ſi nō ſpeciali. C. de teſta. de iſto ver. de facto. vide. d. Ant. in. c.
dilecti. de iud. ⁊ Bal. in. c. j. de noua. forma fide. ⁊ in. l. fin. in fi. C. de iure
deliberan. And. Barb.
¶ Adde idem tenere Jo. an. ⁊ do. Ant. in. c. j. extra de ap. Alex. conſil.
ij. inci. In cauſa ⁊ lite vertente. inter Abraham. ⁊ ol. ſi. ver. ⁊ iuxta predi
cta. vbi alleg. Jſtum hic. ⁊ Tho. ferratium in ſuo tracta. cautelarū cap
te. xlij. incip. teſtis interrogatus. Cel.
g ¶ Amico. Vide tex. optimū in. l. ij. in princi. ff. eo. ⁊ Bart. in. l. admonen
di. ff. de iureiur. ⁊ Bar. in. l. ſi quis. in vlt. col. j. e. ⁊ per Bal. in. l. ſcriptu
ras. per illū tex. j. qui pot. in pig. ha. ⁊ ꝙ no. Bal. in. l. ij. ſ. e. Quid in nota
rio qui eſt amicus, vel domeſticus vide Bar. in. l. inſtrumenta. ſ. de pro
ba. ſed ꝙ minor fides adhibeatur teſti amico. 13 Bal. in. l. data opera. j.
qui accuſa. non poſ. ⁊ Pet. ⁊ Cy. hic. Amicus dicitur qui continue ha
bitat cum aliquo. c. repellantur. ⁊ ibi no. Doc. extra de accuſ. ⁊ dicit Ja.
butr. in. l. iij. in prin. ff. eo. qđ licet duo teſtes habentes magnam amici
tiam non probent: tamen tres probant: q2 numerus ⁊ dignitas ſupplet.
⁊c. de materia per gl. ⁊ doc. in. c. quoties. extra eo. titu.
h ¶ Dicit Pet. Vide Bal. in. c. imperialē. in. v. col. in prin. de phi. alie.
feud. vbi ſentit, qđ licet ſit eadē voluntas, ⁊ eadē anima: tñ poſſint teſti
ficari ꝓ amico: q2 ſi diligit amicum, magis ſe, ⁊ ſic habet in amicitia car
nali: tñ poſſunt teſtificari. licet aliter dixerit Jnno. in. c. quoties. de teſti.
vide ibi ſcrib. dixi in quodā conſilio melius ꝙ ſit per aliquē dictum. Jn
hac materia conſului apud regiū. ⁊ eſt contra Bar. ⁊ Bal. in. l. admonen
di. ff. de iureiur. vbi dicunt, multū amicus non facit ſemiplenam ꝓbatio
nem. vide Bal. in. d. c. teſti. vbi loquitur de amicitia. ⁊ in. c. cū nuncius.
eo. tit. dicit ꝙ magnus amicus repellitur, vide Jaco. but. in. l. iij. in prin
cip. ff. eodem. quod ſi duo valde amici deponunt non probant plene. ſe
cus dicit ſi ſint tres. Sali. ſequitur Pet. faciat quod no. in. cap. literis.
de teſtibus. And. Barba.
i ¶ Sciendum. De iſto textu vide Baldum in lege ſecunda. ſupra eodē.
Alexand.
k ¶ Teſtificari. An amicitia repellat quem a teſtimonio. vide gloſſam in
§. cogitandum. in authentica de mona gloſſ. in capitulo quoties. de te
ſtibus. ⁊ que dixi ibi in capitulo cum oporcet. de accuſationibus. Bald.
in. l. ſi quis teſtibus. infra eodem. ⁊ in. l. data. j. qui accuſare non poſſunt.
⁊ iſta eſt ſententia Joan. andr. in titulo de teſt. §. primo. verſiculo. quid
ſi vaſallus. vide dominum Abbatem. ⁊ ibi dixi in capitulo ſecundo. vt
lite non conteſtata. vide ⁊ in capitulo ſuper eodem. de teſtibus. ⁊ ibi di
xi de vaſallo, vel ſubiecto teſtificante pro domino. vide Bartolum in le
ge idonei. ff. eodem. dominum Antonium in capitulo. in literis eodē ti
tu. gloſſ. in. d. c. ij. vt lite non conteſtata. que vult quod ſuffraganeus po
teſt eſſe teſtis in cauſa ſui metropolitani, ⁊ non Judex: ⁊ cauſam quare, vi
de gl. iij. q. v. c. j. ⁊ in. c. cū. R. ff. de off. deleg. vide Jnn. in. c. ego. N. de iu
reiu. vbi alleg. qđ vaſallus poteſt eſſe teſtis pro domino. contra omnes
tenet ibi. vide do. Card. in. c. accedens. cl. ij. vt lite non conteſta. vbi te
net ꝙ poteſt. And. Barb.
l ¶ Quod ſic. An ſubiectus poterit eſſe teſtis pro domino. vide quod ſin
gu. dicitur, quod difficilius eſt habere vnum teſtem, quam multos iudi
ces. in capitu. ſciſcitatus. ij. de reſcriptis. intellige ratione ſuſpitionis: ſe
cus ratione alterius inhabilitatis. quod eſt ſingu. not. poſt Joan. andr.
And. Barba.
m ¶ Parentes. Ad limitationem huius. l. vide gl. ⁊ doc. in. c. ſuper eod.
lo. ij. ⁊. c. in literis. extra eod.
¶ Adde Felin. omnino in. c. in literis. in princip. extra eodem. Bartol.
ſozi. in ſuo tracta. fallen. regula. cccc xxv ij. ⁊ quod dico infra proxi. apoſt.
Celſus.

vel qđ fuit lapis: quia vidi. nec philoſophus poſſet aliter reſpondere,
preter quam lapis eſt lapis, niſi quod talis erat compoſitio ex materia
⁊ forma, ad teſtem autem non pertinet philoſophari, ſed deponere per
11 ſenſum corporis. ¶ † Modo hic queritur de aliquibus, ⁊ primo, nun
quid in tranſcendentibus naturam vt in miraculis, credatur teſti ſine
b reddicione cauſe. ⁊ dic qđ non. [b] extra de teſtibus. c. venerabili. ¶ Se
c cundo hic queritur ſi teſtis[c] dicit aliquem feciſſe ad ſui defenſionem,
⁊ fuit interrogatus de cauſa: nunquid probet. ⁊ videtur quod non: quia
iſtud non poteſt teſti conſtare de plano, ſed cum multis circunſtantijs.
vt not. in. l. j. j. vnde vi. Bartol. conſulit contrarium: nam defendere
eſt quedam neceſſitas, quam teſtis potuit videre in eſſe per coartatio
nem loci ⁊ temporis: ⁊ per eminens periculum. Unde iſtud non eſt me
re iudiciū intellectus: quia viſus eſt cauſa proxima ⁊ immediata iſtius
iudicij. ſed oculata fide hoc perpendetur, quare tali dicto ſtetur. per gl.
huius. l. ⁊ ita tenet Bartol. in conſilijs ſuis. conſilio. lvij. quod incipit,
12 quidam maſiolus. ¶ † Jtem dubitatur de teſte, qui interrogatur ſu
per etate. querendo quomodo ſcis, ⁊ ipſe reddit rationem, dicens ſcio
per aſpectum corporis, vtrum probet. dicit Barto. qđ non. quia ex a
ſpectu quis poteſt decipi: ⁊ quia eſt potius indicium, quam teſtimoni
um. Jta dicit ipſe in conſili. xlv. alias. lxxxv. qđ incipit. Jn. q. ⁊ hoc te
ne meliori ratione: quia ſi ſententia lata eſt aſpectu, non probat plene.
ergo nec teſtimonium ex aſpectu, vt. ff. de mi. l. maior. xxv. annorū. adi
to preſide ex aſpectu. ¶ Jtem teſtis depponens de negligentia, puta
qđ villa neglexit capere malefactorem: non fuit interogatus de cauſa
d ſcientie, an probet. conſuluit Bart. qđ non: quia negligentia[d] non ſen
titur, nec videtur. vnde teſtis deponens nō deponit aliquid ſenſibile,
nec per aliquod ſenſibile: ergo non probat. Jta dicit Bar. in ſuis con
ſilijs. lxxiij. qđ incipit. Chariſſime domine. in meis conſilijs eſt conſi
lium ſextum. glo. tamen dicunt contrarium. facit quod no. ſ. eo. l. j. in
gl. vl. ibi dum dicit ſimplex negatio, vel affirmatio. ſed nō ob. quia le
ges allegate in gl. nō loquuntur in teſte, qđ eſt no. ¶ Ultimo ſcias, qđ
ſuſpecta rō, ſuſpectum facit dictum, vt extra de cau. poſ. ⁊ proprie. c. cū
13 eccleſia ſutrina. ¶ † Nunquid quando Judex habet arbitrium[e] de iu
e re ⁊ facto, poſſit credere teſti reddenti malam, vel nullam cauſam. cre
f do quod non: [f] quia bonus vir eſſe debet, licet cum arbitrio: ⁊ non ho
mo temerarius non fundans ſe in ratione. de verbo. obli. l. continuus.
§. cum ita. ſi. tamen eſſet ratio non plena, ſed perſuaſiua, poteſt ex ſua
conſcientia inherere ei ratione arbitrij. arg. extra de reſcript. c. ſtatutū
§. aſſeſſorem. ⁊ de re iudi. c. cum eterni. Jſtud enim arbitrium operatur
quod poſſit recipere teſtes die feriata, ⁊ iuris ordine pretermiſſo, hoc
ideo operantur illa verba de iure ⁊ facto. quaſi dicat ad inſtar arbitra
toris ⁊ lege de putati. ar. not. ꝑ Jn. extra de iureiu. c. quintauallis. ⁊ de
of. dele. c. j. in cle. ⁊ ꝙ no. per Bar. ff. de don. l. filius. vbi omnino vide.

1 ☞ Amicus, an poſſit teſtificari pro amico.
2 Subiectus, an poſſit teſtificari pro domino.

¶ Lex quarta.

Hos teſtes. ¶ Ueritas eſt preponenda gratie
⁊ potentatui. ⁊ teſtes debēt eſſe veri
1 ſimiliter tales, q̄ pferāt ⁊ pferāt veritatē. h. d. no. ¶ † Que
g rit hic de amico, nūquid admittat̄ pro amico. [g] nam propter
h amiciū videt̄ ſuſpectus. dicit Pet. [h] ꝙ eſt in arbitrio iudicis. tu dic ꝙ
Judex dz arbitrari qđ ſit idoneus, niſi ſit alia rō quā ſola amicitia. vt
i ff. de vſur. l. ſciendū. [i] nam ſm Ariſt. iſte amicus amico vult bene ergo
k non vult falſum teſtificari [k] pro eo: q2 hoc eſſet ſibi malō, non bonū, cum
ſcdm Boetiū infeliciores ſunt q̄ male cupita pegerint. hoc ergo no
men amicitie non eſt expulſiuum a teſtimonio. Caſus eſt expreſſus in
2 d. l. ſciendum. ¶ † Scdo querit̄ de ſubiecto, puta eo qui eſt ſub rege:
⁊ ſic de licita ſubiectione, vel eo qui eſt ſub tyrāno, ⁊ ſic de illicita, vtrū
l poſſit in cā eius teſtificari. dicunt doc. qđ ſic. [l] alias ſequeret̄ abſurdū
ꝙ non inueniret teſtē. verū dicūt in vniuerſali ſubiectione, vt in exem
plis datis: ſecus in ſubiectione ſpecificata. vt. j. eo. l. ſeruos. vel diſtin
gue qualitatem ſuperioris, vtrū ſit veriſimile qđ ſit impreſſiuus, ⁊ in
ferēs minacē feruorē necne, vt ar. j. ſi rector ꝓuin. l. j. ⁊. j. ſi quacūq; pre
di. po. l. j. in verbo minacem feruorē. ⁊c. gratia vel ratione amicitie ni
mie, vel rōne ambitionis nimie, ⁊ irregulate. ⁊ non obſtat qđ dixi. ſ.
q2 dixi de amicitia regulata, ibi de potentatu. ¶ Not. ꝙ ille qui timet
dicere verum, non eſt teſtis idoneus.

1 ☞ Frater an admittatur in teſtem pro fratre.
2 Teſtis an debeat citari.
3 Prelatus an poſſit teſtificari pro capitulo.
4 Homines vniuerſitatis, an poſſint teſtificari pro vniuerſitate.

¶ Lex quinta.

m Parentes. [m] ¶ Aſcendentes vel deſcēdentes pro
ſe, vel contra ſe non ferunt teſtimoniū,
hoc dicit. Et eſt ratio quare nec pro, nec contra: quia teſti
1 monium non debet claudicare. ¶ † Quero, nunquid fra
ter admittatur pro fratre ad teſtificandum, ſi habitant in eadem fa
milia

millia.⁊ dic ꝙ nõ eſt idoneus teſtis:qꝛ ibi eſt gradus propinquitatis ⁊
domeſticitatis,ſꝫ ſi ſeorſum habitant,⁊ negotiantur:⁊ tunc aut loqui-
mur in leuibus cauſis:⁊ tunc eſt teſtis idoneus:quia non prohibetur
teſtificari:ergo eſt ei permiſſum. Probatur iſta ratio per.l.j.§.j.ff. de
teſti.⁊.l.ex eo.⁊.ff.de teſtamẽ.l.qui teſtamẽto.§.mulier.⁊.ff.de prob.l.
ab ea pte.de hac.q.no.p Inn.de of.deleg.c.inſinuãte. Aut eſt cã gra-
uis:⁊ tũc aut vergit in aduerſarij diſpẽdiũ:⁊ eſt ciuilis cã:⁊ nõ eſt inte-
ger teſtis,nec facit ſemiplenã pbationẽ,lꝫ faciat aliqđ indicium.⁊ eſt
rõ,ppter affectionẽ animi,que eſt a naturali radice.⁊ natura ſemper
reminiſcit̃,ar.j.de excu.tuto.l.humanitatis. Aut dictũ ſuũ fratri pro-
deſt,⁊ nemini nocet,vt in purgatione fratris de hereſi:tũc tꝫ eius te-
ſtimoniũ.tex.eſt no.extra de pſum.c.literas.vñ dico,ꝙ frater põt in-
ducere fratrẽ ꝯ fiſcũ,ad probãdũ qđ fecit ad ſui defenſionẽ. Nec enim
p hoc dicit̃ nocere fiſco:qꝛ tractat̃ de penali ⁊ odioſo lucro cũ alterius
iactura.arg.eius qđ no.ff.de fur.l.ſi qs vxori.§.fi.⁊ p hoc,an frater p
fratre poſſit teſtificari,vide Innoc.in.c.inſinuãte.extra de offi.dele.
1 ¶ Uel dic latius,cũ querit̃ an frater[a] poſſit teſtificari pro fratre,refert
aut eſt teſtis iſtrumẽtarius rogat⁹ ab vtraqꝫ parte:⁊ tũc eſt teſtis ido-
neus:qꝛ rogatio eſt approbatio,quo ad rogãtes:⁊ nõ ſolũ eſt idoneus,
imo ẽt inuitus cogit̃ teſtificari. Pro hoc eſt gl.notabilis ĩ aut.de teſt.
§.ſi vero nõ.ĩ fi.ſup ꝟbo,⁊ ſupplicijs.vbi gl.no.ꝙ ẽt nõ fide digno cre-
ditur,ex quo eſt rogatus. Ad idẽ facit alia gl.que eſt.ff.e.l.inuiti.la.j.
in fi.glo. Aut eſt teſtis teſtamentarius:⁊ idẽ:qꝛ eſt rogatus a teſtato-
re,in quo eſt plena authoritas cõficiendi actũ ſuũ,vt.ff.de teſta.l.qui
teſtamẽto. Aut eſt teſtis iudiciarius:qꝛ interfuit actui de quo agitur:
⁊ ſi quidẽ cõſtat ꝙ fuit rogatus,⁊ idẽ ꝙ ſupra,dũ tñ actus ſit ciuilis.
Nam in criminali nõ rogantur teſtes,ſicut nec tabellio. Aut non eſt
rogatus:⁊ tunc refert:aut eſt productus contra fratrẽ,⁊ poteſt teſtifi-
b cari pro fratre:[b] qꝛ perſona eſt approbata per producentẽ.vt.j.eod.l.ſi
quis teſtibus.⁊ idẽ dico ſi eſt productus per iudicẽ inquirentẽ:quia in-
dex ĩ locũ partis in inquiſitione:⁊ iõ teſtimonium eius valeret,vt ex-
tra de preſum.c.literas.aut eſt pductus per fratrem cõtra aliũ:⁊ tũc
aut iſti fratres ſimul habitant:⁊ repellit̃ a teſtificando:qꝛ cõſuetudo
auget affectionẽ parentele,vt no.j.de caſtrenſi peculio mili.l.cum alle-
gas.lib.xij.hoc verum,niſi ſit tale quid probandum,in quo domeſti-
ca fides nõ ſit ſuſpecta:qꝛ naturali rõne melius ſcit̃ veritas a coniun-
ctis,vt.ff.de proba.l.etiã matris. ¶ Idem in vxore:vt.j.qñ ⁊ quibus
quarta pars debetur.l.ij.lib.x.in gl.que dz qđ vxor iuramento patefa-
cit bona heredibus. Itẽ vaſalli feuda,vt extra de teſti.c.veniẽs. in fi.
⁊.j.de repudijs.l.conſenſu.§.ſuper.ibi qñ non facile que domi gerun-
tur ⁊c.⁊ in aut.de monachis.§.cogitãdũ.ibi,ſed in cõmuni teſtes al-
terutris ſint,aut ſeorſum habitãt:⁊ tunc aut eſt queſtio ciuilis,⁊ par-
ua:⁊ eſt teſtis idoneus,ſi ſit perſona grauis ⁊ diſcreta:qꝛ non reperitur
c prohibitus,vt.ff.de teſti.l.j.aut cã ciuilis ⁊ ardua:[c] vel eſt cã crimina-
lis:⁊ tunc nõ admittit̃ ad teſtificandũ p fratre ad alterius impugna-
tionem:qꝛ naturalis affectus qđ frater vincat,reddit eũ ſuſpectum,vt
j.de excuſa.tuto.l.humanitatis.⁊ qꝛ frater offenditur in perſona fra-
tris offenſi,idem eſt in omnibus trãſuerſalibus vſqꝫ ad quartum gra-
dum ſm ius ciuile computandum,vt no.ff.de iniur.l.lex cornelia.in
princip.⁊.ꝫ.de aduo.diuer.iudiciorũ.l.petitionẽ.§.egredientẽ. Aut nõ
teſtificatur ad alterius impugnationẽ,ſed ad ſimplicem defenſionem
fratris:⁊ tunc dicitur teſtis idoneus,etiam ſi fiſco tale teſtimoniũ no-
ceat in obuiando penis querendis,vt.d.c.literas.de preſum. vbi fra-
ter fratrem purgat ab hereſi,nec debet fiſcus conqueri:quia pene non
irrogate indignatio ſolã duritiam continet,vt.ff.de ſeru.exportan.l.ſi
quis.⁊ hec ſunt notabiliter menti tenẽda. Et an ſit queſtio ardua, vel
nõ,dic vt no.ff,de excu.tu.l.propter litẽ.⁊ hec vera de repulſione diffi-
nita a lege conſtat eſſe in iudicis arbitrio,ff.eo.l.iij.§.tu magis.⁊.l.ob
carmen.§.ſi teſtes.vide Barto.in.l.ſi ita ſtipulatus.§. Chryſogonus.
2 de verbo.obligati. ¶ † Sed nonne teſtis debet citari.dic vt.j.eodẽ.l.
d ſi qñ.ſi citatur,ergo inuitus[d] deponit.igitur non valet teſtimonium:
vt.ff.eo.l.lege iul.⁊.l.inuiti. Reſpon.ꝙ debet citari,ſed tamen non di-
citur inuitus deponere,niſi allegata excuſatione eſſet compulſus iu-
e ribus preture.qui enim non allegat priuilegium,conſentire[e] videtur.
Ad hoc.ff.de iudi.l.ſecunda poſt princip.j.de excu.tuto.l.voluntarie.
j.de appel.l.ciues ⁊ incole.⁊ qđ no.ff.de his quib.vt indig.l.poſt lega-
tum.§.his vero.⁊ adde quod dicam.j.eodem.l.libertorum. ⁊ ita con-
ſului hodie de facto, Deinde nos videmus,qđ eſt triplex pater,ſcili-
cet per generationem,vt hic. Item per prelationem,vt hic. Item per
3 nutricationem,vt.ff.de nego.geſtis.l.is qui amicitia. ¶ † Quero igi-
tur vtrum lex noſtra habeat locum in patre per prelationẽ.verbi gra-
tia,prelatus vult teſtificari pro capitulo,vel econtra. Breuiter vbi
ſunt diſtincta bona,poteſt teſtificari vt extra eodem.capitu.cum nun-
cius.⁊ dic vt ibi, Idem dico in patre regenerationis,id eſt qui leua-
f uit aliquem de ſacro fonte,vel tenuit in chriſmate:[f] nam non reperi-
tur prohibita teſtificatio de vno ad alium.⁊ iſtud eſt ſufficiens ⁊ habi-
le argumen.quia edictum de teſtibus eſt prohibitorium, in patre ve-
ro nutritore domeſticitate durante non reciperetur in teſtem,preſer-
4 tim in graui cauſa,vt.ꝫ.eodem.l.etiam. ¶ † Quero hic commune ca-
ſtri dirupti contendit de paſcuis cum communi caſtri roſtien. añquid
homines iſtorum caſtrorum poſſint pro ſua vni-
g uerſitate teſtificari.dicũt Doctores[g] ꝙ vbi vtili-
tas effectus non diſtribuitur in ſingulos,ſed per-
tinet ad burſam vniuerſalem:quod tunc recipitur
teſtimonium:quia bona ſunt diuiſa ſcilicet vni-
uerſitatis a bonis ſingulorum.ſecus vbi vtilitas
effectus affert commodo burſale ſingulis vten-
tibus,ſicut eſt in paſcuis,in quibus paſcuntur be-
ſtie hominum ville gratis,⁊ ſine aliquo pretio,qđ
detur communitati ipſius ville. Nam tunc licet
nomen ſit vniuerſorum,effectus eſt ſingulorum.
vt nota.in lege,ſicut.§.finali.ff.quod cuiuſqꝫ vni-
uerſitatis nomine.⁊ in lege,in tantum.§.vniuer-
ſitatis.ff.de re diui.hoc enim patet ex forma ſen-
tentie que formatur in vniuerſis reſpectu ſingu-
lorum,puta ſinguli,tanquam pars finalis ipſius
iudicij,repelluntur a teſtimonio ſecundum. Per.
Cy.⁊ alios.

¶ Lex ſexta.

N Imis graue. Nemo contra ſe cogi-
tur producere teſtes,⁊ adiuuare aduer-
ſarium ſuum.hoc dicit. ¶ Nota quod
non tenetur quis aduerſarium inſtruere.facit.ff.
de libe.agno.l.prima.§.primo.⁊ de arbit.l.nõ ex
1 omnibus. ¶ † Queritur hic.ſi produco teſtem
pro me,vtrum poſſis eundem producere pro te?
Reſpondeo quod ſic.primo tamen examinabi-
tur pro me meis expenſis,poſtea pro te tuis expẽ-
ſis,ſecundum Iacobum de aret. Quod eſt veruꝫ
ſuper diuerſis capitulis:ſed ſuper capitulis a me b
productis,debet deponere veritatem meis expẽ-
ſis pro me ⁊ pro te:quia debet teſtificari veruꝫ pro
vtraqꝫ parte,vt not.j.eodem.l.iuriſiuran.vnde
in expenſis teſtium inſpicitur principalis produ-
cẽs.de hoc habes tex.no.cum gl.in.c.ſtatutum.
§.ſi.de reſcrip.lib.vj.

¶ Lex ſeptima.

S Eruos. Quero nunquid in-
terrogatus,qui non
debuit interrogari,facit indiciũ. Re-
ſpondeo,aut prohibita interrogatio,⁊
non facit indicium, vt.ff.de queſtio.l.maritus

a ¶ Frater. Idem voluit Bal.in.l.ij.ꝫ.de epiſ.⁊ cle.⁊ qđ in fratre natu-
rali,vel ſpurio,vide Imo.in.l.ex facto.§.ſi qs rogatus.ff.ad trebelli.⁊
hic adde Spe.in titu.de teſt.§.j.ver.ſed nũquid frater,⁊ per Guil.de
cu.in.l.cui eoꝝ.§.affinitates.ff.de poſtu.⁊ ibi querit,quid de vxore fra-
tris,⁊ vide oĩno Imo.in.c.cũ oporteat.extra de accuſa. ⁊ aliquid per
eũ in.l.qui teſta-
mento.§.quecũqꝫ
autẽ.ff.de teſta.la-
tius p Salic.in.l.
teſti.ꝫ.ff.eo.
¶ Adde Lanfr.
de oĩa.in.c.qñ ꝯ
falſam.§.teſtium
depoſitiones.nu-
me.lxj.verſ.Item
frater.⁊ ibi dixi in
apoſtil.ad ipſum
in.c.cũ oporteat.
extra, de probat.
Fel.omnino in al-
leg.c.cum oporte-
at.col.ij.vna cum
pluribus ſequen-
tibus.extra de ac-
cuſa.⁊ meli⁹ in.c.li-
teris.col.ij.vſi.in
gl.extra de pſum.
⁊ in.c.illiteris.col.
pe.verſi.fallit ſex-
to,extra de teſti.⁊
d.Alex.conſi.xv-
iij.col.iij.volu.j.⁊
conſi.lxx.col.vj.e.
vol.⁊ quid de ſoro-
re, vide eundem
Alex.cõſi.xij.vol.
ij.⁊ cõſ.xxxiij.vo-
lu.v.Celſus.
¶ Pro fratre. No-
ta qđ productus
frater a fratre con-
tra fratrem admit-
tetur pro fratre.
Idem dicas in iu-
dice inquirente.
⁊ vide late per do-
mi.Ant.in.c.cum
oporteat.de accu-
ſa.⁊ que ibi dixi.⁊
qñ ſtant inſimul,
qd iuris, vide Io-
an.de imola.conſ.
cxxxiij.verſic.not.
cauſam, allegan-
tem Bald.hic.⁊ ſi frater poteſt teſtificari in cauſa matrimoniali pro
fratre.vide ibi Ioan.de imo.⁊ quid ſi vir ſuperat mulierem in diuitijs,
⁊ mulier nobilitate,an poſſit teſtificari frater. And.Barb.
c ¶ Et ardua. No.ꝙ cauſa ardua ciuilis equiparat̃ criminali.vide Bal.
⁊.d.Io.in.l.qui teſtamento.§.mulier.ff.de teſta.⁊ Bal.in.c.veniens.de
teſti.cl.j.An.Barb.
d ¶ Inuitus. Uide Bar.⁊ Bal.in.l.libertorum.j.eo.
e ¶ Conſentire. Uide latius per Bal.in.l.ij.j.de bo.autho.iudi.poſ.⁊ an
teſtis qui non poteſt cogi inuitus,ſi citatur,⁊ comparet,⁊ deponit,an vi-
deatur renuntiare priuile.adde Bar.in.l.libertorum.j.e.
f ¶ Chriſmate. Pater enim qui leuauit de ſacro fonte,poteſt eſſe teſtis.
Idem tenet Sal.hic ⁊ Floria.in.l.teſtis idoneus.ff.eo.ſed Bal.contra
in.l.generaliter.ff.de in ius,voc.ſed Roma.ibi tenet opi. Bal.de hac di-
xi poſt Rom.in.l.ſed ſi hac.§.pretor ait.ff.de in ius vo.ſed contra Bal.
tenet Sali.hic in.d.l.teſtis.
¶ Adde Feli.in.c.cum nuncius.co.j.ver.⁊ inquantum.extra eo.dixi in
apoſtil.ad Lanfran.de oĩa.in.c.quoniam contra falſam.§.teſtium de-
poſitiones.nu.lx.ver contrarium dicit Bal.in patre ſpirituali.in ver.ſpi-
rituali.extra de proba.⁊ ibi idem Lranfran.alleg.Bal.hic de quo etiã
vide omnino Alex.conſi.xiij.colum.vij.vol.iij.⁊ conſi.cxli.collatio.fin.
vol.ij.Celſus.
g ¶ Dicunt doc. An homines ville poſſint pro ea teſtificari,vide Bald.
in addi.Spec.in titu.de teſti.§.j.Bar.in.l.Intantum,§.vniuerſitatis.
de re.diui.⁊ Io.an.⁊ alios in.c.inſuper.⁊ in.c.cum nuntius.de teſti.vide
Arch.xiiij.q.ij.in prin.vbi aliter videtur tenere ꝙ Bal.hic.⁊ do. Abb.
in.d.c.inſuper.vide ibi omnino,quia tunc pendet de facto.vide Bal.qui

pulchre loquitur in.c.cum acceſſiſſent.de conſti.⁊ Bal.in.d.c.cũ nũcius. vide do.Abb.in conſi.xvj.⁊ Bal.in.c.iij.loco.de proba.

¶ Adde Feli.in.c.inſuper.in prin.poſt Panor.extra eo.Ang.conſi.lx-dij.incipien.Viſo ⁊ bene diſcuſſo proceſſu.col.ij.vol.iij.Bar.ſozi.conſi.cccxcj.vol.j.⁊ conſi.cccclxxxiij.eadem parte.⁊ conſi.clviij.volu.ij.⁊ omnino eundẽ Sozi.in ſuo trac.fall.regu.cccviij.Celſus.

a ¶ Non cõualeſcit. Nota dictuꝫ teſtis minus idonei non conualeſcere: licet poſtea reddat idõneus.vide qđ not. Bal.in.l.eos.§.e.do.Pet.in cap.venies.e.ti. Bart.in l.j.ff.de conſti.pec.

b ¶ Dicũt cõtrariũ. Qñ teſtis depoſuit non iuratus, ſi poſt iurat, an efficiat validum teſtimoniuꝫ ſuum? vide domi. Pet.in.c.de teſti.⁊ ca.fraternitatis.eo.tit.tu pondera: q2 non videtur qđ bñ dicat Bal.per text.in.d.c.fraternitatis.videtur priꝰ interpoſitum iuramentum vbi ab latiui abſolute põſiti inducunt conditionem: vt.l.a teſtatore.ff.de cõdi.⁊ demon.ſ. d condi tio eſt implenda in forma ſpecifica.vt.l.Meuius.⁊.l.q̃ hereden.ff.de cõdi.⁊ de.vide qđ.xlvj. quia eum refero in.c.ceteruꝫ.de iura.calum.And.Barb.

Aut non eſt iuſta reſponſio: quod eſt qñ non poteſt inuitus cogi: ⁊ tunc idẽ ſi allegauit priuilegium: vt.ff.eo.l.lege iulia. Aut non debuit interrogari ad probationem, ⁊ poteſt interrogari ad informationem: vt pupillus in ciuili, vel criminali minor.xxv.annis: tunc bene facit indicium ad inquirendũ, non ad decidẽdũ. vt no.j.de his qui.vt indig.l.fi.in gl.ord. Sũt enĩ quidã teſtes, quos examinare vel non examinare eſt in arbitrio iudicis. ⁊ iſti probãt, ſi Iudex arbitretur examinandos niſi tẽpore diſputationuꝫ reprobentur: vt.j.eodem.authentica ſi teſtis.dic vt ibi. ⁊ facit qđ no.in.c.j.in gloſ.not.de teſtib.lib.vj. ¶ Et adde quod indicium eſt duplex: ſcꝫ facti, ⁊ iuris. ex indicio facti Iudex dirigitur in viam perſcrutationis, ⁊ tale indicium poteſt per quencunq; fieri: vt ff.de penis.l.qui vltimo. ¶ Indicium autem iuris.i.quod habeat aliquẽ effectum iuris eſt duplex. Quoddam eſt quod iudicem dirigit in viã queſtionis habende, id eſt torture. Quoddaꝫ eſt quod iudicem inſtruit ſimul cum aliis adminiculis in viam condẽnatiõis ex ſententia. ¶ Queſtio ergo eſt, verum nõ idoneus teſtis faciat hoc indicium primo, vt veniatur ad torturam. et dicendum eſt (vt ſupra dixi.) quod teſtes prohibiti a limine depoſitionis non faciunt hoc indicium: vt infra eodem.l.libertorum. ſed teſtes qui non ſunt prohibiti a limine depoſitionis: tamen non ſunt idonei ad plenam efficaciam probationis. bene faciunt hoc indicium.ff.eodem.lege, ſerui.ſecundo reſponſo.⁊.ff.de probationibus.l.cum probatio.⁊ de edilitio edicto.lege, quero.in fine. ¶ Si vero loquimur quantum ad efficaciam cõdemnationis, nullus eſt teſtis idoneus ad condemnationem, niſi ſuppleatur per alias probationes, vt ſupra eodem.l.ſolam.⁊ argumen.ff.de eden.l.ſi quis ex argentariis.§.ſecundo. ¶ Sed quid ſi teſtis qui non debuit admitti, poſtea

c ¶ Depoſuit. Vide Ant.de but.in.c.fraternitatis.in vlt.gl.extra eod.⁊ Bar.in.l.Theopompus.ff.de do.preleg.

d ¶ Quod ſi. Qñ reperitur in actis teſtis iuratus, an preſumatur ⁊ probetur iuratũ per talia verbã. vide tex.in ver.iuratꝰ aſſeruit.in.c.per inquiſitionem.de elec.etiã que ibi dixi.vide Bar.in.l.geſta.de re iudi.⁊ Fel.in cõſil.cliiij.Lud.ro.in.l.ſciendũ.de ve.ob.d.Ant.in.c.tuis.de teſti.c.iij.loco.in verſi.iurati dixerunt.de proba.in.c.veniens.el.j.de teſti.in ver.iurati depoſuerunt.vide in.c.cũ tu.de teſti.in ver.iuraſſe.qđ.d.Card.exponit poſt alios.l.iuratos depoſuiſſe.tex.in.c.preterea.de teſti.in ver.iuratorũ.in.c.cũ in tua.de teſti.l.Theopompus.in verſi.iuratus.de dote preleg.facit.c.nuper.in verſi.niſi iuratus depoſuerit.de teſtibus.c.cum Ioan.§.cum igitur.de fide inſtrument.in verbo, iurati depoſuerunt.et ibi Abb.in capitu.ſicut.de re iudica.facit in capitu.inquiſitionis.§.tertie.in ver.iurati.de accuſa.And.Barba.

¶ Adde quod notaui in apoſtillis ad iſtum poſt eum in authentica. ſi quis in aliquo.numero.ix.in verſic.probaret iuramentum interueniſſe. ſupra de edendo.⁊ Barto.in.l.Theopompus.numero.iij.verſicu.ſecũdo no.⁊ ibi poſui in addi.ad ipſum.in verſi.ad queſtionem.ff.de do.prele.Celſus.

e ¶ Bar.ſentit. Vide Bartolum in.d.l.Theopompus.Andreas Barbatias.

¶ Adde iſtum idem tenere in.l.vt iuriſiurandi.in fi.ff.de oper.lib.contra quos tenuit expreſſe Panormi.in capit.de teſtibus, in fine.⁊ ibi ſaluaui opinionem huius, ⁊ Barto.in apoſtillis ad ipſum Panor.in verſiculo que ſcripſit.extra de teſtibus.de quo vide omnino Feli.in allega.capitu.de teſtibus.verſiculo limita quarto concluſionem iſtam, per cuius doctrinam poteris concordare opini.Docto.diſcrepantiũ.de quo etiam dixi in apoſtil.ad Lanfran.poſt eum.⁊ Beneuadum in capitulo.quoniam contra falſam.§.teſtium depoſitiões.numero tertio.in verſiculo ſcriptum.extra de proba.Celſus.

f ¶ Denuntiatio. Vide etiam caſum ſingularem.xj.queſtio.j.capit.quicunq; alias incip.omnes.⁊ vide domi.Anto.in capi.nuper.extra eod.And.Barba.

g ¶ Singularitas. Vide Bal.in rub.de commo.

a idoneus efficitur? Reſpondeo, non cõualeſcitᵃ eius dictum. vt not.in authentica de teſti.§.antepenultimo.in glo.ordi.facit quod no.Inn.extra de teſti.c.cum cauſam.el.j.vbi videas.⁊ adde quod dicam.j.e.l.quoniam liberi.

1 ¶ Iuramentum debet precedere dictum teſtis.
2 Acta iudicij ſi dicunt, Titius iuratus depoſuit, an per hec verba dicatur teſtis iuratus depoſuiſſe.
3 Teſtis an poſſit dare depoſitionem ſuam in ſcriptis.
4 Teſtibus ſingularibus quare non creditur.
5 Cardinalis dicto an credatur.
6 Tabellioni an vnico credatur.
7 Tabellioni an credatur de ſecreta examinatione teſtium.
8 Teſtis ſi depoſuit falſum non iuratus, quid iuris.

¶ Lex octaua.

1 Iuriſiurandi. Teſti nõ iurato non adhibetur fides. ¶ Item vox vnius, vox nullius.h.d. ¶ † Not.primo quod iuramẽtũ debet precedere dictum, id eſt depoſitionem ſuper facto. ¶ Sed reuocetur in dubium, quid ſi precedit dictũ, ⁊ teſtis iurat poſtea eſſe verũ qđ dixit, Cy.ſe expedit vno verbo, ⁊ dicit non valere. Sed plerique doctores dicunt contrarium.ᵇ quia ex natura relationis videtur dictum repetitum cum iuramento, vt.j.de ſen.que ſine cer.quanti.l.hec ſententia.de hoc no.extra de teſt.c.de teſtibus.in nouella.⁊ dicit Io.an.ibi in nouella. qđ bona cautela eſt, quod deponat iterum poſt iuramẽtum, vel quod breuiter vel ſpecifice repetat illud dictum. Tu dic qđ aut iuramẽtum eſt cõnexum cum dicto: quia incontinenti iurauit ita eſſe, ſicut depoſuit: ⁊ tunc vꝫ teſtificatio: quia informata iuramento, ⁊ ſic nõ eſt nuda ſed veſtita religione iuriſiurandi.ar.j.de inſti.⁊ ſubſti.l.penul. Aut ex interuallo eſt iuratum: ⁊ tunc non conualeſcit dictum: quia a principio non eſt iuratum, nec ſufficit in teſte quod loquatur per relationeꝫ: imo debet loqui ſpecifice.⁊ non implicite, ſicut ſpecifice interrogatur: vt.ff.e.l.iij.§.Idem diuus.⁊ ideo non ſufficit qđ teſtis deponat remiſſiue, vt puta, dicit, depono vt iam depoſui in tali cauſa. ſed ſi nõ recordatur quid depoſuerit, debet ſibi dari terminus ad clare reſpondendum. verba enim generalia ⁊ incerta, nõ inſtruunt iudicem.argu.ff.de iure fi-

2 ſci.l.ita fidei. ¶ † Sed pone qđ reperitur in actis ita ſcriptum. Titius

c iuratus depoſuitᶜ ſic: nunquid per hec verba intelligatur preſtitiſſe iuramentum, quod requiritur in teſte, vt in authentic.de inſtru.cautela

d ⁊ fide.§.In his.in fi.§.gl.innuit qđ ſicᵈ.ff.de do.prel.l.Theopompus pro hoc facit: quia tale iuramentum potuit tunc interuenire: ergo preſumuntur omnia ſolenniter acta, que loco ⁊ tempore inſtrumenti potuerũt peragi, vt no.j.de fide inſtr.⁊ iur.haſt.fiſca.l.j.lib.x.⁊ per Inno.extra de proba.c.quoniam contra falſam.⁊ de eo qui furtiue ordi.ſuſcepit.c.innotuit. ¶ In contrarium videtur, qđ vbi requiritur certa expreſſio forme, nõ ſufficit dicere iuratũ, niſi ex forma exprimatur, vt not.in.c.vt circa.de ele.li.vj.in gl.⁊ in nouella. Sed in teſte requiritur certa forma verborum, vt hic in gl.ergo.⁊c. Preterea iſta ſcriptura quantum ad iuramentum non habet diem, vel locum, que ſunt de ſubſtantia inſtrumenti ad aliquid probandũ, ſed potius ſunt quedam verba enuntiatiua, que non probant: quia quo ad hoc ſcriptura caret ſuis eſſentialibus. ſi autem notarius diceret: talis teſtis heri iurauit, tali loco, hodie ſic depoſuit, probaret talis ſcriptura: quia habet ſolennia. Nam ſi in vno inſtrumento notarius facit ſingularem mentionem de ſingulis actibus iudicij, adiiciendo per ſe cuilibet actui ſuum tẽpus, ⁊ locum. valet iſta ſcriptura, ⁊ probat omnia, ſicut no.Hoſt.⁊ Ioan.and.poſt eũ in.d.c.qñ cõtra. So.dico qđ ſi iſte teſtis fuit examinatus per iudicẽ, ⁊ tali tpe qđ potuit iurare legitime: qđ preſumitur iuraſſe ſolenniter, ⁊ valet teſtimoniũ, per primas rõnes: alias nõ valet, per rõnes ſecundas. Nõ ob. qđ requiritur certa forma, imo ſufficit vno verbo iuro dicere veritatẽ. ⁊ quicquid adiicit.ſ.vel vltra. nõ eſt forme, ſed ſpecificatio forme, ⁊ ſic nõ ob. qđ no.in.d.c.vt circa. ¶ † Sed hic quero, verũ te-

3 ſtis poſſit dare teſtimoniũ ſuum in ſcriptis, id eſt porrigere iudici ⁊ ta-

e bellioni, dicendo ita teſtificor? Barto.ſentitᵉ qđ ſic in.d.l.Theopompus. Alij dicunt cõtrarium. prima opi.eſt vera, ſi legit dictum ſuum: ſecunda eſt vera, ſi nõ legit. Sed forte dat dictum ſuũ ſub ſigillo: quia in teſte requiritur viue vocis actus, cũ dicatur probatio per viuã vocẽ, vt no.extra de teſti.c.de teſtibus.in nouella. ¶ Sed dubitatur hic quomodo probatur denuntiatio euangelica, cuius principium dicitur, inter te ⁊ ipſum ſolum? Reſpondeo probatur per iuramentum, ⁊ ſi adhibeatur ſecunda vice vnus teſtis, probatur per iuramentum partis ⁊ illũ

f teſtem. Tertia autem denuntiatioᶠ requirit debitum numerum, ⁊ ideo iſta denuntiatio euangelica vox vnius, non eſt vox nullius: quia ita datum eſt pro forma, vt extra de teſtib.capitul.in omni.in nouell.

4 ¶ † Deinde no.rationem: quare teſtibus ſingularibus non creditur: nam ratio eſt: quia ibi eſt numerus teſtium, vnde tantum probant mille quantum vnus: vt not.in Specu.de inquiſitione.§.nunc videndum.verſicu. Item not. Imo quandoq; ſingularitasᵍ operatur, quod

g minus probet per multos, quam per vnum ſolum, ſcilicet quando ex hoc in teſtibus preſumitur dolus, vel repugnantia, vt in Suſanna. vt no.

1 ¶ Cardinalis. No. qd reſcripto cōceſſo per papā vel imperatorē ſtatur dicto eorum etiaʒ in probatione erroris, vel ordinis, vt no. Bal. in l. nec exemplum. j. de fal. ⁊ de his per Lud. roma. in. l. ſciēdum. ff. de verborū obligatio.

¶ Adde Panor. in. c. ꝙ trāſlationē. in fi. ⁊ ꝙ ibi poſui in addi. ad ipſuʒ. in verſi. ſe fore legatū. de offi. lega. ⁊ Fel. in. c. ꝙſuper his. in. ij. col. verſ. prima concluſio. extra de fide inſtru. Celſus.

b ¶ In commiſſis ſibi. Tu dic qd vbi ipſa commiſſio ab alijs in forma diſferret: tunc ei non crederetur ſine literis, vt plene dixi in ſeq. apoſt. vltra quā adde iſtū omnino in. l. exemplo. §. de probat. ⁊ Lud. roma. conſi. ſuo. cccl̄xxxix. in e cip. Vos eſtis lux mundi. Celſus.

¶ Dicto pape. An ſtatur dicto Cardialis, ⁊ Pape vide Bart. qd nō in. l. j. C. de ſuperindi. lib. x. Andre. Barb.

¶ Adde in quantū iſte videt tenere qd non ſtat dicto pape, tu dic hoc repugnare a vero, per text. in. c. cū a nobis. extra eodeʒ. Cardinalis autem ſolius dicto tunc ſtatur, ſi poſtea eligatur in papam: quia ipſe papa factus teſtificādo de his que ſolus exiſtēs cardinalis vidit, faciet fidē, vt no. gl. ſing. Jo. an. in. c. j. de re iū. li. vj. ⁊ in. c. ad apoſto. de re iudi. eo. lib. quas ad. h. d. ſingulares Ro. ſing. ſuo. cxxvj. in cip. ſanctiſſime pater eugeni. ⁊ Fel. in cap. ſicut. circa prin. verſic. limita niſi. extra eo. de teſti. pro quo alleg. tex. in. c. querelam ⁊ ibi do. Abb. extra de elec. ⁊ in clemen. j. verſic. nos dum in minoribus eſſemus. de reliqui. ⁊ venera. ſanct, ⁊ in. c. cum olim. lo. j. ibi, a quorūdem fratrum. de priui. Et idem dico in imperatore, ꝙ in papa, vt illius ſolius dicto credatur: vt voluit Romanus. preallega. ſingu. Et quando vnius ſolius dicto ſtetur, de quo infra, Tu vide Fel. in. ca. cum a nobis. col. iiij. ver. inquantum. Card. extra de preſcr. ⁊ in. c. veniens. el. j. col. vij. ver. confeſſio. extra de teſti. ⁊ melius in. c. conſtitutus. col. fin. verſic. nec dicas hoc eſſe clarum. extra de reſcrip. dixi in apoſtil. ad Barto. poſt Alex. in. c. carbonianū. §. cauſe. in verſi. ꝓbatio. ff. de carb. edic. no. Ro. ſingu. dcviij. incip. dictū vnius, dictum nullius. Bar. ſozi. in ſuo tractatu fallentiarū. reg. ccccxxiij. ⁊ vide dominum meū dominū Phil. dec. conſilio. clix. colum. ij. volu. v. ⁊ melius conſi. lvj. colum. ij. volumi. primo. Et an papa, vel Imperator poſſint ſtatuere quod ſoli teſti credatur Roma. ſingu. ccclviij. incipiente, Tu ſcis quod diſpoſitio eſt iuris: tenet quod non. per rationem quam ibi ponit. Idem tenet Alexander conſi. xxviij. colum. iij. volu. primo. Secus autem in communitate, que ſuperiorem non recognoſcit: vt voluit idem Romanus. vbi proxi. alleg. ſingu. pro quo allegant dictum ſingu. Innocen. in cap. nuper. extra de teſti. Inquantum autem dixi ſupra in princip. huius apoſtil. credi ſoli pape, intellige, niſi contra laicum non ſibi ſubditum, ⁊ in rebus prophanis ⁊ temporalibus, ſecundum communem ⁊ veram opinionem, vt plene per Feli. quem vide: quia doc. in hoc arti. diſcrepant in. c. ad audientiam. colum. iiij. verſi. dum dicit Abb. miro modo. ⁊ melius in ver. conſidera duos caſus. extra de reſcrip. Celſus.

5 vt no. j. eo. l. teſtiū. ¶ † Querit vtrum credatur dicto Cardi. a Doct. dicunt ꝙ ſic. extra de priui. c. cum olim eſſemus. ſcʒ in commiſſis b ſibi per papam. Sed nunquid credit dicto pape. c dic quod ſic: tamen ſi papa non bene recordatur, licitum eſt ſalua maieſtate ſue dignitatis, reducere ſibi factū ad memoriam, vt non perſeueret in ſuo errore, vt notatur extra de teſtibus, c. cum a nobis. in nouella.

6 ¶ † Quero, vni teſti non creditur, ſed nunquid credatur vni tabellioni: d gloſſ. dicit quod ſic propter authoritatem plurium teſtium in inſtrumento cōſcriptorum, vt notatur infra de fideiuſſor. lege fin. gloſſ. dicit verum, cum quadam diſtinctione. Aut loquitur, vtrum credatur tabellioni de officio ſibi iniuncto. dic quod non. Verbi gratia: quia dicit: ego talis tabellio ex commiſſione mihi facta a iudice, examinaui tales teſtes. ¶ Nam commiſſio talis debet ſcribi per alium notarium, non per ſeipſum. e vt not. extra de proba. c. quoniam contra. per Hoſt. Joan. Andre. ⁊ alios. vt argument. l. j. §. de man. princip. Aut vtrum credatur ſibi de dicto teſtium, vel facto partium: ⁊ tunc aut eſt aſſumptus ſolus: aut cum colleg. primo caſu creditur ei: vt infra de falſ. l. ſi quis decurio. niſi aliqua ratione ſit ſuſpicio de eo: vt ſupra de probati. l. iubemus. Aut eſt aſſumptus cum collega: ⁊ tunc non creditur vni ſoli. argument. ff. de officio conſulū. l. j. ſed oportet quod ambo ſcribant: vel vnus ſcribat, alter ſubſcribat. argument. ff. de eden. l. ſi quis ex argentarijs. §. ſecundo. in authentic. de heredi. ⁊ fal. §. ſi vero abſunt. colla. j. ⁊ not. in dicto. c. quoniam contra falſam. per Hoſt. ⁊ Joan. andre.

7 ¶ † Sed nunquid creditur tabellioni de ſecreta examinatione teſtium, in qua non interſunt alij teſtes, ſed ſolus Iudex ⁊ tabellio: Reſpond. glo. in. l. ſolam. §. eod. quod non creditur, niſi poſtquam citatis partibus, ⁊ authoritate iudicis eſt facta ſolennis publicatio depoſitionum. ⁊ vult glo. quod tempore publicationis debeant intereſſe teſtes, ita qd notarius dicat publicatum preſentibus talibus, nō dico de teſtibus, qui depoſuerunt, ſed de quibuſcūqꝫ ⁊ ita vult glo. in. l. ſolam. §. eodem. ⁊ not. eam. ⁊ adde quod dicam. j. de re iudica. l. geſta.

8 ¶ † Quero, f quid ſi teſtis depoſuit falſum non iuratus: Rñ. vt no. Cy. de ſepul. vio. ſuper rubric. ⁊ Moder. in. l. ſi quis legatum. de fal. ff. ⁊ fuit queſtio diſputata per Richar. malum. veritas eſt: aut nullo modo iurauit, ⁊ punitur crimine ſtellionatus, nō crimine falſi: aut iurauit, ſʒ minus ſolenniter: ⁊ tunc punitur directa pena legis cornelie: q₂ licet teſtificatio non habeat effectum: tamen habet figuram eſſe. Iuramento autem non interueniente, non habet figuram nec ſubſtantiam: ⁊ ideo punitur ſolum ex hoc: quia offendit aures iudicis. vt. j. eodeʒ. l. nullum. Ita teneatis. ¶ In textu, admitti. ſ. ad plenam probationem. ⁊ ſic non obſtat. §. de reb. credi. l. in bone fidei: non audiatur. ſcilicet ad plenam probationem.

1 ☞ Teſtis idoneus nullus eſt in re propria.
2 Teſtis an ſit idoneus in re communi. nu. 3.
4 Procurator an poſſit eſſe teſtis pro domino. ⁊ qd de ſocijs: nu. 5.

¶ Lex nona.

OMnibus in re.

In re propria: g nemo eſt iudex idoneus. hic reʒ propriam intellige quatuor modis, quo ad hunc articulum. ſcilicet ratione vtilitatis in toto, vel in parte. Item ratione iuris rei. Item ratione iuris inſtantie. Item ratione iuris officij.

h Exemplum de primo, quando vtilitas finalis h reſpicit teſtem. Preterea venditor nō poteſt teſtificari pro emptore habituro regreſſum in cauſa euictionis: ſecus ſi de natura illius cauſe nō habeatur regreſſus, vt notat. ff. fin. regū. l. eos. ⁊. ff. de teſtibus idoneus.

i ¶ Sed hic dubitatur: i quidam promiſit mihi centum coram vno teſte: ego iſtam actionem cedo Titio ex cauſa donationis, hoc acto quod non tenear de euictione. Modo Titius agit contra debitorem, et producit me in teſtē vna cum iſto alio teſte: queritur nunquid poſſit: quidam dicunt ꝙ ſic. ⁊ dant iſtam cautelam k: habenti vnum teſtem, quod cedat iura ſua hoc modo. et per iſtum moduʒ committunt fraudem huic legi.

1 ¶ † Sed tu dic, l quod aut eſt talis cedens, penes quem remaneant iura directa: tunc licet iſte non repellatur ratione vtilitatis: tamen repellitur ratione iuris quod habet in nomine: vt dicam in ſequēti membro. Aut nihil remanet penes eum: vt eſt exemplum. ff. ad trebellianum. l. ex aſſe. ſcilicet quando ceſſionarius cedit: et tunc videtur quod non repellatur: quia nō intereſt ſua: et ſic eſt teſtis idoneus. Petrus et Cynus ſentiunt hic contrarium, quod author ille qui probare non poteſt, non poſſit fortificare probationeʒ ſucceſſoris. ⁊ iſta eſt veritas: quia ſucceſſor gerit eius imaginem: vt. §. de procuratoribus. l. qui ſtipendia.

2 ¶ † Exemplū de ſecundo ſcilicet de iure rei que iure communi queritur: ergo ſi eſt queſtio rei communis, an vnus poſſit teſtificari pro alio: Solutio aut queſtio eſt g de iure indiuiſibili: vt in ſeruitute. ⁊ non poteſt teſtificari: quia tangit vtrunqꝫ: ⁊ quia ſētētia toti ꝓdio dat: vt. ff. de neg. geſt. l. q in aliena. §. ſi. aut eſt vide not. Bal. in. l. dictantibus. j. de teſta.

d ¶ Tabellioni. Vide etiā p Bar. ⁊ Bal. poſt glo. in l. ſi quis decurio. hic alleg. ⁊ ēt in. c. qm̄. extra de prob. ⁊ pulchre Bar. in l. ex his verbis. in prin. j. de teſta. mili. ⁊ Imo. in. l. ij. ff. de teſta.

e ¶ Nō per ſeipſum. Notarius non pōt eſſe rogatus de cōmiſſiōe ſua, vt examinet teſtes, vel ad aliquem locuʒ vadat. cōtra tenet Barto. in. l. ex ſententia. ff. de teſtib. tur. Andre. Barba.

f ¶ Quero. An teſtes nō iurati puniantur pena falſi vide Barto. in. l. ſi quis legatū. ad ſi. ff. de fa. Bar. in. l. j. C. de ſepul. vid. ⁊ in rubri. ſi de inueſtitu. contro. ⁊ ſi dicat aliqd extra articulum, valeat dictum ſuum, vide Barto. in loco pre alle. ⁊ Bald. in. d. rub. Joan. and. in addi. in tit. de teſta. §. qualiter. N. is Abb. in. c. tuis. de teſtib. vbi aliter loquitur. vide gloſſ. in. c. ad apoſtolice. de re iudic. in. vj. ⁊ doct. in. c. cum inter. R. ſeniorem. de elec. d. Pet. in. c. cauſam que. eo. tit. And. Barba.

g ¶ Propria. Quo modo cauſa dicatur propria, ⁊ quot modis quo ad repellendum teſtem vide not. Bal. in. l. dictantibus. j. de teſta.

¶ Adde cautelā quod aliquis ſit idoneus teſtis in cauſa, ex qua ſibi reſultat commodum. Iſtum in. l. dictantibus. nu. iij. ver. Idem facit ad aliam queſtionem. j. de teſta. ⁊ ꝙ ibi poſui in apoſt. ad ipſum, in verſicu. niſi proteſtetur. Lud. roma. ſing. ſuo. ccclvij. incipiente, volo probare. ⁊ Bar. ſozi. in ſuo tracta. fal. regu. ccccxxij. ⁊ conſi. clv. inci. cōfirmatur. vo. ij. Celſus.

h ¶ Finalis. Et ſic no. qd in cauſa terminorum ⁊ confinium venditor teſtificatur pro emptore: q₂ in cauſa finium regundorum venditor non tenetur de euictione. l. ſi fines. j. de euic. ⁊ iſtud tenet gl. in. l. eos. hic allega. ⁊ vide per Ant. de bu. in. c. inſuper. extra eod.

i ¶ Dubitatur. An cedēs ſit teſtis pro ceſſionario, vide Cy. in. l. ⁊ ſi ad te. j. de fal. ⁊ ibi etiā vide an donator ꝓ donatario teſtificat. ⁊ ibi Bar. ⁊c. ⁊ vide etiam per Spe. eo. ti. §. j. in vlt. col. dixi poſt Bart. in. l. nul. ff. eod.

k ¶ Iſtā cautelā. Vide Bar. in. l. ſi. alias pe. j. de iure dot. ⁊. d. Ant. in. c. inſuper. de teſti. ⁊ ibi. d. Jo. qui reprobat iſtam cautelam. And Barba.

l ¶ Sed tu dic. Pro iſta diſtinctione vide Jo. an. in. c. ex inſinuatione. de iureiu. ⁊ ibi doc. quod aut penes donatorem nihil remanet: ⁊ tunc poteſt preſentari per donatariū: aut aliquid remanet ſibi, ⁊ nō poteſt. vide que ibi dixi. An. Barb.

a ¶ Procuratore. Uide Bal.in.l.dictantibus.j.de teſta.vbi dat reme/dia.in ver.caue tibi ne vehementer erres.
b ¶ Officij. Adde Bal.in.d.l.dictantibus.⁊ no.ad Bar.in.l.deferre.§. Idem hic alle.⁊ idem tenet Sali.hic.
c ¶ Repellitur. No.aduocatum repelli a teſtimonio.vide quod pulchre dicit.d.Ant.in.c. ex literis.de tranſ/ac.vide que dixi in c.cum a nobis.de teſti.vide conſiliuꝫ Barto.qḋ incipit, An aduocatus vel ꝓcurator.vbi con/ſuluit ſi procurator põt teſtificari.vide ibi omnino:⁊ qꝛ eſt primum conſilium in ordine libri mei. And.Barb.
d ¶ De procurato/re ad negotia. Ad de Lanfran.de o/ria.in.c.quoniam contra falſam.§.te ſtium depoſitiões. numero.lxij.verſi. in procuratore au/tem ad negotia.et quid in alio,ibideꝫ nume.lxx.verſicu. quero quarto.et v trobiqꝫ in apoſtil. in verſic.pro clien/tulo ſuo.et ibi po/no de aduocato, an poſſit eſſe teſtis pro ſuo clientulo. extra de probatio. ⁊ Alexand.conſil. cxxxiij.col.iij.vol. j.⁊ cõſ.lxvij.col.v. eo.vol.⁊ de primo queſito:vide eun/deꝫ conſ.xix.colũ. vij.volu.iiij.Celſ.
e ¶ Proxeneta. No ta hic de proxene/ta.gloſ.i.§.qñ hic alle.⁊ ꝙ ꝓxeneta ſponte poteſt teſti ficari altera parte contradicente.con tra voluit glo.§.in his in auth.de fid. inſtru.in verſi.ad/numeratorem.⁊ in contrarium videt̃ tex.cum gl.in.c.j. iuncta glo.pen.de teſti.in.vj.vbi ſpe/ciale eſt in caſu il/lo.ꝙ admittat̃ in/uita altera parte. et facit id qḋ dixit Io.and.in.c.dile/ctorũ.de teſt.cog. ꝙ ratio poſita per gl.in.§.qñ.videt̃ etiam concludere in ſponte volente teſtificari altera p te inuita.⁊ ideo videtur quod non poſſit.⁊ videtur fuiſſe de mente Io. and.in.d.c.dilectorum.vide ibi Ioan.de imo.qui videtur reſidere cum Ioan.and.vide Ioan.de imo.in conſi.cxxx.vbi conſuluit,ꝙ videtur te ſtificari ſponte,etiam alia parte inuita,⁊ Bart.in conſi.cciij.incip.In queſtione propoſita.qui dat caſum,in quo qui eſt teſtis in cauſa propria And.Barb.
¶ Adde Bar.in.l.deferre.ad fi.ff.de iure fiſ.Alex.in.l.iiij.§.hoc autẽ. ff.de dã.infec.⁊ cõſ.xiij.vo.i.⁊ cõſ.xviij.vo.iiij.⁊ ꝙ dixi in addi.ad Pan. poſt eũ.⁊ alios.in.c.dilectorũ.nu.iij.i x.ꝓxenete.extra de teſti.co.Cel.

queſtio de re diuiſibili.⁊ contendit de ſola parte conſortis:⁊ tunc aut cõtendit mecũ:qꝛ duo ꝓuo cãt ad diuiſionẽ,quorũ quilibet dicit partẽ ad ſe pertinere:⁊ tũc non põt teſtificari:qꝛ reus.aut eſt contentio inter eos duos,ita ꝙ ego non ſuꝫ pars iudicij:nec mea intereſt:⁊ tunc põt teſtificari:qꝛ aſſiſtunt regule permittentes:⁊ ceſſant regule ꝓ hibẽtes:qꝛ nemo preſumitur deierare,vbi ex hoc nullum reportaret cõmodum:qꝛ non preſumitur fatuus:vt.l.vlti.ad.l.iul.repetũ. ¶ † Exemplũ
3 de tertio eſt in ꝓcuratore [a] iudicij.qui eſt dñs in
a ſtantie.⁊ ideo non põt eſſe teſtis etiã.in cauſa ap pellationis:qꝛ adhuc ius inſtãtie ſupereſt,nec eſt confuſum:vt in.c.romana.de teſtib.lib.vj.ſecus ergo ſi non eſſet dñs inſtantie:ſed eſſet ad vnum articulum procurator.nã non prohibetur depo/nere ſuper alijs articulis:vt ibi no.in nouel. De procuratore autẽ ad negotia,vide glo.in.d.c.ro/mana.nã ſuper negotijs que gerit,nõ poteſt,niſi de procurato.contra.In alijs ſic.dic vt.j.dicam.
4 ¶ † Exemplũ de quarto,quando quis repellitur
b ratione officij.[b] vt eſt in aduocato:vt.ff.eo.l.fina. nam ſiue duret aduocatio,ſiue ſit finita intereſt tamen aduocati ſuã ignorantiã nõ detegi.⁊ ideo
c repellitur.[c] vt ibi patet. ¶ Sed dubitat̃ de ꝓcu
d ratore ad negotia,[d] nũquid poſſit teſtificari in eo ꝙ explicauit de procu.puta vt ꝓcura.emit ⁊ ven didit. Reſpõdeo.ſi ad ipſuꝫ deuoluat̃ aliqḋ com modũ,repellitur ſecundũ omnes:qꝛ tunc non eſt idoneus teſtis,ſed in propria cauſa.⁊ ſic declinat ad alteram partem.ſed ſi nullum ſpectat commo dũ,vel incõmodũ:dicit tex.⁊ gloſ.quod eſt teſtis idoneus.ff.de iure fiſc.l.deferre.§.Idem decre/uerunt.⁊ hoc tenet Dy.ſed Bar.dicit quod ideꝫ
e in eo,qḋ in ꝓxeneta.ſ.[e] qḋ non eſt idoneus teſtis, niſi vtraqꝫ parte cõſentiẽte.all.d.c.romana.de te
f ſti.lib.vj.Caue tñ[f] tibi ne erres,nã ſimilis eſt pro xenete:lꝫ non poſſit cogi,niſi producat̃ ab vtraqꝫ parte:poteſt tamen volens teſtificari produci ab altera parte.ſecus ſi a neutra:vt in aut.de teſtib.
g §.qñ.⁊ iſta eſt veritas[g] quicqd not.in aut.de in/ſtru.cau.⁊ fide.§.in his.⁊ ꝓpterea (vt dixi) caue
h tibi[h] a dicto Bart.⁊ pone ibi vnũ granum ſalis. Dubitat̃ de legatario,nunquid poſſit teſtificari ſuper ſolẽnitate teſtamenti.gl.dicit ꝙ ſic. Item ſuper veritatis inſtructione heredis,ex hoc tñ te ſtimonio nõ ſperet habere cõmodũ legatũ.et lꝫ heres cogat̃ teſtõ ſtare:hoc eſt ex vi diſpoſitiõis legis:qꝛ nõ põt negare,qḋ affirmauit.nõ ex natu ra teſtificatiõis legatarij.qḋ dic vt dixi.j.de teſta.
5 l.dictãtibus.vbi videas. ¶ † Quero,quid de ſo cijs: Rñ.quidaꝫ ſunt ſocij.i.amici,qui ſunt ſocij periculi:quidam compedij.⁊ de his dic vt ſtatim dicam.j.eo.l.quoniam liberi.

1 ☞ Teſtis non debet deponere,niſi de eo quod eſt ſibi notum.
2 Socij ⁊ participes criminis non admittuntur ad teſtimonium.
3 Coniuratio qualiter poteſt probari, cum nemo ſciat niſi ipſi complices.
4 Socius an repellatur in ciuili a teſtimonio.
5 Conducens aliquem ad opus, an debeat ei dare

f ¶ Caue tamen. Uide Bald.in.l.dictantibus.j.de teſta.And.Barba.
g ¶ Ueritas. No.de proxeneta.⁊ id qḋ tenet Bald.hic tenet Iac.de bel.⁊ An.in.§.quoniam.hic alleg.⁊ Sali.hic.⁊ Cano.in.c.dilectorum.extra de teſti.cog.⁊ in.c.cum a nobis,extra eo.⁊ Sali.in.c.nullus.ff.e.
h ¶ Caue tibi. Et hoc ſequitur.d.Flo.in.l.pe.ff.fin.regũ.lꝫ Bald.not.al/leget Iun.tamen in.c.j.de arbit.di/cit admitti debe/re facilius,qñ de/ponit in fauorem Iei,cõtra eũ ta/men eſt caſus.d. §.qñ.ſm veram lect.gl.⁊ ex illa gl. no.ꝙ ſtatur dicto vnius,vide alios caſus in Specul. de teſtibus.§.re/ſtat.in.ij.col.vbi xxx.enumerat ca/ſus,inter quos no. ꝙ ſtatur,quando non agitur de pre iudicio alicuius, vt cum dubitatur an quis ſit baptiza tus in eccleſia con ſecreta.diſtin.iiij. c.cum ita.vbi lo/quitur de bapti/ſmo.vide Inno.in c.j.de conſe.eccle/ſie,vel alta.And. Barb.
i ¶ Qualitas. De expenſis teſtium ⁊ quid ſi teſtis pro ducit̃ ab vtraque parte,quis debet facere expenſas, vide Bal.in.l.eos §.j.j.de appella.⁊ vide aliqua hic p Sali.
k ¶ Eſſe liberi. No ta,teſtes debere eſſe liberos a ſer/uitute,lꝫ non a re/ligione,l.ad teſtiũ §.conditionem.ff. de teſta.vide glo. no.inſtitu.de iure perſo.in princip. And.Barb.
l ¶ Religioſi. Ui/de per Bal.in.l.j. ſ.de ſacroſan.ecc. ⁊ Abb.in.c.cũ ꝑ/tinẽ.extra e.⁊ glo. in.l.idonei.ff.eod.
m ¶ Iurent. Uide Bar.in.l.cum cle/ricis.ſ.de epiſc.⁊ clericis.
n ¶ Socij ⁊ parti/cipes criminis. Adde Feli.in ca. veniens.in princ. extra de teſt.Iſtũ cõſi.cccl xxxiij.vo/lu.iij.Raph.Ful/go.cõſi.cxxvj.col.ij.in fin.⁊ Bar.Sozi.in ſuo tracta.fallen.reg.ccccxxv. Celſus.
o ¶ Socius. Adde no.per An.in.l.ſi duo.in prin.ff.ſi quis cautio.⁊ Do/cto.in.c.ſuper eo.extra eo.
p ¶ Conduco. Uide per Bar.in.l.ſi non ſortem.§.libertus.ff.de condi.in/debi.
q ¶ Gl.inducit. An teſtis poſſit conſequi expẽſas diurnas:⁊ qs teneatur expẽſas ſoluere,vide tex.in.l.iiij.§.ſed ⁊ ſi menſor.ff.ſi men.regũ.vbi menſor dicitur architectus,⁊ probat̃ ibi quod architectus debet habere ſalariũ eſt quod

expenſas diurnas.

¶ Lex decima.

Quoniã liberi. Teſtes debent eſſe liberi,⁊ non debent eſſe ſocij,vel partici/pes criminis,⁊ qui producunt teſtes,de
1 bent eis dare impendia.h.d.no. ¶ † In tex.ibi,no titie. Not.ꝙ teſtis non debet deponere,niſi de eo quod eſt ſibi notum. Ibi cautio.i.conſideratio:vt in.c.ſtatutum.§.fin.de reſcrip.lib.vj.ibi poſtulati. i.producti.vnde teſtis debet produci:alias non va leret dictum,vt.ſ.de epiſ.⁊ cle.l.preſbyteri.⁊ plene ibi dixi.⁊.l.ſeruis vrbanis.ff.de leg.iij. ¶ Compe/
i tentes,etiam vecturas,ſi talis ſit qualitas[i] teſtis: ff.man.l.Idemqꝫ.§.idem Labeo.ibi,Idem iu/ris.ſ.in ſumptibus miniſtrandis. ¶ Not.quod te/
k ſtes debent eſſe liberi[k] a ſeruitute:non dico a reli/
l gione vnde religioſi[l] bene poſſent eſſe teſtes,vt in authentic.de mona.§.cogitandum.dum tamen iu
m rent[m] de licentia ſuperioris ſm Specu.in titu.de
2 teſte. ¶ † Secundo no.qḋ ſocij ⁊ participes crimi/
n nis[n] non admittuntur ad teſtimonium.quod po/teſt intelligi dupliciter.ſ.defendendo,⁊ impugnã/do.verbi gratia:ſi ſumus quatuor ſocij in rixa,tres volunt deponere ꝙ ego non fui culpabilis:nõ cre/ditur eis.econtra ſi volunt deponere quod ego fui culpabilis:creditur ipſis de ſe confeſſis in alium: vt hic,⁊.j.de accu.l.ſi. ¶ Sed pone qḋ illi tres ne/gauerunt ſe culpabiles:⁊ inculpauerunt me ſoluꝫ: quomodo poſſum ego repellere eorum teſtimoni/um:nam ſi dico quod ipſi ſunt ſocij criminis,ego fa teor meum crimen:⁊ ſic damnabor tanquam con/feſſus: Reſpõdeo.non debeo delictum meum pre/ſupponere,ſed delictum eorum intentare,vt no.in fra de lib.cauſa.l.ſi filium.⁊ ibi glo.⁊ in.c.primo.in
3 fin.de teſti.lib.vj.vbi omnino videas. ¶ † Quero igitur,qñ probabit̃ cõiuratio:cũ nemo ſciat niſi cõplices,⁊ reſpõdeo hoc caſu:qꝛ per alios probari nõ põt probabitur per cõplices ⁊ ſocios criminis: vt in.c.vl.de teſt.cog.⁊ adde qḋ Papa viuẽte,cri/mẽ leſe maieſtatis eſt facere cõuẽticula de papatu: vt no.de teſti.c.veniẽs in nouella. ¶ Sꝫ dubitat̃. quid ſi ille q põt teſtificari,accuſat̃ in fraudẽ: Rñ/
4 deo vt dicã in aut.ſi teſtis.j.e.ti. ¶ † Quero.vtrũ
o in ciuili repellat̃ ſocius[o]. Rñ.aut ex tali ſocietate ſperat̃ lucrũ,aut dãnũ:⁊ non admittitur.aut non ſperat̃ damnũ,vel lucrũ qꝛ eſt ſocietas amicitie,ſꝫ non ſocietas cãe:⁊ tũc bene valet teſtimonium. Ita dicit glo.⁊ bene.idem dico de ſocio criminis,ni ſi iniuriam reuocauerit ad animum ſuum:iuxta not.ff.de iniur.l.Item apud labeonem.⁊ quod re uocauerit ad animum ſuum,vel non,ex verbis ⁊ ſi gnis apparere poteſt iuxta nota.in ſimili in lege, apud Celſum.in principio.de doli exceptione.
5 ¶ † Querit gloſſa ſi ego conduco[p] aliquem ad ali
p quod opus faciendum,vtrum in dubio intelliga/tur,quod ego tenear ſibi dare,diurnas expenſas:
q gloſſa inducit[q] hanc legẽ in argumento.quod ſic,que nihil facit:quia teſtis ſit mei gratia,ſed conductio ſit mea ⁊ aliena.⁊ ideo ſi non eſt dictum de ſumptu,non debetur ſumptus diurnus:niſi aliter ſe haberet conſuetudo generalis loci,de ferramentis que deſtruuntur in opere,certum

a eſt quod damnum eſt fabri[a] ſecundum glo.alle.ff.ad.l.rho.de iac.l.ij.§. vbi eſt text.

1 ¶ Exceptio, tu non potes eſſe teſtis: eſt preiudicialis. ꝛ nu. 2.
2 Teſtis pōt interrogari de propria conditione: puta ſi ſit liber, vel ſeru⁹.
4 Inimicus capitalis, quare repellatur a teſtimonio.
5 Debitum an eluatur accuſatione teſtium id probantium.
6 Teſtibus que obijci poſſunt.
7 Infames, an admitti poſſint in teſtes, vigore ſtatuti hoc diſponentis, in criminalibus.
8 Teſtium pſone pn̄t reprobari poſt didicita teſtificata in principali.

¶ Authentica.

Si teſtis productus. Iſta authen. eſt no. ꝛ diuiditur in duas partes. In prima loquitur quando teſti obijcitur ſtatus inhabilitas. Secundo loquitur quando teſti obijcitur inimicitia, ſeu odioſitas. ſecunda ibi, ſi vero. ꝛ hoc inten⁊it. ¶ Propter exceptionem que obijcitur in perſonam teſtis, non differtur teſtimonium: niſi pro opponente ſit iuris preſumptio, vel talis aperta probatio, que teſtimonium etiaȝ latum prorſus eneruaret. h.d. iſta authentica in ratione ſui caſus. Dictum eſt. in.l. quoniam liberi. quod teſtes debent eſſe liberi. modo pone quod producitur Titius in teſtem: opponitur ei quod eſt ſeruus: queritur nunquid debeat examinari prius quam ſtatus veritas inquiratur? Reſpondet Imperator, quod aut ex aduerſo dicitur quod iſte eſt ingenuus: ꝛ tunc reperitur prius quam veritas inquiratur. tamen ſi receptus nihil probat: ſi poſtea: appareat quod ſit ſeruus. aut contra excipientem replicatur de manumiſſione: vt dicit gloſſ. in corpore huius auf. tunc non debet examinari, niſi producat inſtrumētum manumiſſionis, ſupple vel equipollens: vt quia ſunt teſtes parati ſu
1 per manumiſſiōe probāda: vt dicit glo. in corpore huius auf. ¶ † Sed inſtat querens, quid ſi opponitur teſti odioſitas: quia dicitur inimicus? Reſpondet Imperator quod ex qualitate concertationis preſumitur qualitas inimicitiaruȝ: ꝛ ideo ſi eſt odioſus ex cauſa criminali: non debet examinari. ſi autem alias: tunc examinatur ſaluo iure impugnationis ꝛ reprobatiōis perſone. h.d. notabiliter. ¶ Quero. que eſt ratio differentie in prima parte huius authen. ſi dicitur ingenuus, recipit teſtimonium interim: ſecus ſi libertus? Reſpondet gloſſ. in corpore huius authen. ꝙ quando dicitur ingenuus, eſt preſumptio pro teſte. Iuuatur enim preſumptione priuatiua iuris naturalis: ſed cū dicitur libertus. videtur quodāmodo fateri veterem ſeruitutem, que preſumitur durare, niſi probetur contrariū. ꝛ ideo in iſto dubio interim recipiendus non eſt ad teſtimoniū. Iſta verba ſunt glo. ſed contra hanc rationem facit: quia licet dicatur libertus ad excluſionem exceptionis ſeruitutis, ex hoc non ſequitur cōfeſſio ſeruitutis: quia ſicut ille qui opponit exceptionem non videtur fateri omnia in ea contenta eſſe vera: ſed ſoluȝ actorem nō
b habere ius: vt in.c.cum venerabilis. de exce. ita in replicatione, que eſt eliſio exceptionis, non dicitur replicatus fateri exceptionem, ſed declinare eam, ꝛ impugnare. Ad hoc reſpondeo, quod oppoſitio eſt vera[c], quod non intelligitur cōfiteri: tn̄ id quod obijcit non pōt eſſe verum, niſi preſupponatur, qd intenditur excludit, eſt quedam preſumptio cōtra replicationē: vnde non fundatur hec intentio excipientis preciſe per replicationē: ſed admittitur interim propter dubitationem ꝛ preſumptionē. qd eſt menti tenendū, vt concludas. ꝛ licet exceptio ꝛ replicatio obijcitur: non intelligitur fateri preciſe, tamen ſi exceptio non eſt mere negatiua: quia tunc negotiuȝ nō eſt cauſe, ſed ſuppoſitiua eius qd aduerſarius intendit: ex tali obiectu inducitur preſumptio cōtra opponentem.
2 facit quod no.ſ. de libe.cau.l.ſi filium. ¶ † Sed contra iſtam auf. opp. Iſta exceptio, tu non potes eſſe teſtis: eſt preiudicialis. ſicut illa: tu non potes eſſe procurator. ſed de preiudicialibus prius eſt diſputanduȝ, ꝙ vlterius procedatur: alias eſſet proceſſus inordinatus: vt.ſ. de dilat.l.a procedēte. ꝛ.ſ. de adul.l.quoniā alexandrū. ꝛ extra de iudi.c.exhibita. ergo primo iſta queſtio debet examinari. ꝛ cū ſit emergens, debet pronunciari ſuper ea. Reſpondeo ꝙ exceptiones que poſt litem conteſt. emergunt, non impediūt proceſſum ſm naturā iudicij. niſi improbentur incōtinenti, ꝛ hoc colligitur ex hac litera, nam vbicunqȝ aliquid occurrit proceſſu iudicij dubitabile, cuius effectus non abſorbet ius alicuius partis, non debet propter illud differri proceſſus, ſed procedi debet ſaluo iure ſuo tpe diffinitionis: vt hic patet. ſicut ſepe contingit in poſitionibus faciendis, ꝛ in capitulis probationū, ꝛ in alijs ſimilibus ſecūdū Ric. de ma. ꝛ idem dicit Iac. de bel. in corpore huius auf. ꝛ al-
3 le. glo. ordi. extra de offi. dele. c. cum contingat. ¶ † Secūdo collige argu. ex hac auf. primo quod teſtis poteſt interrogari de propria cōditione puta an ſit liber, vel ſeruus: ꝛ de proprio animo: puta an ſit amicus. vel inimicus: ꝛ de conſanguinitate, an attineat alicui partium necne: quia iſta veniunt tanqȝ circunſtantie teſtimonij ſecundum Ric. de mat. et licet Odo. dicat contrarium: mouetur ex eo: quia non ſunt ſuper hoc iurati: nec ſuper hoc producti. ſed Ric. de mat. reſpondet quod iſte interrogationes veniunt in conſequentiam. ꝛ ideo non eſt neceſſaria ſpecifica interrogatio, vel productio. arg. ff. de rei vēd.l. ꝛ ex diuerſo. §.j. ff. cōmo.l.ſi vt certo. §. vſqȝ adeo. facit qd no. in.l. teſtium.ſ.e. ꝛ.l. prius. ff. ad ſyll. ꝛ per hoc poteſt teſtis dictum ſuum infringere, ſi dicit veram eſſe cauſam: poſtea ſubdit qd eſt capitalis inimicus. hoc tenet Bart. ff. de ver. ob.l. decem. facit qd no. Inn. extra de accu.c. inquiſitionis. ¶ Sed quid ſi teſtis in mortis articulo confitetur ſe falſum teſtimoniuȝ dixiſſe: an hoc
d noceat victori? dicendum eſt qd non.[d] argu. ff. de proba.l.ſi. ꝛ. ff. ad ſyll.l.ſi quis in graui. in prin. ꝛ ibi per Bar. eſt ratio: quia hoc dicit ex interuallo, ꝛ non iurat. vnde preſumitur falſum dicere, vel ſaltem non ſolenniter deponere: vt extra de preſump.c.literis. facit qd no. ff. ad velle. in.l. Seia.
4 ¶ † Reuocatur in dubiū: quare inimicus capi-
e talis[e] repellatur a teſtimonio? reſpondeo: quia inimici faciliter mentiuntur: vt no. in corpore auf. vnde hec ſumitur. ꝛ hoc quando inimicitia eſt grauiſſima, vel ſaltem grauis. ſecus in leui inimicitia: quia ꝓpter leuē inimicitiā non preſumitur quiſpiam deierare, facit qd no. ff. de arbi.l.licet. ¶ Secundo quero, quō cognoſcetur an grauis, vel leuis ſit inimicitia? Rn̄. Inn. qd committit arbitrio iudicis ex qualitate cauſarum: vt extra de accu.c.ū oporteat. per Inno. Idem dicit, qd nō ſolū repellūtur inimici: ſed etiam ſuſpecti de inimicitia capitali: vt extra de accu.c.cū.p. man
f conella. per Innoc. Idem,[f] auf. ꝙ qui quōdam fuit inimicus, ſemper preſumitur inimicus. in.d. c.cum oporteat, niſi probet cauſa recōciliationis: vt.ſ. fami. erc.l. In ipſius.ſ.l. iij. in ſi. de adimen. lega. vnde quanqȝ inimicitia preceſſerit, ſi poſtea ſimul cōuerſari ceperunt, preſumitur reconciliatio ludendo, ꝛ comedēdo: deinde biben-
5 do: vt not. glo. inſtit. de iniur. §. fina. ¶ † Modo queritur hic de tali queſtione: ego debebam tibi mille: hoc debitum tu nō poteras probare niſi per Pe. ꝛ Ioā. cum igitur a me petere velles, ad hoc vt ibi auferrem poteſtateȝ probandi per iſtos teſtes, accuſaui eos de graui crimine, modo querit, qd remediū habebis contra hanc malitiā? Rn̄. ſi apparet de malitia, vt quia lite cōtra me mota, vel ordinata accu. inſtitui: tunc iſti teſtes ſunt recipiendi, ne mea calumnia mihi proſit. ſi autem non conſtat: iſti teſtes de iure debent repelli, donec iudicetur ſuper criminibus. ꝛ ſi per ſententiam appareat quod mea accuſa-

de quo vide Guil. in auf. offeratur. de litis conteſt. per illud verbū, nota ꝙ ſi inter litigantes occurrat, haberi conſi. quod ſoluens poteſt habere regreſſum contra aliũ pro ſua parte ſm Richar. malum. quod intelligitur, ſi cōmiſſio eſt facta motu proprio iudicis: vel ad petitionē vtriuſqȝ partis: alias ſecus. argu.l.cum ſupra.ſ. de re mili.lib.xij. ſimile dicitur in teſte: vt in.c. ſtatutum. ad ſi. de reſcrip. in ſexto. ꝛ in delegatis, vt ponit Iacob. de aret. in.l.ſi poſtulauerit. §.ſi. ff. de ādult. Spec. de ſala. §.j. in. ver. nunqd. ꝛ in Spe. de aſſeſ. §. ſalariū. verſic. penult. ꝛ ſi. quando conſiliarij ſunt diſcordes, ꝛ aſſumitur, tertius, vnde debet habere ſalrarium. ꝛ facit quod ſi quis ꝓpter malum ſocium non poteſt recolligere fructus. ꝛ vide Bartol. in l. Paulus. ff. d ſoluit.l.iij. q. vbi notanter loquitur. ꝛ Bald. in.l. Imperatores. ff. de tutel. et ratio. diſt. et an debeat habere expenſas equorum, vide gl. in.l. denique. §. idem Labeo. ff. manu. Bal. in.l. eos. in §. ſi quis.ſ. de appel. ꝛ Ioan. and. in titul. de teſt. §. qualiter autcȝ.N. teſtes. de materia vide Bald. in.l. libertatem.ſ. de ope. liberto. ꝛ ibi notatur. eundē Bal. in.l.iij. C. de adul. vbi ſingulariter loquitur de iſtis expenſis. vtrum ab vtraqȝ parte ſint fiende. vide quod habetur in c. inter cetera. ꝛ in.c. quoniā. de offic. ordina. ꝛ per ſcribētes. in.c.j. de teſti. ꝛ Bal. ibi, vide gloſſ. in.c. nonnulli. in prin. de reſcri. ꝛ in.c. olim. de excep. And. Barb.

a ¶ Fabri. Adde Bal. in.l.j. in prin. de verbo. ſig.
b ¶ Replicatione. Vide glo. in cap. exceptionem obijciens. de re iudi. in ſexto.
c ¶ Vera. Bar. ꝛ Ang. in.l. decem. ff. de ver. ob. aſſignāt aliam rationeȝ. ꝛ aliter reſpondent ad iſtam authenticam. ꝛ preter quam in caſu iſto, nolunt ꝙ exceptiones etiam quo ad preſumptioneȝ inducendā videatur fateri, quicquid hic dicat Bald.
d ¶ Quod non No. qd ſi teſtis dicat ſe falſo depoſuiſſe in articulo mortis, qd eius dicto nō ſtatur. Idē in iudice. vide Sal. in.c. qui falſo. ff.e. vbi idē tenet. alleg.l.vj. in prin. ff. ad velle. ꝛ Cy. in.l.ſi vicinis. C. de nuptijs. Ang. tn̄ dicit fieri indicium: licet non probationeȝ. qd poteſt intelligi quo ad informationem iudicis, vbi non requiritur iuramentū. gl. ſing. in.c.j. §. ſi duo. in ver. teſtimoniū. de pace tenē. ꝛ vide etiā in.c. ſicut. de teſti. vbi non creditur teſti aſſerenti ſe corruptum. vel ſe falſum dixiſſe extra iudicium. vide que dixi. And. Barb.
e ¶ Capitalis. Not. de inimicitia. ꝛ quid de amico inimici, an iudicetur inimicus. vide in.c. repellantur. extra de accuſa. Bar. in.l. ſciendum. cū concor. ff. de legatio.
f ¶ Idem ait. Et vide Bald. in.l. Athlete. §. dat remiſſionem. ff. de excu. tut. vbi dicit, quod ſi quis inſtituit filium inimici eum occidentis, non poteſt ab eo auferri hereditas, ſi non vendicauit necem defuncti: quia videtur remittere. And. Barb.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

a ℂ Conclude. No. ad illud quando eſt cauſa inimicitie, teſtis admittitur vt eſt tex. no. in dicto. §. cū quis. ⁊ ibi Bar. Idem dicas in vltima volun tate. Bart. ⁊ tex. l. cum in tabulis. §. j. alias pe. ff. de his quibus vt indi. vide eundem qui notanter loquitur in. l. ſi miles. §. fin. ff. de adult. quod limita: niſi eſſemus in caſu tutele. glo. eſt ſing. ſecundum Bal. in. l. Ath lete. §. dat remiſſio nem. ff. de excuſa tio. tu. idem dicas in iudice. ita tenet do. Pet. de auch. in. c. accedens. ex tra vt lite non con teſt. facit. l. licet. ff. de arbi. vide quod no. in. l. pe. ff. ſolut. matr. alias ſi na. in princ. Sed in con trarium facit gloſ. cap. vt debitus. de appel. ⁊ vide quod no. in. l. ſi merces. §. culpe. ff. locat. et an requiratur capitalis inimicitia, vide gl. in. l. licet. prealleg. ⁊ in auth. de teſti. in. §. ſi vero quis. ⁊ glo. in. c. j. §. oportet. de accu. vbi dicit quod ſi quis ſpoliauit aliquē bonis, dicitur capitalis inimicus, vide textum in. c. frequens. de teſti. ſpo. lib. vj. ⁊ vide Spec. in tit. de depo. §. vij. verſ. quod ſi quis. vbi dicit quod ſi quis ſibilat in auriculam iudicis, preſu mitur illū corrumpere, adeo quod poteſt recuſari. ⁊ not. quod iſta fami liaritas debet eſſe nimia: vt dicit gl. ⁊ doc. in. c. acedens. el. ij. vt lite nō conteſt. ⁊ an tota familia poterit recuſari propter dominium, vide text. in. l. j. §. ſi quacunque predi. pote. ⁊ an tota ſynodus poterit recuſari pro pter maiores ſuſpectos, vide text. in cle. paſtoralis. ⁊. c. piſana. de re iu di. And. Barba.

b ℂ Criminoſitas. Limita hoc ſingu. vt per Bal. in. l. edita. de eden. ſ.

c ℂ Sed dubitatur. Licet infāmes admittantur ad teſtificandum ſuper adulterio ex forma ſtatuti: non tamen admittuntur ad probandum ma trimonium. vide ſimiliter que dicit Bal. in. l. ſolent. de alimen. leg. ⁊ in l. j. ſ. de iureiu. ⁊ in. l. preſcriptione. C. ſi contra ius vel vti. publ. per iſtud dictum Bal. hic vide Sali. hic, qui tenet contrarium. vide Ange. in. l. famoſi. ff. ad. leg. iul. maieſta. vbi tenet contra. vide que dixi in. d. c. per tuas. ſ. de proba. ⁊ in cle. cauſam. de ele. And. Barb.
Adde Barto. in. l. carbonianum. §. cauſe. verſi. circa hanc queſtio. que ro. ⁊ quod ibi poſui in addit. ad eum. in verſicu. vtrum infamis. de car bo. edict. do. meum domi. Iaſo. may. in. l. cunctos. ſ. de ſumma trinita. Feli. in. c. at ſi clerici. colum. vij. verſi. nota quod teſtis. extra de iudic. et Pet. phi cor. conſil. lv. volum. iiij. do. meum do. Phil. deci. cōſi. clxiij. col. iij. vol. ij. ⁊ ibi plene. ⁊ de hoc vide Bart. ſozi. in ſuo tractatu fallent. regu. ccccxxv. Celſus.

d ℂ Et adde. Vide Bal. in. l. iij. in princi. ff. de libe. ⁊ poſthu. ⁊ Sali. in. l. iij. §. lege iul. ff. de teſti. ⁊ Bal. in. l. j. §. j. quēadmo. teſta. aper. in. l. libel lorū. ff. de accu. Bar. in. l. j. ff. de excep. ⁊ in. l. iij. §. j. ff. de teſti. doc. in. c. preſentium. §. teſtes. eo. lib. vide do. Car. in cle. conſtitutionem. de elec. in. §. certificari.

e ℂ Renunciare. Aliam rationem ponit Angelus in lege pactum inter heredem. ff. de pactis. dum reſpondet ad leg. ſernos. la prima infra de queſtio.

f ℂ Tu dic. Vide Bal. in. l. parentes. in vlti. col. ſ. e.

g ℂ Imponendam. Sed pulchra dubitatio eſt iſta, quid ſi iudex vult il lum punire poſtea ex interuallo: puta eſt laicus, qui deponit falſum co ram eccleſiaſtico qui vult illum punire poſt interuallum: an poſſit: Iac. bu. tenet quod non in. l. j. C. de calum. ſequitur. d. Car. in. c. j. de cal. vide de que ibi dixi. And. Barb.

h ℂ Sed quid. Si teſtis vnū dicit extra iudiciū, ⁊ aliud in iudicio, ſecūdū Bar. punitur vt periurus, quod falſum videtur, tu vide tex. ſing. contra Bar. ⁊ ibi Bal. in vſi. feu. in. c. j. And. Barb.
☞ Adde quod nota. in addi. ad Barto. in. l. eos. hic allega. nume. iij. in verſic. poſtea contrarium. vbi ſaluando dictum Bartoli. dico ipſum eſſe intelligendum quando talis teſtis extra iudicium id dixit parte pre ſente. vel aliquo alio eius vicem obtinente: quia ſecus fieri non poſſet. de quo vide omnino do. Tyndarum in ſuo tract. de teſt. varian. libro. ij. cap. ix. ⁊ vbi tractatur multis rationibus opinio Barto. que tamen eſt communiter ab omnibus improbata, in allega. l. eos. ff. de fal. ⁊ an tale dictum extraiudiciale reuocetur per ſecundū iudiciale: dixi in apo. ad Pau. in. c. per tuas. poſt compoſtel. hunc. nume. xj. verſi. ſecundo dicto extra de proba. in. c. inquiſitionis. §. iij. num. ix. poſt eundem. ⁊ Barba. in ver. prior dicto. extra de accuſar. ⁊ ibi quid ſi in primo extraiudicia li interueniat iuramentum. Feli. ponit. in. c. cum in tua. in principio. ex tra de teſtib. quod ſic. vbi refert Panor. idem tenere in preallega. c. per tuas. vbi. ſ. dixi. ⁊ ita tenuit Fulgo. ſaluando opi. Barto. in. l. qui falſo. ff. eod. Cepo. conſi. lxj. inci. ſuper primo dubio. col. j. ver. ⁊ pōt alia ratio

tio non eſt vera, admittentur ad teſtimoniū. Si autem appareat ꝙ eſt vera: in perpetuū repellen tur ſm Nico. de ma. hic. hoc ponit Io. and. in no uel. in. c. ſi. extra de teſti. de hoc etiā not. per mo dern. in. l. j. §. cum quis. ff. de queſtio. vbi videas.
6 ℂ † Deinde conclude[a] in iſta materia qd inter
a dū teſtibus obijcitur inhabilitas. Interdum o dioſitas. de iſtis duobus loquitur hec authenti
b ca. Interdum obijcitur eis criminoſitas:[b] ⁊ tunc aut opponitur cum infamia: aut cum periurio: aut ſimpliciter opponitur crimen: puta homici dij. primo caſu ſi eſt infamia iuris, repelluntur in diſtincte: vt. ff. de teſtib. l. iij. §. lege iulia. ⁊ not. in corpore huius aut. in gl. or. ℂ Idē in ſecundo ca ſu, vnde quilibet periurus, ſi non eſt infamis, re pellatur a teſtimonio. Item notat gl. ff. de infa. l. Lucius. iſte eſt text. ex tra de teſtib. c. teſtimonium. ℂ Tertio caſu, cum tale crimen non contin git cauſam de qua agitur, non repellitur de iure ciuili. puta cum quili bet homicida, vel graue ſcelus perpetrans, ex hoc efficitur vilis perſo na. vt. ſ. vbi ſena. vel clariſſim. j. quod in graui facto non debeat recipi ſi ne tormentis. ſi vero crimen contingit cauſam de qua queritur: tunc nul
7 lo modo recipitur: vt no. ſ. eod. l. quoniā. in verbo participes. ℂ † Sed
c dubitatur[c] hic. ſtatuto cauetur quod teſtes ſuper adulterio recipiantur, infamia non obſtante. modo certum eſt quod nō eſt adulterium, niſi pre ſupponatur matrimonium. ℂ Modo queritur, nunquid infames vi gore ſtatuti admittantur ſuper probando matrimonio. Breuiter dic quod non: quia licet requiratur matrimonium violari: tamen in matri monio non conſiſtit crimen, ſed in ipſo amplexu. vnde ipſe amplexus be ne probatur per infames: ſed matrimonium nō. hoc eleganter no. Bart.
8 in ſimilib. ff. ad. l. iul. maie. l. in queſtionibus. vbi omnino vide. ℂ † Vl timo not. quod poſt didicita teſtificata in principali, poſſunt perſone te ſtium reprobari. Sed quid de dictis teſtium? Rñdeo vt. j. eodē. l. ſi. quis
d teſtibus. ⁊ adde[d] quod vbi teſti opponitur criminoſitas, non debet oppo ni in genere, nec probari: ſed debent crimina ſpecificari cum inſertione temporis ⁊ loci: vt in. c. preſentium. de teſti. lib. vj. quidam dicunt quod ſufficit probatio ſpecificata cum generali obiecto. Sed contrarium eſt verum. vnde qui non ſpecificant in opponendo, non poſſunt ſpecificare in probando. ſimile in. c. vt circa. de elec. lib. vj. quod tene menti.

1 ☞ Libertus contra patronum an teſtificetur vbi ꝙ non. imo teſtifican do punitur.
2 Teſtis eo ipſo quod eſt citatus, preſumitur deponere compulſus.
3 Subſtātia domeſticorum teſtimonio firmata an valeat.
4 Vaſallus an poſſit teſtificari contra dominum?

ℂ Lex vndecima.

1 Libertorum. † Libertus contra patronum non teſtificatur: imo teſtificando puni tur. hoc dicit: quia hec lex eſt prohibitoria in penali. dicit gl.
e quod non poteſt patronus renuntiare[e] huic. l. quam gl. not.
2 in tex. ℂ † Ne vocari. not. argu. quod eo ipſo quod teſtis eſt citatus, pre
f ſumitur deponere compulſus. tu dic[f] etiam, quod tunc dicitur volens, ſi ſuam excuſationem non allegat. argu. ff. ad macedo. l. ſi filius. ita notat
3 Iacob. de bel. in authen. de teſta. §. pe. ℂ † Reuoco in dubium: Iudex in ſententia ſua ita dicit: quia per libertos tuos eſt probatum contra te: ideo duximus te condemnandum. ℂ Modo queritur, nunquid ſenten tia ſit ipſo iure nulla, ⁊ videtur ꝙ non: qꝛ in facto principali eſt lata con tra ius partis: ſicut ſi nulla interceſſiſſet probatio: ergo oportet appellare ſi ſententia diſplicet: contrarium eſt verum quia ſententia lata per proba tionem a iure reprobatā, eſt ipſo iure nulla. per. c. ij. extra. de purg. vulga. vbi igitur dicit Iudex: quia conſtat nobis eſſe culpabilem per duellum, vel experientiam ferri candentis: ideo te condemnamus. hec non eſt ne ceſſaria appellatio: ergo ita in propoſito. Iſta doctrina traditur per Io. andre. extra. de probationibus. c. quoniam contra falſam. in ſi. in nouel
4 la. vbi omnino videas. ℂ † Quid de vaſſallo, nunquid poſſit teſtificari contra dominum? ⁊ certum eſt ꝙ ſic in cauſa feudali: quia conuaſalli ap pellantur pares curtis, per quos eſt probata inueſtitura feudi. de conſue. recti feudi. capit. j. ⁊ quid ſit inueſtitura. capit. j. vtrobiqꝫ not. ſecundum Nicolaum de mat.

1 ☞ Teſtis varians, vel vacillans, debet puniri.
2 Teſtis qui dicit vnum extra iudicium, aliud in iudicio, an puniatur.
3 Teſtis committit quandoqꝫ falſitatem, quandoqꝫ fraudem.
4 Periurus punitur ex officio ex eadem inſtantia.
5 Teſtes ſunt examinandi in ſecreto.
6 Teſtis coram alio quam Iudice cauſe deponens falſum per quem pu niatur.
7 An punitio facta per vnum iudicem, excludat punitionem alterius iu dicis.

ℂ Lex duodecima.

Nullum. ℂ Periurus teſtis delinquēs in officio te ſtificationis, efficitur de foro iudicis, coram quo teſtificatur: nec habet aliqd priuilegium, nec immunita tem, propter quam poſſit euitare penā pro motu iudicis im
g ponēdam.[g] h. d. not. ℂ Tractat ergo lex principaliter de officio iudicis tam circa veritatem a teſte eruendam, quā circa teſtis doloſitatē, ⁊ ma litiam puniendam. ℂ Et nota hic qd maleficium excludit beneficium,
1 ſiue priuilegiū. ℂ † Nota qd teſtis varians, ſiue vacillans, debet puniri quod intellige quando variat in dicto. puta modo dicendo ſe neſcire, mo do ſcire, vel nihil ſcire: vt. ff. eodē. l. qui falſo vel vario modo aliquid ſci
2 re, modo plus ſcire. ℂ † Sed quid[h] ſi teſtis dixit extra iudicium aliud:
h poſtea dicit coram iudice aliud? Bartolus dicit eum puniri in lege, eos. de fal. gloſſ. ordin. dicit quod illud quod deponit in iudicio valet: ⁊ quic quid dixerit extra iudicium non valet: qꝛ hoc non habet vim teſtifica tionis.

tionis, ita no. Bern. extra eo. c. cum cauſam. qd eſt verius. ¶ Sed quero hic, ſi Iudex mãdat notario, ⁊ dicit ſcribe, qd iſte teſtis vacillat: ⁊ notarius dicit: dñe ego ſcribam verba ſua: ſed ſi iſtud eſt vacillare vel non ego non ſcribam: nunquid notarius teneatur ſcribere: Reſpondeo
1 tenetur ſcribere: quia Iudex ita dicit.[a] ſed non quod ita ſit. nec poteſt ita ſcribere, niſi audiente ⁊ intelligente teſte, vt no. in. c. quoniam cõtra
3 falſam. extra de proba. per Inn. in nouel. ⁊ ibi videas. ¶ † Secũdo no. qd quãdo teſtis cõmittit falſitatẽ, quãdoq; fraudem. primum cõmittit in loquendo, ſm in tacendo, vel in loquendo verſute, ⁊ nõ dicendo plene factum: vt no. ff. de inſa. l. Lucius. ⁊ vtrobiq; debet puniri. tex. eſt hic no. ⁊. ſ. de epi. ⁊ cle. l. presbyteri. ¶ Item exemplũ de fraude. qñ teſtis, qui vidit factum, non reddit rationem viſus ſed fame, ad hoc vt teſtimonium ſuum non probet: nam criminaliter debet puniri. ciuiliter enim tenetur parti ad intereſſe: vt. ff. de falcid. l. qui nomine. quod tene menti.
4 ¶ † Tertio not. quod periurus punitur[b] ex officio ex eadem inſtantia.
b Sed querit gloſſ. nunquid[c] poteſt iterum accuſari lege, corneli. ⁊ dicit
c glo. quod ſic: qꝛ per hanc extraordinariã mulctã non tollitur ordinaria pena: qꝛ non purgatur delictum: qꝛ non eſt pena competens, ſiue ſufficiens. glo. dicit verum: qꝛ eſt caſus in. l. ij. ſ. de ſportu. qꝛ quod in pene defecit ſupplendũ eſt. vt ibi patet, ⁊ no. extra de iudi. c. at ſi clerici. Cyn. dicit hic contrariũ: qꝛ in penis ad vindictam minor pena tollit maiorem, ⁊ econtra: vt. ff. de iniurij. l. ꝙ ſenatus. ⁊ iſtud eſt verum, qñ eſt integra pena, quam lex iubet imponi. ſecus ſi non eſt integra pena. ⁊ ſic non ob.
5 ¶ † Quarto no. de verbo intrare ſecretũ. ꝙ teſtes in ſecreto[d] ſunt exa-
d minandi. tñ publice ſunt publicandi: vt no. ſ. eod. l. ſolam. dicit Nico. de mat. qd in factis arguis conſiliũ eſt, qd examinentur teſtes coram fide
e dignis[e] preſentibus perſonis. ad hoc. ff. de adul. l. ſi poſtulauerit. ſ. Iubet. vt non poſſit dubitari, an notarius qui ſolus ſcripſit ſcripſerit verum nec ne: tñ iſti teſtes debent iurare tenere ſecretum, ⁊ nemini aperire. arg. ff. de pe. l. ſi quis aliquid. ſ. inſtrumenta. ¶ Sed hic incidenter quero pone qd in palatio priorum eſt aliquid factum, ⁊ eſt iuratum tenere ſecretum, quomodo id probari poterit: dicit Ioan. an. in. c. literis. de preſum. qd talis qui vult probare, aut eſt falſus, quia mentitur: aut periurus, qꝛ releuat, ⁊ ideo non creditur ſibi, ⁊ ibi videas, ⁊ eſt res quo
f tidiana. ¶ Quero hic de clericis, quomodo puniri[f] debeant a iudice laico: Rñdeo eſt ſpeciale: quia delinquendo in iudicio, ſe aſtringunt foro.
g Tene menti[g] hanc. l. ¶ † Quero. Iudex[h] peruſinus coram quo que-
6 ſtio ventilatur, de neceſſitate iuris, vel de cõſenſu partium, remiſit exa-
h minationẽ cuiuſdam teſtis florentini ad iudicem florentinũ. qui teſtis receptus Florentie ideponit falſum. Modo queritur, quis iudex eum puniet, an iudex peruſinus, an iudex florentinus, an vterq;, an neuter. ⁊ videtur quod iudex florentinus tantum: qꝛ ibi deliquit. ſicut ſi ibi vulneraret hominem, ibi deberet puniri. Item ſi ibi vulnerat mentem ⁊ conſcientiam receptoris, non enim poteſt negari, quin locus ille circunſcribat delictum verbi, ſicut circunſcribet delictum facti: vt. ff. de accu. l. libellorum. Itẽ ſi contra delictũ circunſcribitur ibi a tempore, ita debet circunſcribi ibi a loco. Quapropter Iudex peruſinus non videtur habere cognitionem: qꝛ nec teſtis eſt ſubditus, nec delinquit in loco ſubdito. propter qd deficeretur de foro: vt. in. c. vt animarum. de cõſtitu. lib. vj. ¶ In cõtrarium videtur, qd etiã iudex peruſinus põt puniri: qꝛ licet teſtimoniũ Florentie proferatur: tamen Peruſij refertur. ⁊ ibi attenditur virtus probationis. arg. ff. de fideiuſ. l. ſi. vt proponitur. ⁊ ff. de ſolu. l. quero. Sol. dico qd iudex peruſinus poteſt puniri: etiam inquirẽdo: nã teſtimonium huius teſtis aures iudicis peruſini offendit.
i Item quia iudex florentinus[i] recipit vicem iudicis peruſini ex eius commiſſione: vnde eſt perinde, ac ſi iudex delegatus reciperet ex commiſſione ordinarij vbi eſt certum qd ordinari⁹ punit: vt in aut. de teſt. ſ. ſi vero ignorari. ⁊ no. hic gl. ⁊ extra de penis. c. dilectus. p Inn. ⁊ non ſolum iudex de cauſa cognoſcẽs: puta capitaneus peruſinus, ſed etiã poteſtas peruſinus poſſet cõgnoſcere: quamq; tamen coram eo non ventilaretur queſtio principalis. Et hoc operatur fictio. ſ. qd delictũ ſit commiſſum in territorio peruſino, in quo vterq; magiſtratus habet impe-
7 riũ. ¶ † Sed an punitio facta a iudice peruſino excludat iudicem florẽ-
k tinum vel econtra: Ia. de bel. diſputauit[k] in ſimili, ⁊ tenuit qd ſic: quia ſemel punitus ſufficit, dummodo pena ſit integra: nec attenditur diuerſitas reipublice. Ita ſentit ipſe in ſua diſputatione, quam ponit. ſ. vbi de cri. agi. opor. l. j. ⁊ ſi dicatur in diuerſis territorijs, vnus in alterum nihil poteſt, vt not. ff. de manumiſſo. l. apud eum. Reſpondeo: verum eſt vi territorij. ſecus vi iuris communis: qꝛ diſponit vnam penam reſpectu vnius delicti. ⁊ ſicut non poteſt fieri reus pluribus legibus communibus: ita non poteſt fieri reus pluribus legibus municipalibus: ⁊ ſi contingat quod ſit condemnandus vtrobiq;: erit melior occupantis conditio per exceptionẽ ſententie. ſm eum in diſputatione ſua predicta. Quid dices de nuntio, qui retulit ſe citaſſe extra teritorium, ⁊ non citauit. nunquid poſſit puniri extra, ſicut intus: Reſpondeo. non: quia in hoc delicto ſola relatio eſt ens: citatio autem non facta nõ fuit ens: et ideo non circunſcribitur in territorio, vel loco: quia locus eſt continens. Sed non entia non continentur. Propterea dicit Ariſto, quod non vacuum quaſi non ens, non eſt in loco, quia emportat meram priuationem,

aſſignari. ⁊ Alex. conſi. ciiij. inci. viſo themathe. col. iij. ver. preterea probatum eſt. vol. v. Celſus.

a ¶ Iudex ita dicit. Adde Fel. referẽtẽ iſtum hic in. c. quoniã contra falſam. col. antepe. ad fi. extra de proba. ⁊ ibi poſui in apoſt. ad Lanfrã. de oria. poſt eum plene, in prin. nu. xiiij. ver. in gl. ij. in fi. in verſi. iſta vide. dixi in apoſtil. ad Panor. in proe. ⁊ cre. numer. ij. poſt alios. in ver. examinator, vbi pleniſſime. Et an notario ſcribenti vacillare teſtem ſine precepto iudicis. credat, no. iſte qd non in. l. qui falſo. ff. de teſti. quẽ Fe. vbi. ſ. refert ⁊ ſequitur. Et an teſtis videns notarium ſcribentem ſuã vacillationẽ. poſſit ſe defendere, vide Innoc. et omnino Lanfran. de oria. in preallе. c. quoniam cõtra. vbi. ſ. Celſus.

1 ☞ Teſtis ſi approbatus fuerit per aliquam partium, an nihilominus pars poſſit opponere contra teſtem de ſeruitute: ⁊ alijs defectibus annullantibus teſtimonium.
2 Inſtrumentum producens: an videatur omnia confiteri in ipſo contenta.
3 Teſtes an poſſint pduci poſt didicita teſtificata: de hoc ponit diuerſas opiniones. ⁊ nu. 4.
5 Teſtis licet non poſſit reprobari ciuiliter, an poſſit accuſari de falſo criminaliter.
6 Productiones teſtium quot fieri poſſunt.
7 Pars que patitur produci teſtes contra ſe, nihil proteſtando, vel excipiendo: an intelligatur conſentire.
8 Amicus inimici mei, an dicatur inimicus meus.
9 Teſtificata ſi ſint didicita an poſſit probari contrarium per facti euidentiam.

¶ Lex decimatertia.

SI quis teſtib⁹. Qui ſir-mat pſonã teſtis in vno actu firmat in ol: niſi ſuperuenerit cã inſi. mãe. h. b

b ¶ Punitur. Rot. hic. ⁊ vide Bald. in. l. ſ. j. de cal. ⁊ quod ibi dixi poſt Barto. ⁊ vide gloſ. in. c. primo. extra de cri. fal.

c ¶ Nunquid. Per. extraordinariam pene impoſitionem non tollitur ordinaria. ⁊ adde. Cy. ⁊ Bal. in. l. vbi. j. de fal. ⁊ Bal. in. l. ancille. in vlt. co. j. de furtis.

d ¶ Secreto. Sed an plures teſtes ſimul preſentes poſſint examinari: vide ſpecu. in ti. de teſti. ſ. aut tractandũ. ⁊ Pau. de ca. in. l. minime. ff. de legi. ⁊ hic.

e ¶ Fide dignis. No. in factis arduis teſtes poſſe examinare coram honeſti perſonis. vide quod dicit Bal. in rubr. ſi de feu. inueſti. contro. fuerit. And. Barba.

f ¶ Puniri. Vide gl. hic ⁊ nota. in. c. verum. extra de foro compe. Item adde: vel ſi clericus eſt electus depoſitarius per iudicem ſecularem. poteſt per eum preciſe compelli ad reſtitutionem. ſecundum Baldum in. l. acceptam. in. j. col. j. de vſuris. ⁊ hic adde Anto. de but. in. c. j. extra de crimi. fal. ⁊ Inno. in. c. dilectis. extra de penis. vbi videtur tenere contra gl. c. Bal. hic. ⁊ Roma. in. l. ij. ad fi. de iur. om. iud.

g ¶ Tene menti. Contrarium tenet Inn. in. c. verũ. extra de for. compe. ⁊. d. Ioan. de imo. vid. do. Pet. in. c. ea que. de regu. iur. lib. vi. q. xxij. Fede. de ſe. conſi. lxxxviij. Moder. in. c. j. de calum. gloſ. in. c. preſbyteri. v. q. vj. Archid. ibi. gloſſ. in. c. j. de falc. que allegat iſtum tex. And. Barba.

h ¶ Iudex. Vide Bal. in. l. neganda. j. qui accu. non poſ.

i ¶ Florentinus. No. pro dicto Inn. in. c. dilectus. de penis. ⁊ Bart. in. l. diuus. ff. de falſis. ⁊ vide Inno. qui aliter loquitur. ⁊ ibi do. Pet. ⁊ Io. de imo. vbi que ibi dixi. And. Barb.

k ¶ Diſputauit. Tu vide Bald. in. l. cunctos populos. ſ. de ſumma trini. vbi dicit, qd pena vnius nõ tollit, quin alter poſſit imponere penam. ⁊ vide Ang. ſ. ſi ignorãtia. in repe. qd eugubin⁹ punit⁹ eugubij de homicidio pena pecuniaria. poterit decapitari Peruſij, vbi homicidium cõmiſit ꝯ ciuẽ. ſed Bal. hic aliter ſentit, vt videre licet, ⁊ ita etiã tranſit do. Pet. cũ Bal. in. d. c. ea que. in. x. q. vide Dñicum in. c. ij. de cõſti. lib. vj. ⁊ Bal. in. l. officiales. C. de epiſ. ⁊ cle. vbi. Iudex laicus imponit vnã penã, ⁊ eccleſiaſticus aliã. eundẽ Bald. in. xij. col. in. l. j. de ſũ. trini. do. Abba. in. c. j de vſu. in. vj. vbi dicit qd licet eccleſiaſticus puniat vſurarium: tñ Iudex laicus poterit etiã cũ punire vide Bald. in. l. placet. C. de ſacroſan. ecc. qui poſt Iac. but. dicit qd ſi quis violauit priuilegium eccleſie, poterit puniri ab epo. ⁊ etiã a poteſtate. vide Bal. in. l. ⁊ ſi ſeuerior. ſ. ex quib. cau. infa. irro. vbi dicit qd ſi ſcholaris deliquit hic, ⁊ eſt puniẽdus pena pecuniaria, nõ poterit puniri in domo originis pro illo delicto pena pecuniaria, vel corporali. vide q̃ dixit in. c. de his. de acc. ⁊ in. c. qualiter. el. ij. illo ti. ad fi. do. in. c. cũ ſit. de fo. compe. ⁊ ibi dixi ⁊ vide Hoſt. in. c. j. off. ord. ⁊ alios ibi. Io. an. in. c. ij. de conſti. li. vi. ⁊ in. c. felicis. ſ. ſi. de penis. eo. lib. ⁊ Hoſti. in. c. tue. de procur. vbi dicit qd pena. impoſita per iudicem eccleſiaſticũ ⁊c. vide ibi do. Anto. Abb. tenet cõntra Hoſt. ⁊ do. An. vide. d. Pe. in. c. conqueſtus. de fo. cõpe. vbi alleg. Bal. in. d. l. placet. ⁊ tangit valde notab ſr caſum iſtũ ⁊ vide in. c. ij. de adult. in cle. in fi. de malefici. vbi quilibet Iudex imponit ſuã penam Moderniores in. c. j. de fal. vide que remiſi in. c. j. de offi. ord. Ludo. ro. conſi. ccclxvj. ⁊ Fede. conſi. xiij.

d.ꝛ de ſuperueniencia cauſe infirmātis ponit tria
exempla. Primū eſt rōne perſone: puta q̄ʒ ſuper-
uenit inimicitia. Secundum eſt ratione dicti: q̄ʒ
ſuperuenit falſum dictū. tertiū exemplum eſt ra
tione iuramenti: q̄ʒ ſuperuenit falſum iuſm: nam
teſtis iurat teſtificari bona fide ſine corruptione.
ſi ergo corruptus: igitur periurus. ꝛ hoc intendit
hec lex notabilis. ❡ Caſus. produxi Titium in
teſtem pro me, deinde ꝓducitur contra. Ego ob
ÿcio ꝙ ipſe nō pōt eſſe teſtis: q̄ʒ inhabilis. ꝛ odio
ſus, vel criminoſus. nūquid poſſum? reſpōdetur
qd non, ſi iſti habuerūt vetuſtiorē originē. ſecus
ſi habēt originē de nouo poſt productionē meaȝ.
ꝛ eſt verū iſtud qd litera non ponit exemplū niſi
de inimicitia. tñ idem dicas in qualibet inhabili
tate, vel in ſeruitute, ſm glo. no. que eſt hic. In-
ſtat querens: quid ſi iſte teſtis falſum deponit, v-
trum poſſit reprobari. Rñd. qd ſic. Inſtat que-
rens: quid ſi eſt corruptus, vtrum poſſit reproba-
ri ratione corruptionis? Rñdetur quod ſic. h. d.
1 ❡ † Op. ꝛ videt̄ qd licet ego teſtem approbaue
rim,[a] tñ poſſum opponere de ſeruitute, ꝛ aliÿs de-
fectibus annihilantibus ipſum ꝛ dictuȝ eius: nā
cū ſit nullū ipſo iure, Iudex ex officio debet re-
pellere. ff. de poſtu. l. quos prohibet. ꝛ. ſ. de tranſ-
la. l. vbi pactū. Sol. dico ꝙ iſta nullitas non pōt
allegari: ꝛ per cōſequēs nec probari. ꝛ ideo qd eſt
nullum, non habetur pro aliquo: vt not. ff. de ma.
teſt. l. qui habebat. ꝛ extra de excep. c. cū eccleſia-
ſtice. vel dic quod hic non loquitur de officio iu-
dicis, ſed de iure excipiēdi. ❡ Iſta faciūt ad que
ſtionē. Titius producit quoddam inſtrm manu
cuiuſdam tabellionis, qui tempore confecti in-
ſtrumenti erat monachus: ꝛ ſic nō valebat inſtru
mentū: vt no. in. c. vt officiū. de here. li. vj. tamen
q̄ʒ nō fuit obiectū de monachatu, vel fuit obie-
ctū, ꝛ nō probatum: obtinuit vigore inſtrumenti:
poſtea manu eiuſdeȝ monachi producitur aliud
inſtrm cōtra eū: nunquid poſſit opponere, quod
non valet rōne monachatus, ꝛ dic ꝙ non: vt hic.
b Idē ſi velit opponere, qd nunquā fuit tabellio,[b]
qui ſemel affirmando eū tabellionē authoritatē
eius in omnibus confirmauit, ſiue cōprobauit,
qd eſt notabile: ſic ergo qui producit inſtrm, vi-
2 detur affirmare perſonā habilem. ❡ † Sed nun
quid producēs inſtrm videatur confiteri omnia
in inſtrumento cōtenta eſſe vera? dicit Inno. qd
ſic. tñ ſi probet̄ cōtrariū per aduerſariū iſta con-
feſſio nō nocet cōſitenti: q̄ʒ enaruata eſt ſm In-
no. qui ita not. extra de iureiu. c. mulieri. ꝛ de ex-
cep. c. cū venerabilis. vbi omnino vide. ꝛ idē di-
co circa perſonaȝ, qd ſi aduerſarius reprobaſſet:
ꝛ ego potero reprobare, quaſi aperta ſit mihi via
vt. ff. de contrata. l. ſi poſt mortem. §. fi. ꝛ de inof.
tel. l. mater decedēs. §. preterea. ꝛ. ſ. de rēp. in in-
3 te. reſti. l. petēde. ❡ † Scdo op. dicit hic qd poſt
didicita teſtificata poſſunt teſtimonia īpugnari.
cōtra. ſ. tit. l. in aut. at qui ſemel. Sol. ibi nō poſ-
ſunt induci teſtes ad probandū per eundem qui
primo produxit: ſȝ ad reprobādū per aduerſariuȝ
eius, ſic: ſicut hic, ſm gl. ſed Pe. dicit qd ad re-
probandū directe nō poſſunt teſtes produci, ſed
indirecte ſic. exēplū. j. de cōtrahē. ꝛ cōmit. ſtipul.
l. optimā. Canoniſte dicunt qd indirecte poſſunt
produci. Directe aūt diſtingue, aut opponitur
falſitas ſimplr, aut cū corruptione: ſi ſimplr, non
pōt opponi, niſi probetur per partes: ſed bene po
teſt vt probetur per alias ſpēs probationū: ſi au-
tem opponitur falſitas cū corruptione: ꝛ tūc aut
ante ſñiam, ꝛ pōt opponi, vt de prob. c. licet cau-
ſam. Et eſt ratio, q̄ʒ corruptio non apparet ex di-
dicitis teſtificandis: vnde eſt capitulū nouum: ꝛ
q̄ʒ infringit perſonā tanq̄ crimen periurij: etiam
ſi nihil deponeret. nā dicendo ſe etiaȝ nihil ſcire,
punitur de falſo teſtis corruptus: licet in verita-
te ſit nihil ſciēs: q̄ʒ licet depoſitio ſit vera, iuratio
eſt falſa: q̄ʒ iurat deponere non corruptus pretio:
vt patet in forma iuramenti teſtis. ❡ Si autē lo
quimur poſt ſñiam: tūc nō ſufficit probatio iſta:
niſi probet̄ ꝛ aliud. ſ. iudicē ſequutum falſam at-
teſtationē: vt. j. ſi ex falſis inſtrumē. l. ij. ꝛ. ff. de re iudi. l. diuus. qd quali-
ter probetur, no. per gl. ff. de iudi. l. ſi pretor. §. Marcellus. Nico. de mat.
iſtam materiam examinat ſic: dicens qd teſtes quandoqȝ reprobant̄ ra-
tione perſonarum: q̄ʒ inhabiles ad teſtificandū, non idonei. ꝛ hoc poteſt
fieri etiā poſt didicita teſtificata: vt. ſ. eo. aut. ſi teſtis. ꝛ extra de teſtib. c.
ex parte adde. quandoqȝ reprobantur ratione corruptionis. ꝛ idem an-
teq̄ ſententia tranſeat in rē iudi. vt extra de proba. c. licet cauſam. Quā
doqȝ ratione ſolennitatis omiſſe: q̄ʒ dicitur ꝙ ſunt inordinate vel incō-
petenter recepti: ꝛ idem: quia publicatio non poteſt dici publicatio: cum
ſit irrita: vt in. c. teſtibus. de teſti. in cle. Quandoqȝ ratione impoſſibilis
rationis teſtis, vt quia deponit de viſu peruſo, cum eſſet Padue. ꝛ ideȝ.
vt dicta. l. optimam. impoſſibile eſt enim ſibi ſcire, quod aſſerit ſcire: licet
ſubſtantia facti in ſe poſſit eſſe vera. Interdū autēȝ dictum teſtis repro-
batur ratione falſitatis ſubſtantie ſui dicti, non dico ratione falſitatis
ſcientie dicti eius: quia dicitur quod id quod dicit non eſt verum, nec in
ſe, nec quo ad ſcientiā: q̄ʒ ſcientia eſt verorū: vt no. in. l. ſi paterfami. ff. de
here. inſtit. verbi gratia: deponit aliquem poſſediſſe, qui non poſſedit, vel
quem occidiſſe, qui non occidit: in iſto caſu poſt didicita teſtificata non
poteſt probari contrariuȝ ſuper poſitis ꝛ articulatis, vt in exemplo pre
c predicto: ſed ſi ratione coherentiarum[c] deponeret falſum, de quibus co-
herentÿs non eſſet capitulatū: tūc bene poſſet probari cōtrariū: q̄ʒ ratio
reprobādi oritur de nouo, ꝛ nō habet vetuſtiorē originem. verbi gratia,
teſtis vltra id quod erat in capitulo, per modū ſpecificādi aliquid dicit:
puta in capitu. continebatur quod tu eras debitor meus in. x. teſtis autē
teſtificando expreſſit, qd iſtud fuit cauſa ſtipulationis: tunc poteſt bene
reprobari tā directe q̄ per obliquum: q̄ʒ iſta cauſa reprobationis non po
tuit preuideri ante didicita teſtificata: vt extra de teſti. c. ſeries. ꝛ cap. ex
4 tenore. ❡ † Aliÿ dicūt cōtrarium in hoc exemplo: q̄ʒ iſta ſpēs poterat in-
cludi ſub capitulo generali, ꝛ ideo imputet ſibi ille, qui ante didicita te-
ſtificata non probauit de iure ſuo. ſi autem eſſet aliquid ſeparatuȝ, quod
nō includeretur ſub capitulo generali, nec ſpecificabatur: tunc eſt veruȝ,
qd non obſtat didiciſſe teſtificata: vt in. c. preal. vñ dicit Nico. de ma. qd
pōt tradi talis regula: vbicūqȝ teſtes ſunt producti ꝛ publicati in cauſa
ita qd dictū eorum ꝛ teſtimoniū eſt validuȝ, non poſſunt amplius teſtes
ſuper eodē capitulo, in eadem cauſa inter eaſdem perſonas: ꝛ ad eundem
effectū produci: etiā ad reprobationem priorū, niſi qñ de tali teſtimonio
non potuit aduerſarius prouidere ante publicationem, ꝛ dicere id teſti-
moniū eſſe validū, qd alias eſſet ſecus: vt in. d. c. teſtibus. Iteȝ dixi ſuper
eodē capitulo: q̄ʒ ſecus ſi ſuper nouo. vt. j. de exce. l. ſi quidem. ꝛ not. extra
de teſtib. in. c. de teſtib⁹. Itē dixi in eadē cauſa: quia ſecus in alia. extra de
teſti. c. cū in tua. ꝛ. j. e. l. fi. Itē dixi inter eoſdē: q̄ʒ ſecus quo ad alium. ex-
tra eo. c. cōſtitutus. Itē dixi ad eundem effectū: q̄ʒ ſecus ſi primo ad pre-
parationē cauſe, ꝛ poſtea ad diffinitionē. extra eo. cap. veniens. Item di-
xi etiā de tali teſtimonio: niſi q̄ʒ tunc admittitur. vt. d. c. ſeries. ꝛ. c. ex te-
nore. ꝛ licet alias quādoqȝ illud qd eſt falſum, dicatur nullū: vt. ff. de ver.
ſig. l. Paulus. tamē proprie illud dicitur nullū, qd non valet: licet veruȝ.
Illud aūt dicitur falſuȝ qd nō eſt. ſecus ſi eſſet aliqd, vt. ff. de fal. l. ſi quis
5 legatū. ſm Nic. de ma. ❡ † Quero: poſito ꝙ ciuiliter nō poſſit reproba-
d ri:[d] nunquid poſſit accuſari de falſo criminaliter? Rñdeo qd ſic: q̄ʒ con-
cluſio in ciuili, non propterea facit eſſe concluſum in criminali: vt. j. de fi
inſtru. l. fin. ❡ Sed an pendente accuſatione ſuſpendetur ciuilis proceſ-
ſus? videtur caſus ꝙ ſic. ff. de vſur. l. maritus. Non obſt. l. j. j. qñ ciui. act.
preiu. crimi. q̄ʒ ibi ciuiliter agebatur de crimine: hic de debito, puta de
mutuo, vel dño. ꝛ adde quod not. Cyn. j. qui accuſ. non poſſ. l. j. in vlti.
6 queſtio. ꝛ. j. de fal. l. ſatis aperte. ❡ † Quero, quot productiones teſtium
fieri poſſunt. Rñ. due, ꝛ non vltra. vt extra de teſti. c. licet dilectus. quod
eſt valde no. vnde poſito ꝙ ſit cōceſſa reprobatio in ſuis caſibus, nō pōt
7 vltra haberi q̄ȝ ad reprobationem repro. qd tene menti. ❡ † Dubitatur
hic vtrum qui patitur produci teſteȝ contra ſe, nihil proteſtādo, vel excı
piendo intelligatur conſentire. dicit Nic. de ma. quod ſi exceptio repul-
ſiua perſone, non eſt introducta eius fauore, ita qd per conſenſum tol-
li poteſt, vt exceptio inimicitie ꝛ domeſticitatis: tunc intelligitur conſen-
tire: et ideo talis exceptio, niſi fuerit in initio proteſtata, non poteſt op-
poni poſt publicationem teſtium: ſecus ſi non eſt exceptio introducta fa-
uore tacentis, ſed odio ipſius teſtis, vt exceptio excommunicationis et
e banni.[e] argu. ff. ad macedo. l. tamet ſi. ita intelligitur. c. preſentium. ex-
tra de teſti. ꝛ. c. ex parte ade. ꝛ. ſ. eo. in auth. ſi teſtis. Cauti tamen aduo-
f cati[f] ſemper proteſtantur in principio exceptiones ſuas ſaluas fore con-
tra perſonas ꝛ dicta: quia per talem proteſtationem reſeruatur ius oppo
nendi: tamen excluditur tacitus conſenſus. argumen. ff. ad macedo. l. ſi fi
lius. Hec vera ſunt, quando teſtes producuntur contra preſentem, ſed
g quando contra abſentem[g], non eſt neceſſaria proteſtatio: q̄ʒ abſens non
intelligitur conſentire, cum habeat cauſam contradicendi. vt not. Cyn.
in dicta authentica ſi teſtis. quod tene menti. ❡ Quero, dicitur hic, ſi
cauſa ſuperuenit de nouo, ſed opponeret: quid ſi non ſuperuenit de nouo
cauſa, ſed notitia cauſe. dt Cyn. quod idem: q̄ʒ noua ratio hoc permittit,
argumento. l. vtilitatē. ff. de confir. tu. de priui. cre. l. ſi creditores. et in. c.
8 nulli. de elect. li. vj. † Querit Cy. hic, nunquid ille qui copulat amicitiam[h]
h cuȝ inimico meo, dicatur inimicus meus, ita ꝙ repellatur a teſtimonio.
gl. tangit in. l. j. §. cū patronus. ff. de of. prefe. vr. ꝛ. ſ. de inoffi. teſt. l. libe-
ri. Cyn.

a ❡ Approbaueriȝ. Vide Io. de imo. in. c. preſentiuȝ. extra eo. Bal. in. l. edita. ſ. de edendo. ꝛ no. Pau. de liaȝa. in commento c. teſtimonium. in j. col. extra eod.

b ❡ Tabellio. Facit qd no. Bart. in l. j. in prin. in verſi. Itē poteſt intelligi. ff. qd quiſqȝ iuris. ꝛ melius Inn. in. c. cum venerabilis. de except. poſt medium. et Bald. in. l. fi. ſ. ſi cer. pet.

c ❡ Coherentiarū. Vide Ant. de bu. in. c. ex tenore. extra eo. ꝛ Innoc. in c. fraternitatis. eo. titu. in fi.

d ❡ Reprobari. Vide Bal. in. l. fin. ad finē. j. titu. j. ꝛ text. cū ibi nota. in. l. ſatis aperte. j. de fal.

e ❡ Banni. Adde Io. and. in addit. Spe. in tit. de teſt. §. ſepe. in prin. et vide Ant. de butr. ꝛ Io. de imo. in. c. cū dilectus. extra de conſue. Alex.

f ❡ Aduocati. Adde Cy. in aut. ſi teſtis. ſ. eo.

g ❡ Abſentē. Addō Bal. p gl. ibi in. l. laudabile. ſ. de ad uo. diuer. iudicū. ꝛ Cyn. in aut. ſi teſtis. ꝛ in aut. ſed et ſi quis. j. eo. Alex.

h ❡ Copulat. An copulans amicitiam cum inimico meo, dicatur inimicus meus, vide qd plene dixi in cap. j. §. j. qui. mo. feu. amit. in no. vbi ſuſtē tani concluſioneȝ. de hoc vide que dixi in c. cum oporteat. de acc. ꝛ adde Bal. in. l. j. j. ſi quacunqȝ pre. po. And. Bar.

☞ Adde ad hoc omnino Antoni. conſ. ſingu. ſuis, in verſiculo teſti. incipien. licet domeſticus. ꝛ iſtum conſp. in. c. inſinuante. in additione ad Pau. per extraua. de officio delega. Celſus.

ri.Cy.diſtinguit.aut.ex tali.amicitia reſultat aliqd prohibens, vt eſt amicitia viri ⁊ vxoris:⁊ tũc repellitur a teſtimonio.aut nõ inſurgit ali qua qualitas prohibẽs:⁊ tũc nõ repellitur in totũ:ſed debilitatur fides teſtis ſm eum,⁊ eſt dictũ Pet. Aduerte,nunquam amicitia [a] repellit te ſtem,niſi per accidens.ſ.qñ ex amicitia [b] vnius reſultat odioſitas alte rius,nam amicitia eſt virtus:inimicitia ſiue odium,eſt vitium.iſtud vi tium repellit teſtem,nõ virtus:vt.ff.de vſur.l.ſciendum. adde hic quod no.Bar.in.l.ſi cui de fun.inſtr. ❡ Ultimo habes hic,ꝙ ea que ſunt ad ꝓbationẽ perſone in vno iudicio: valẽt vbicunq̃, ⁊ preiudicant appro banti etiamtũ alio litigante:niſi aliud oſtenderet. ❡ Not.ꝙ ille qui alle gat inimicitiã.debet eam probare:q: quilibet ꝓſumitur amicus ex na turali ratione.Ex quibus.ſupple tales, ex quibus ⁊c. vnde non ſufficit
6 ꝓbare inimicitiã in genere,ſed debet probari eius qualitas. ❡ † Que ronunquid poſt didicita teſtificata poſſit per facti euidentiam [c] probari contrariũ:verbi gratia.teſtes dixerunt quẽdaʒ gladio interfectum:re dicit ꝙ fuit mortuus ſua morte:⁊ ꝙ in corpore eius non apparet per cuſſio? Rñdeo:hec ꝓbatio fieri põt [d]:q: in rei euidẽtia nõ timetur ſubor natio,⁊ cum iſta queſtio eſſet de facto co pus mortuum fuit exhuma tum,⁊ oſtenſum medicis:⁊ fuit iudicatum ſm ꝙ apparebat in rei verita te.Ita tenet Spe.in ti.de proba.§.videndum.verſi.hoc quoq̃.

1 ☞ Faciles de facili mutantur,⁊ mentiuntur.
2 Scripture neceſſaria neceſſitate. Juris tantum: an poſſint probari per teſtes.ſ.nu.3.⁊ que ſit eorum fides.n.4.5.
6 Judex circa dictum teſtis, debet duo conſiderare.⁊ que, vide. numero,7.8.
9 Teſtis vnus,ſi deponit de preſentia aterius. alter negat ſe fuiſſe preſentem:an iſti teſtes ſint contrarij.
10 Teſtis,ſi dicat vera eſſe,quia ſenſi:vel q: percepi hoc per ſenſum corporis:an ſit bona redditio cauſe.
11 Interrogationes quot ſunt,que fieri debent teſtibus:⁊ de ſingulis tractat.nu.12.13.14.
15 Locus.cuius differentia facit teſtes ſingulares, poteſt conſiderari dupliciter.
16 Interrogatio quando fit ad cautelam, an teſtes ſingulares vitient: Adde ad idem.nu.17.18.
19 Probatio,que non valet ad condemnationem rei,tamen eſt pene mitigatio reſpectu pene talionis.
20 Teſtes ſi dicunt ꝙ fuit cõtractuʒ matrimonium.ſed eo pacto vt vir nõ cohabitaret cum vxore.an tale teſtimonium valeat:
21 Judex qualiter inſtruitur per imperatoreʒ de diſcordia teſtium:
22 Teſtimonia illa ſunt ſequenda,quibus adheret lux veritatis.
23 Teſtis nõ deponẽs de tẽpore an ꝓbet et quid ſi de credulitate.n.2.4.
25 Quid de teſtibus,qui viderunt per forameʒ titium cum berta ⁊c.
26 Teſtis qualiter deponit de communi,opinione:

❡ Lex decimaquarta.

TEſtium. Quando debitum eſt contractum in ſcriptis,eius ſolutio probanda eſt per ſcripturam.vel per quinq̃ teſtes idoneos, qui deponat quomodo fuerũt preſentes ſolutioni:ſed perdita ſcriptura,⁊ caſu probato,duo teſtes de vera numeratione deponentes ſufficiunt. hoc dicit. not. Primo premittit motiuum ſiue proemium. ſecundo ponit ſuum ſtatutum,ſecunda ibi.omnibus. Item ſecunda pars ſubdiuiditur:quia prima loquitur,quando de ſolutione non fuit confecta ſcriptura, vbi requiritur probatio quinq̃ teſtium.ſecunda vbi confecta fuit ſcriptura,⁊ extat,ibi ſufficit fides ſcripture indubitanter.tertia vbi fuit facta ſcriptura,⁊ non extat.ibi ſufficit fides ſcripture indubitanter. quarta vbi confecta ſcriptura,⁊ non extat:quia caſu fortuito perijt vbi ſufficiunt duo teſtes.partes patent in litera. ❡ Circa quam.l.autem. addit duo. primo ,quod iſti teſtes debent eſſe rogati,ſecundo dictum in ſolutione extendit ad confeſſionem ſolutionis. ⁊ hoc facit authent.rogati.ad ſancta.huic.l. ❡ † Modo collige notabilia.⁊ primo no.ꝙ faciles de facili mutantur,⁊ mentiuntur. ❡ Secundo not.ꝙ debet precludi via vilibus ⁊ redemptis teſtibus. ❡ Tertio.quod quinq̃ teſtes habẽt vim ſcripture. ❡ Quarto.ꝙ teſtes debent deponere de preſentia ipſorum in actu probando. ❡ Quinto.ꝙ eo modo quo probatur aliquid,eodeʒ modo debet probari reſolutio eius, vel equipollens.facit in ratione ſui ff.de ſer.ru.pre.l.tria predia.⁊.j.de nõ nu.pe.l.generaliter,que tamẽ lex differt ab iſta:q: ibi veritas petitionis non cõpatitur cum veritate exceptionis,eo qḋ negatur prin.verum,⁊ ideo ibi forma probandi per ſcripturã eſt preciſa. Sed hec veritas petitionis cõpatitur ſecum veritate in cauſa exceptionis in prin.fui eſſe,nã vtrũq̃ poteſt eſſe verum: ⁊ quod olim debitum,⁊ quod fuerit ſatiſſactum,⁊ ideo aliter ſtatuitur in modo
2 probandi hic,⁊ aliter ibi.quod diligenter pondera. ❡ † Dubitatur hic de quibuſdam ſcripturis,que non ſunt neceſſarie ex neceſſitate conuentionis partium,ſed ex neceſſitate iuris,vtrum contra tales ſcripturas poſſit probari per teſtes:exemplũ in inuẽtarijs, [e] ⁊ ſententia diffinitiua. Item,j.ad vel.l.antique, Item.j.de iu.emphy.l.j. ſuper hoc cõſultus

a ❡ Amicitia. Uide. Barto.in.l.ſciendum.ff.de legatio.⁊ addẽ ꝙ frater offendẽs me cenſetur inimicus meus.c.cũ.p.⁊.⁊.c.cũ oporteat.extra de accu. Idem in habitante cũ inimico meo.c.repellantur.⁊ ibi doc.extra de accu.⁊ vide quod no.Bal.⁊ ibi dixi in.l.liberi.s.de inoff. teſta.
b ❡ Amicitia. Uide Bal.in.l.eos.§.e.Alexan.
f do.Ric. de ſali.dicit non poſſe probari [f] ſolutionem,niſi per ſcripturam. ⁊ hoc conſuluit in inuentario tutoris, ꝙ de rebus conſcriptis in inuentario non poſſet probare ſe reſtituiſſe adulto,niſi per inſtrumentũ publicũ.⁊ hoc per.l.fi.j. abb.tu. ❡ Sed (vt dixi) multũ refert vtrũ probatio redarguat contenta in inſtrumento:ita ꝙ quis ſit cõtrarius ſibijpſi, ⁊ intendat probare cõtrariũ eius qḋ aſſeruit:⁊ tunc loquitur.d.l.fina. An vero intendat probare aliquid cõpatibile. vt ſe ſoluiſſe,vel expendiſſe: ⁊ hic opponit exceptionem cõpenſationis:⁊ tunc nulla.lex ꝓhibet probationẽ teſtium.vnde emphyteota põt ꝓbare ſolutionẽ canonis factã per teſtes, ⁊ reus factam per cautionem.⁊ ſatiſfationem per teſtes idoneos:q: in dubio ſtamus.regule:vt not.in.l. omnis diffinitio.ff.de regu.iu.⁊ hoc.in ſcriptura legali,vt ita dixerim:ſed qñ eſt cõuentionalis: q: partes non erant aliter cõtracture, tũc loqui
3 tur.l.noſtra. ❡ † Sexto.not. ꝙ licet ratio huius haberet ita locuʒ in ꝑteritis:ſicut in futuris: q: falcuitas teſtiũ eſt eadem:tñ diſpoſitio legis nõ
g intelligitur niſi de futuro [g]:non ergo conſideramus tẽpus rõnis,ſed tẽpus ſtatuti.vt hic in ver. Ila ſcʒ q: illa ratio priuſq̃ formaretur, non erat lex licet eſſet motiuũ legis condende. ❡ Septimo no.ꝙ ſepe inſtrumenta perduntur caſus fortuito,puta incendio.naufragio,vel ciuitatũ fra
h ctura.⁊ qui caſum allegat caſum probat [h].i.modũ q: modus caſum oſtendit. ❡ Ultimo not.ꝙ illud quod non põt probari niſi per plurimos teſtes,tñ per caſuʒ ſuperuenientẽ probatᷓ per duos. ⁊ eſt ar. ꝙ ſi ſcriptura teſtamẽti facta corã ſeptẽ
i teſtibus [i] eſt perdita. ꝙ ſi duo teſtes ſuperſtites ſint probãdo caſum,probant etiã teſtamentũ ſic
4 factũ,qḋ eſt notabile. ❡ † Notabilibus datis,et puerilibꝰ omiſſis:venio ad examinationem ſubſtantialiũ huius.l. Et permitte, ꝙ de fide teſtiũ Imperator adrianꝰ per modũ epiſtolarũ paginã ſic ſcripſit:tu magis ſcire potes,quanta fides ſit teſtibus adhibenda,qui ⁊ cuius dignitatis, ⁊ cuius exiſtimationis ſint:⁊ qui ſimpliciter viſi ſint dicere,vtrũ vnum eundẽq̃ ⁊ premeditatum ſermonem attulerint,an ad ea que interrogaueris.ex tẽpore veriſimilia reſponderint: vt ptʒ. ff. e.l.iij.§.tu magis. In quibus verbis primo iudici cõmittitur,ꝙ eius diſcrectioni ſubiaceat,dũ dicit:tu magis ſcire poteſt, quãta fides ſit adhibenda teſtibus.ſecũdo inſtruitur iudex, qui cõſiderare debet.ſecunda incipit ibi,qui ⁊ cuius ⁊c.
5 ❡ † Item illa ſecũda pars ſubdiuiditur: q: primo Judex inſtruitur ſuper conſideratione perſonarum teſtificantium.dum dicit:qui ⁊ cuius dignitatis ⁊ cuius exiſtimationis ſint:qḋ eſt dicerum.qui ⁊ quales ſint. ❡ Secũdo, vt ſit diſcuſſor teſtimoniorum. ⁊ perpendat ſeriem ⁊ ſimplicitatem verborum.ibi.dum dicit: ⁊ qui ſimpliciter viſi ſint dicere eſt autem ſimplicitas contraria duplicationi narrationis:ex quo apparet, qḋ Judex debet aduertere, vtrum aliquid dicatur pure ⁊ ſimplicit. an diuerſo modo et dupliciter. ❡ Tertio, Judex inſtituitur,vt ſit

c ❡ Euidentiã. Et ſequitur Lud.ro. in.l.ſi vero.§.de viro.in.xxxi.falc.ff. ſol.ma.dicit tñ. ꝙ Spec.in loco. hic alle. hoc nõ dicit.
d ❡ Fieri põt. Tene menti, qḋ propter facti euidentiã poſſunt producı teſtes poſt didicita teſtificata, vide que no. in.l.per hãc.ad Bald.j.de tempt.appellatio. And. Barba.
e ❡ In inuentarijs. An ſolutio põt ꝓbari per ſcripturã, vel per teſtes de rebus ſcriptis in inuẽtario, vide Bal. in.l.fina.j.de arb. And. Barb.
f ❡ Probari. Adde Bald.in.d.l.fi. in.iij.q.j.arb.tu.⁊ Bal.in add.Specul.in titu. de ſen.
g ❡ De futuro. Nota ꝙ licet rõ legis ita ſe habeat in ꝑſentibꝰ,ſicut in futuris: tamen conſeruatur tẽpus legis ⁊ ſic extenditur ad futura. vide que notaui ad Bald.in.l.Jubemus.j.de teſtanẽ. And. Barb.
h ❡ Probat. Tene mẽti.ꝙ ſi teſtm̃ eſt deperditũ,ꝓbando caſum, poteſt probari p duos teſtes,qui interfuerunt in teſtamẽto.qḋ And. hic reputat valde ſing.⁊ vide Bald. in.l.ij.j. de ſecun. tab.⁊.l.cũ ꝓponebatᷓ.de leg.ij.⁊ an habeat nũc beneficiũ.l.fi.de edi. diui.adri. vide glo. valde ſing. ibi ſm Ang.C.de col.in verſic. audita crimina. vide.xvij. diſ.c.cõſilia.i ver. q: preſentiã pape non habent:q: ſupponit intelligentiam.⁊ facit.c.auditis.el.iij.de in integre.reſt.Bal.in.l.j.§.de erro.aduo.⁊ vide.d.An.in.c.auditis.⁊ ibi.Jo. de Imo.de proc.And.Barb.

☞ Adde in quantum iſte dicit teſtũ deperditum poſſe per teſtes,qui interfuerunt eius conditioni probari de ſubſtantia illius.⁊ dic idẽ eſſe in actis iudicialibus de perditis:⁊ ita intelligas dictum Bart.in.l.ne in arbitris.j.de arb.de quo per iſtũ in.l.fi.num.vij.ver.quero.nunquid acta.⁊ qḋ ibi poſui in add.ad eum.in eo.verſi.j.de re iudi.⁊ per Fe.in c.quoniam contra falſam.col.pe.ver.nono.quero.extra de proba.⁊ ibi poſui in apoſt.ad Lanrf.de oria in prima apoſt.Celſus.
❡ Teſtibus,Sequitur Lud,ro.in.l.9.j.de bon.poſſeſ.ſecundum tab.

a ℭ Varie. Et vide. d. Car. in. c. ſi. de ma. ⁊ obe. vbi text. dicit ſeruari. ipſe inducit ad queſtionē ſtatuti, vt in contractu minoris interueniat conſenſus agnatorū. ⁊ contractus fuit ſimulatus, ꝙ agnati non dicuntur conſenſiſſe, ex quo non intellexerant. Eodē modo dicit. c. auct ꝙ in cōtractu minoris interueniat decretum iudicis, ⁊ interuenit in contratu ſimulato qđ non valeat:
q: Judex non intelligit, allegauit. l. tutor. in gl. de bo. poſſ. ff. et Bald. in rub. de admi. tu. And. Barb
conſiderator ſermonum premeditatorum. ibi dū ſubdit: vtrum vnum eūdem que ⁊ premeditatum ſermonem attulerint. nam quādo teſtes loquun-

b ℭ Conſiderare. Vide Bal. ⁊ Jo. de imo. in. l. heredes palam. in prin. ff. de teſta. vbi pulchre loquitur. vide glo. ⁊ Dominicum in. c. vt circa. de elec. lib. vj. do. Abb. in. c. peruenit. de teſti. co. dicit qđ illud verbū aſtantibus, ponitur largo modo pro illis qui exhibent corpus. et non ſenſum: ⁊ ita legitimat illū tex. vide tex. ij. q. j. c. in primis. in verſi. preſente. ⁊ ibi gl. exponit idem de intelligente. vide do. Anto. in proe. decre. vbi videt tenere cū Bar. ⁊ vide tex. in. c. j. §. qđ nec ſufficit de poſtu. prela. ibi. preſentibus multis. nec dicit intelligentibus. And. Bar.

c ℭ Cecus. Adde Bal. poſt alios in. l. ſi non ſpeciali. in princ. ſ. de teſta. ⁊ adde ꝙ in his que percipiuntur alio ſenſu ꝙ̄ viſu: tunc cecus poteſt teſtificari. in gl. iiij. q. j. c. teſt. ⁊ glo. in auc. de here. ⁊ fal. §. ſi vero abſunt. col. j. ⁊ ibi Ange. ⁊ Jmo. in. d. l. ſi non ſpeciali. ⁊ vide no. per Spec. ⁊ Jo. an. in tit. de teſta. §. teſtimoniū autem. ⁊ Ant. de bu. in. c. cauſam. extra eo. ⁊ Cy. hic in. iiij. q. prin.

d ℭ Preſens. De teſte, qui dicit ſe fuiſſe preſentem, vide per Bart. in. l. j. §. j. de aut. tu. ⁊ Bart. Bald. ⁊ Jmo. in. l. heredes palam. in prin. ff. de teſta. ⁊ Bald. in. l. j. ad ſi. ſ. de bo. poſ. ſecundum tabu. ⁊ in. l. ſi non ſpeciali. in prin. ſ. de teſta.

e ℭ Eſſe preſens. Si teſtis reddendo rationem reſpōdit, quia fui preſens: Bald. in. l. ij. §. voluntatem. ff. ſolu. ma. tenet ꝙ nō probet. d. Jo. ibi tenet ꝙ ſic per iſtū tex. Ang. hic idem tenet. alle. §. ſi vero abſunt. in auth. de her. ⁊ fal. ⁊. §. ad hoc. in auc. de teſti. Bar. ibi idē tenet ⁊ alle. Jo. and. in. l. j. §. ſi. ff. de aut. tu. vide gl. in. c. vt circa. de elect. lib. vj. Sed pro opi. Bal. eſt tex. in. c. peruenit. el. ij. de teſt. cog. ibi aſtantibus ⁊ videntibus. licet Jo. de imo. ibi teneat contra Bart. non tamen reſpondet ad illam tex. ⁊ pro opi. Jo and. vide tex. in. c. cum Jo. in ver. affuiſſe. prope principi. de fide inſtru. Bal. in. l. ſolam. ſ. eo. ⁊ qđ no. in. c. ij. de conſue. ⁊ in. c. cum cauſam. de teſtib. ⁊ in. c. per inquiſitionem. de elect. pro Bald. facit gloſſ. in. l. ſ. C. de erro. duo. in verſi. preſentibus ⁊ intelligentibus. facit. l. non multum. ff. de autho. tu. ⁊ etiā qđ dixit Bar. in. l. j. ff. de ver. ob. ibi vtroqꝫ loquente, ⁊ ſermonis efficacia intelligente. Moder. ibi dicunt, ꝙ nō eſt neceſſaria illa ſuppletio: q: ſi ſum preſens, intelligitur corpore ⁊ intellectu. per. l. coram. ff. de ver. ſig. vide tex. in. l. ſi pater. §. quedam. in verſi. preſentibus. ff. de fideicom. lib. ⁊ in. l. Jubemus. C. de teſt. in verſi. preſentibus. in. c. ij. de maledic. in ver. aſtantibus. alleg. gl. in. l. ſeruus. ff. de ff. de bo. poſ. ꝙ preſentia preſumit intelligentiam. pondera hanc cauſaʒ, ſi hoc probat. c. auditis ⁊ intellectis. de preſcri. And. Barb.

☞ Adde iſtum omnino in. l. j. ſ. qui admi. vbi concludit ꝙ preſentia non inducit intelligentiā. pro quo alleg. gl. ſing. l. tutor. ff. de in poſ. titu. generali. ⁊ hoc voluit expreſſe Cardi. in. c. ſi. extra de ma. ⁊ obe. vbi alleg. iſtum in prealle. l. j. refert. ⁊ ſequitur Ant. corſe. ſin. ſuis in ver. minor. incip. Si ex diſpoſitiōe ſtatuti. Cel.

f ℭ Intellectu. Vide do. Anto. in. c. auditis. de elect. vbi ſi factum eſt intricatum, ⁊ longum, non ſufficit ꝙ teſtes dicant audiui, niſi addant intellexi. ⁊ ibi Jo. de imo. dicit ꝙ illud eſt de cautela: ſed non eſt neceſſarium quia ſi teſtis dicit audiui, ergo ſequitur quod intellexit. ⁊ alle. iſtum text. ⁊ Bar. in. l. j. ff. de autho. tuto. vide que ibi dixi. ⁊ tex. in. c. conquerente. de off. or. in verſi. inſpectis ⁊ intellectis. vide. c. ſicut. de reg. in ver. preſentibus ⁊ videntibus. And. Barb.

g ℭ Vnus teſtis. Vide Bar. in. l. j. §. j. de aut. tu. ⁊ Bal. ⁊ Ang. ⁊ Jmol. l. heredes palam. in prin. de teſta. ⁊ Bal. in. l. j. ad ſi. ſ. de bon. poſſ. ſcōm tabu. Bart. in. l. coram. ff. de ver. ſig. vbi loquitur de notario qui atteſtatur aliquem fuiſſe preſentem. qui hoc negat.

h ℭ Contrarij ſint. Et quando teſtes ab vna parte producti ſunt contrarij an aduerſarius ſit abſoluendus? vide Bar. in conſi. inci. eleemoſyna accuſauit. xxxv. vide de iſta cōcordantia Bal. in. l. ſed ⁊ ſi poſſeſſori. §. Iteʒ ſi iurauero. ff. de iureiu. Mod. in. l. ſi finita. §. cum auteʒ. ff. de dam. infec. ⁊ ibi Bar. vide Ang. in conſi. inci. In dei nomine, ⁊ ſue matris virginis glorioſe, amen. ex themate patenter principaliter reuocatur in dubium. fo. ij. ⁊ iij. And. Barb.

i ℭ Teſtis. vide Bald. in. l. j. iij. q. j. ſ. eo. ⁊ in rub. ſ. ſi ex fal. inſtru. ⁊ quod ſcripſi poſt Bar. in. l. j. in prin. ⁊ Lud. ro. in. l. ſciendum. ff. de ver. ſigni. et quid ſi teſtis dicit ſe audiuiſſe id quod per viſum percipitur. Ant. de bu. in. c. tam literis. extra eo. dicit ꝙ probat, ſed Jmo. ibi tenet contrarium. vide Ang. in repe. d. l. ſciendum.

k ℭ Teſtimonium. Not. ꝙ ſi teſtis loquitur per verbum viſus, in actu qui non poteſt videri, an probet. vide que no. ad Bar. in. l. ſi. ſ. de peri. nomi. li. xj. vbi plene remiſi. And. Barb.

ℭ Viſus. Adde Anto. de bu. in. c. cauſam. extra eo.

tur vno ⁊ eodē ſermone, eſt ibi ſuſpicio, ne inuiceʒ ſe ſint allocuti, vel ſint ſubornati. tamen hoc relinquitur arbitrio iudicis: quia in text. premiſſi tu magis ſcire potes. ℭ Quarto Judex inſtruitur, vt ſit cautus ⁊ circūſpectus circa veriſimilitudinem teſtificatorum. In quo inter cetera conſideratur coherentia temporum, dum ſubdit ibi, an ad ea que interrogaueris, ex tempore veriſimilia reſponderint. Judex ergo quatuor conſiderat. primum in teſte, an ſit idoneus. Secūdum an id quod dicitur a teſte,
a dicatur ſimpliciter, an dupliciter. i. varie[a]. Tertium inter teſtimonia, an ſint vnita ⁊ premeditata. Quartum circa teſtimonia, an ſint credibilia ⁊ veriſimilia. ⁊ licet ſuperius omnia iſta commiſerit iudici, tamen inferius iudicem inſtruit ad animaduertendum ⁊ ponderandum: et eſt epiſtola valde notabilis, vbi dicitur qđ Judex debet conſiderare dictum, qđ teſtis teſtificatur in facti aſſertionem. Iteʒ qđ teſtis loquatur in cauſa aſſertionis. Itē ꝙ teſtis rn̄det in debita interrogatione. Item qđ eſt
6 veriſſimile in rei eſſentia ⁊ probatione. ℭ † Redeo ad primum, ⁊ dico ꝙ Judex circa dictū duo debet conſiderare ſm̄ Nicol. de ma. primo debet conſiderare an ſit pertinens ad propoſitū ꝙ teſtis dicit vel impertinens: ⁊ dicitur ad propoſitū pertinens id qđ eſt de apenditijs: q: ſunt quodammodo pars intētionis: vt. ff. de acqui. her. l. ſi quis heres. ⁊. ff. de procu. l.
7 qui proprio. §. Itē querit. ℭ † Secūdo debet conſiderare[b], an ſit tale di-
b ctum qđ poſſit ſciri per rerum naturam. nam ſi natura repugnat ſcire, vt negatiua non coarctata, vel natura teſtis: vt q: infans, teſtimonium nō eſt credibile. Nam in primo caſu non eſt credibile: q: nō conuenit nature negotij: vt. ff. e. l. ob carmē. §. ſi teſtes. in ſcđo caſu non eſt credibile, q: non congruit etati ⁊ ſcientie. Nam quicquid talis etas videt, ignorat. l. j. §.
c Impuberes. ſ. de falſa mone. ſicut ſi cecus[c] teſtificaretur de coloribus: ſicut ſi homo teſtificaretur de oculis linceis: quia diceret ſe pſpexiſſe ter mediante monte vel muro, vel alio obſtaculo. nam hoc teſtimonium ipſa natura falſum eſt. i. incredibile. facit quod no. ff. eo. l. iij. §. lege iulia.
8 ℭ † Venio ad ſecundū, ⁊ dico ꝙ Judex debet cōſiderare rōnē ſcientie, que redditur. h. d. tex. hic in verbo preſto fuerunt. ⁊. ff. de teſta. l. qui teſtamento. in ſi. ⁊ in auc. de teſtib. §. ⁊ licet. colla. vij. ⁊ hunc articulum plene examinaui. ſ. e. l. ſolā. tū aliquid reſtat dicendum hic, ⁊ ibi remiſi. Quero igitur interrogat[a] dicit vera eſſe: interrogatus quomodo ſcit: dicit quod
d fuit preſens.[d] vtruʒ iſta ſit bona redditio cauſe. ⁊ videtur ꝙ ſic, vt hic in
e verbo preſto. ℭ In contrariū, q: potuerit eſſe preſens,[e] ⁊ non vidiſſe, ita dicit gl. in. c. preſentiū. §. teſtes. extra de teſt. li. vj. ſuper verbo interrogatoria, dicit Nico de mat. ꝙ iſta eſt bona redditio cauſe. Et ſi dicatur pōt eſſe ꝙ fuit preſens, ⁊ nō audiuit: tū. hoc non pōt eſſe: q: teſtis contrarium
f aſſeruit. nā verbū preſentia, includit ſenſum cum intellectu:[f] vt. ff. de ver. ſig. l. corā. ⁊. l. diē. ff. de arbi. nā vt dicit Ariſt. in problematibus, vbi non eſt intellectus, non eſt ſenſus: ſic etiam ꝙ vbi intellectus videt ⁊ intellectus audit: quia iſta eſt virtus anime per organa: ⁊ ideo ſi quis eſt vehementer percuſſus in capite: q: anima perdit virtutem: oculus non videt, auris non audit, nec aliquod membrū aliud habet officium naturale, vt
9 natura manifeſtum eſt. ℭ † Modo hic inſurgit dubium, ſi vnus teſtis[g]
g dicit de preſentia alterius, ⁊ ille alter negat ſe fuiſſe preſentem, vtrum iſti
h teſtes contrarij ſint:[h] dicebatur ꝙ ſic ex contrarietate ſermonum: quia qđ vnus aſſerit, alter negat. In contrarium allegabatur dictuʒ Bar. in l. j. de aut. tu. q: cuʒ de alio teſtis loquitur, nō de ſe, nō intelligitur loqui de preſentia itellectiua, ſed de corporali, que ſubiacet oculis teſtis. Iſte ergo poteſt dicere verum, ꝙ ille fuit preſens corpore. ⁊ ille poteſt dicere verū ꝙ non fuit preſens animo ⁊ facit ad hoc gl. hic poſita que dicit qđ ſi dico alium fuiſſe preſentem: nō tū dico ꝙ illud viderit: q: illud ignorat: nā ſepe quis eſt in loco, ⁊ nō videt, ⁊ nō audit qđ fit in loco. Solu. dicit ꝙ ſi verba referuntur ad preſentiam localem, alter dicit falſum. vnde ſi teſtis inductus dicit, ego non interfui in illo loco: neceſſe eſt ꝙ alter eorū mentiatur, ⁊ datur materia iudici inquirendi in alterutrum. de iureiu. l. duobus, §. ſi. ℭ Si autem ſermo poſſet referri ad mētalem preſentiam ⁊ abſentiam: tūc dico, ꝙ nō apparet contrarietas: tū rōne ſuſpicionis eſt inquirendū, ⁊ hoc fuit de facto Padue me ibi legente. ℭ Scđo quero
i quid ſi teſtis[i] interrogatus dicit vera eſſe, q: vidit: tū non eſt talis actus qui pōt videri: vt hominis ſermo, vel quod conſiſtit in odore vel guſtu.
k Nunquid iſtud ſit legitimū teſtimoniū[k]: videt ꝙ non: q: illa dicitur eſſe cā legitima, que generat cauſatū: ſed viſus nō generat cauſatū alterius ſenſus. ergo iſta eſt cauſa inepta. ⁊ incongrua ⁊ impertinēs: quia non eſt reddita per talem ſenſum. qualis requiritur. certū eſt ꝙ oculos ad videndū, aures ad audiendum: vnde ſicut in re viſibili interrogatus vera eſſe per ſenſum audibilē, nō probaret de ſenſu viſibili: ita nec econtra: quia natura diſtribuit officium membrorū. ⁊ vnum membrū non inuidet alteri. ℭ In contrarium videtur: q: dicunt doc. ꝙ nomē viſus eſt generale pro
l omni ſenſu: ⁊ eſt ratio: quia nomine viſus[l] continetur diſcretio que ineſt cuilibet ſenſui. vnde pōt dici, ꝙ viſus ſit ſicut genus. quod repreſentatur in qualibet ſpecie ſenſuū: quidam tenent hic, ꝙ iſtud nomē viſus probat nō ſolū in eo qđ videt, ſed etiā in eo qđ per aliā diſcretionē ſentitur. dici poteſt ꝙ in actu in quo viſus ⁊ alius ſenſus eſt coniunctus, ſit bona redditio cauſe: ſecus ſi ſit omnino diſcretus. verbi gratia, de primo in ſtipulatione vide perſonas ſtipulantes eſt coniunctus cum audire: tunc ergo accipiatur coniunctim. ⁊ ſic eſt bona ratio. Sed vbi eſt omnino differentia: tunc ſecus: quia de vno ſeparatorum non infertur ad aliud arg. j. de dona.

de don. inter vi. ⁊ vxo. l. ſi maritus, vnde per verbum, viſus non redditur ratio gestine: quia ſunt omnino differentia, ⁊ ſe inuicem non complecten
10 tia. ❡ † Tertio[a] conſequitur, ſi teſtis interrogatus dicit vera eſſe: quia ſenſi, vel quia percepi hoc per ſenſum corporis: an quid ſit bona redditio cauſe: ⁊ videtur ꝙ ſic, ſi dicentis non eſt interrogatus, qꝛ videtur ſenſiſſe ⁊ intellexiſſe de ſenſu congruo ⁊ apto ad talem apprehenſionem veritatis. ❡ Contrarium dico, ꝙ hoc eſſet preſumere in teſte peritiam ⁊ diſcretionem. Item ratione nimie generalitatis, iſta eſt cauſa obſcura. Item qꝺ pluribus modis exponitur, eius veritas ignoratur, teſte Boetio. Sed iſtud eſt equiuocum: ⁊ ideo tanquam obſcurum non ſufficit in probando: quia nullum obſcurum eſt ſpecies probationis: vt extra de probat. c. In preſentia, ⁊ idem dico ſi teſtis dicit eſſe vera per tactum. nam tactus eſt in omni ſenſu. Nam dicit Ariſ. ꝙ omnis ſenſus eſt tactus, in ſecundo de anima, niſi loqueretur proprie de obiecto tangibili, vt de duro ⁊ molli: vt not. Innocen. extra eo. capitu. cum cauſam. Et hec de ſecundo prin
11 cipali. Sed de ratione ſcientie que redditur. ❡ † Venio ad tertium .i. ad interrogationes debitas, ⁊ premitte, ꝙ quedam ſunt interrogationes ſubſtantiales[b], quedam coherentiales, ⁊ quedam que ſunt ad cautelam, quedam omnino inutiles. Interrogationes ſubſtantiales ſunt de eo qꝺ eſt ſubſtantialiter probandum, ſiue per modum dicti, ſiue per modum cauſe ſcientie. Coherentiales vero conſiſtunt in tribus. ſed in loco. ⁊ tempore, ⁊ in teſtibus. Interrogationes vero ad cautelam fiunt locum teſtibus ſuſpectis, puta de veſtibus, ⁊ aere: ⁊ ꝙ teſtis erat ibi, ⁊ ſimilia: vt no. hic in gloſſ. ⁊ in auth. de teſt. §. ⁊ licet. ⁊ .C. preſentium. §. teſtes. in verbo, interrogatoria. Inutiles autem interrogationes ſunt, que nihil con
12 ferunt. ❡ † Circa primas interrogationes ſubſtantiales talis datur regula, ꝙ teſtes ſingulares non probant, qñ in eodem dicto non poteſt reperiri conteſtis: licet in aliis qui non ſunt de ſubſtantia rei probande, inueniatur ſingularitas, vt ille per inutile non vitiatur ſm Nicol. de mat. Adde hoc verum, vbi teſtes ſunt ſingulares, ⁊ ſimul iungi non poſſunt: ſed diuerſitas que ſimul iungi poteſt, non facit teſtes ſingulares. verbi gratia volo probare preſcriptionem[c] decennii, probo per duos teſtes de primo quinquennio, per duos alios de ſequenti quinquennio, optime probo ex coniunctione teſtium: qꝛ reſultat probatio continui temporis decennalis ex coniunctione teſtificationum: quia quinqꝫ ⁊ quinqꝫ ſimul iuncta faciunt. x. eodē modo in parentela[d], duo dicunt ꝙ ego ſum filius petri ⁊ berte, nam duabus extremitatibus ſimul iunctis probatur coniunctio, licet per diuerſos teſtes. verbi gratia. duo teſtes dicunt ꝙ ego ſum filius petri, alii duo dicunt ꝙ Io. fuit filius petri. nam ex coniunctione teſtium probatur ꝙ ego ⁊ Io. ſumus fratres. ⁊ no. extra de teſt. c. licet ex
13 quadam. in glo. pe. ❡ † Circa ſecundas interrogationes, ſed de coherentiis, dic ꝙ ſimiliter eſt de dictis ad iſtas interrogationes, verbi gratia. de loco ⁊ tempore ⁊ nominatione conteſtiū, ex eo qꝛ ex hoc apparet vnitas actꝰ teſtificandi, ſaltem per probabilem veri ſimilitudinem: ⁊ ſic ex motu rationis naturalis. Item ex motu ciuilis rationis: qꝛ non preſumitur pluralitas: ſi ergo teſtes ſunt in iſtis coherentiis ſingulares, vitiatur teſtimonium eorum: ⁊ non ſolum non probant, ſed ipſi puniuntur: vt in exemplo Suſanne: qꝛ ibi falſi teſtes ad vnum actum numero probandum teſtificātes, deponebāt de loci diuerſitate, propter qꝺ ex neceſſitate nature apparuit eos falſum deponere, vt hic no. in glo. ſecundum Nic. predictum.
14 ❡ † Tu adde, ꝙ. x. modis ſicut ſunt. x. predicamenta, teſtes ſunt ſingulares. verbi gratia. in predicamento ſubſtantie, vnus deponit de titio, alter aduerſatiue de ſeio: vnus deponit ꝙ cum lapide, alter ꝙ cum ferro. ſimiliter in predicamento quantitatis, vnus deponit de quinqꝫ, alter de x. vt. ff. de arb. l. diem. §. ſi plures. Similiter in predicamento qualitatis, vnus deponit de die, alter de nocte. nam iſta eſt qualitas in maleficiis. vt. l. furē. ff. de ſica. ſimiliter de predicamento vbi vnus dicit, ſub pino, alter ſub cupreſſo, vt in Suſan. Et idem in aliis predicamentis. nam quomodocunqꝫ ſit differentia probanda, ea reddit teſtes ſingulares: poteſt enim iſta inſpectio ſinguli reduci ad quatuor cauſas: puta ad differentiā cauſe efficientis: vnus dicit ꝙ petrus, alter dicit ꝙ Ioan. Item ad differentiam cauſe formalis: vnus dicit ꝙ in ſtipulatione, alter ꝙ nudo pacto. Item ad differentiam cauſe materialis: vnus dicit ꝙ fundus fuit venditus ſine domo alter cum domo. Item ad differentiā modi ſeu cauſe finalis: vnus ꝙ fuit do vt des: alter dicit ꝙ fuit do vt facias. Ex quibus differentiis plerunqꝫ teſtes in contrarietatem, non ſolum in ſingularitatem incidunt. de hoc per Bart. in. l. Labeo[e]. de ſup. le. ⁊. l. ꝗ. in fin.
15 quemad. teſt. ape. qui tāgit aliqua, ſed ego dixi plenius ⁊ meliꝰ. ❡ † Et adde ꝙ locus cuius differentia facit teſtes ſingulares, poteſt conſiderari dupliciter: vno modo, vt deſignet partem localem in qua: vt, ſub pino, ⁊ ſub cupreſſo. vt in Suſanna. ❡ Secundo modo vt deſignet partem in qua: exemplum in percuſſione. nam dum dico fuit percuſſus in facie, vel in pede: ſignifico partem corporis, in qua parte fuit ictus. ⁊ differūt inter ſe iſte due partes, ſcilicet in qua, ⁊ in quem: quia pars in qua, neceſſario ſingularitatem deierat, ⁊ pars in quem contradictionem implicat. in proximo eſt ⁊ in naturali ꝙ idem corpus in eodem inſtanti ſit in pluribus ⁊ diuerſis locis, ⁊ diſtantibus: ideo teſtimonium eſt falſum: quia hoc eſt contra naturam. ⁊ hoc quandoqꝫ vterqꝫ teſtis deponit de loco diuerſo. Sed ſi vnus deponit de loco alter non deponit: quia dicit ſe non recordari, vel de loco non eſt interrogatus: licet iſti teſtes ſint ſingulares hoc reſpectu: tamen ſi locus non eſt de ſubſtantia probationis, talis ſolennitas non vitiat: quia in ſubtilitate probandorum conſonāt, ſm Nico. de mat. ſingularitas vero partis in qua hiber ⁊ ſi reddat teſtes nō probantes: tñ nō de neceſſitate infert eos inuicē aduerſantes. verbi gratia ſi ſit compatibile vtrunqꝫ. nā quidā vno ictu cum quadā ſagitta percuſſit ceruū in auricula: ⁊ in pede poſteriori, cū fricaret ſibi auriculam, ita eſt poſſibile ꝙ vno ictu percutiam aliquem in fronte, ⁊ in manu. vñ ſi vnꝰ dicit ꝙ in fronte, alter dicit ꝙ in manu, ⁊ ſunt inducti ad vnū ictū probandū. iſti ſingulares ſunt in parte corporis, ſed in identitate ictus, vterqꝫ pōt ſaluari ⁊ defendi a vitio falſitatis: quia poſſibili poſito in eſſe, nullum ſequitur impoſſibile. Secus ſi vnus diceret ꝙ percuſſit in fronte, alter retro per ceruicem: qꝛ hoc nature cōuenire non pōt. ⁊ meliorem teſtem qꝫ rerū naturā nō habemꝰ, que mentiri nō nouit ſm Ariſt. in libellis, de motibus philoſophorū. Nic. de ma. dicit ꝙ per iſtos probaret aliquē excōicatū de percuſſione clerici: qꝛ non refert in qua parte corporis ſit percuſſus, licet (vt dixi) cōtrariū credo: qꝛ certū eſt an ſint cōcordes. ad hoc facit qꝺ no. Sy. de cug. in. l. item exigitur.
16 ff. de dolo. vbi videas. ❡ Circa tertiam interrogationem, que fit ad cautelam, dic ꝙ ſingulares non vitiant niſi teſtes ſint alia rōne ſuſpecti: vt pz in locis all. ⁊ eſt ratio: qꝛ quo ad alias interrogationes teſtes nō ſunt producti, nec iurati, ⁊ qꝛ nō ſunt periuri,[f] valet teſtimonium. Item ex quo nō ſunt ſuſpecti, non debuerunt interrogari: ⁊ ideo iudicis factum male actum nō preiudicat iuri partis producentis. arg. ff. de verbo. obl. l. qui extrinſecus. ⁊
17 de au. ⁊ arg. le. l. pediculis. §. Labeo. ❡ † Circa quartā de veriſimili, veritatis eſſentia, ⁊ probatione: Iudex debet inter cetera attēdere duo, q̄ reſpiciunt modum teſtificatiōis. primo vt videat qua conſtantia, ⁊ qua trepidatione loquat teſtis: vt. ff. de qꝺ. l. de minore. §. tormēta. Scḋo, vt ex verbis ⁊ ſignis perpēdat vtrum teſtis habeat magis animū ad vnā partē, qꝫ ad aliam: nam animoſus minus creditur: qꝛ teſtis debet eſſe inter vtranqꝫ partem medius, ⁊ non declinans ad alteram partem vt. ff. eo. l. teſtium. in princ. ſecundum Nic. de mat.
18 ❡ † Sequitur videre de alio reſcripto imperatoris de exquirenda fide teſtium ⁊ atteſtationum, cuius verba ſunt. ff. e. l. iii. §. eiuſdem. ibi, que arg. ⁊c. vbi conſiderandum eſt primum, ꝙ de fide argumētorum ſeu teſtium non pōt tradi vera ⁊ certa regula, propter hominū varietatem, ⁊ negotiorū multiplicitatem, ⁊ incognitā teſtium fidelitatē: vt no. ff. de legi. l. neqꝫ leges. ⁊ hoc patet ibi dum dicit, nullo certo modo. ❡ Secundo conſidera, ꝙ fides veri percipitur non ſolum per inſtrumentorum veritatē, ſed per teſtium conformitatem, ibi, dum dicit numerus. vbi aduertendum, ꝙ vbi eſt ſingularitas, non eſt numerus: qꝛ nō pōt eſſe ſine intellectuali copula, que iūgat ad vnū finem terminū. ❡ Tertio cōſidera, ꝙ ſupplementa atteſtationum diuntur propter teſtiū dignitatē, q̄ proferuntur ⁊ fouēt teſtimonia: ibi, dum dicit: dignitas ⁊ authoritas. ❡ Sed in quarto pondera ⁊ bonorum virorū conſonātem credulitatem, que fama vocatur. ibi dū dicit: fama conſentiens. i. cōſenſus ⁊ diſcretio idē ſentiēs, cōfirmat. i. adiuncta firmat. vt ergo fama firma confirmet non debet eſſe rudis ⁊ indiſcreta, ſꝫ etiam apud bonos ⁊ graues viros, qui non preſumuntur loqui niſi id qꝺ credūt verū, ⁊ qꝺ credi debet. ❡ Quinto conſidera ex omni genere probandi ſouendam veritatem, non tamen arctādam ad vnam probationis ſpeciē: quia veritas que multis modis defenſatur, opprimitur: ⁊ ideo mens iudicantis non debet eſſe ligata, quin poſſit diſcurrere per ſententiam vtrorum, dum dicit non

a ❡ Tertio. Adde Bal. in. l. i. in fi. j. de ſecun. tab.
b ❡ Subſtantiales. Quid ſi teſtis interrogatus an fuit inſtrumento ⁊ rogatus, dicit ꝙ licet probet. vide Bal. in. l. cara opera. §. qui accu. non poſ. ⁊ ibi eſt quid ſi teſtis promittit certum teſtificari.
c ❡ Preſcriptionem. Vide Bal. in. l. obſeruare. §. pro. ep. non recip.
d ❡ Parentela. Ad probandum parentelam, adde Bal. in. l. cara opera. §. qui accu. non poſ.
e ❡ L. Labeo. Et ibi vide Angelo. Ioan. ⁊ pleniſſime etiam in. l. inter pares. ff. de re iudic. ⁊ aliquid in. l. j. ſi quis ſimpliciter. ff. de verb. obl. ⁊ plene per Bal. in. c. j. de teſti. vbi ſing. dicit ꝙ quādo teſtes ſunt ſingulares, nunqꝫ defertur eis iuſm. quid ſi teſtis interrogatꝰ an Titius mutuauerit. x. ſeiotot ſic. ⁊ de cā ſcientie interrogatus, dicit ita credo, an probet. Spe. in titu. eo. §. Iam de interrogatoriis. ad fin. dicit ꝙ non probat, ⁊ Ioa. an. in. c. inquiſitionis. de accu. quod not. limitat do. Anto. niſi dicat, credo ꝙ fuit preſens. vide tamē in. c. quoties. extra eod. qꝛ id qꝺ ſcimus, debemus credere, vt ſꝫ Ioa. andr. in. c. preſentium. de teſtib. in vj. ⁊ ideo ſm dom. Ioan. valet ſi teſtis dicit, ſcio ⁊ credo vera eſſe omnia contenta in cauſa. quod eſt not. ⁊ vide de bo. text. ⁊ gloſſ. in. c. quoſdam. de preſumpt. ⁊ text. in c. literis. in verbo, credebant. eo. tit. vbi quando teſtes deponunt de preſumptione violenta, debent deponere, ⁊ ita credimus: quod eſt not. vide omnino bonū tex. in capit. tertio loco. eod. tit. ⁊. c. quoties. de pur. cano. vide. c. qualiter. el. j. de accuſ. ⁊ que dixi ibi. Andreas Barb.
f ❡ Periuri. Vide Angel. in. l. ii. in princi. de iure om. iudi.

vtriqꝫ ad vnã probationis ſpeciem cognitionem ſtatim allegari debere. ¶ Sexto conſidera ex iudicis motu eliciendam probationũ vtilitatem, vel defectuoſitatem. ibi dum dicit: ſed ex ſententia animi tui te exiſtimare oportere qd aut credas, aut paruꝫ probatum tibi opineris. ꝛ iſte eſt tex. ſecundi reſcripti. ¶ Sequitur tertiũ reſcriptum in. §. idem diuus. ꝛ quartum reſcriptum incipit in. §. Sabino. in quibus reſcr. attende primo ſummariũ intellectum quorum reſcri. ibi duꝫ dicit, teſtibus ſe non teſtimoniis crediturum. ſecũdo vide caſum in terminis. i. in deciſione queſitorũ. ibi, Noſti que crimina obiecerit. ꝙ Alex. accuſauerat a princ. inducebat dicta teſtium, qui iurauerant, ꝛ depoſuerant coram honeſtis viris. imperator dicit ꝙ nõ valent dicta teſtium: quia Iudex cauſe debet interrogare. ꝛ ſubdit quod ſi Alexã. aliter non probet, quod debet relegari.
19 ¶ † Ubi no. ꝙ ꝓbatio que nõ valet ad condẽnatione rei, tñ eſt pene mitigatio reſpectu pene talionis: quia teſtes plene narrabant factũ cũ iuramento, tamen non erant legitime recepti. ſed glo. intelligit, ꝙ pena talionis ſit eadem, ex quo nõ eſt plene probatũ. ꝛ adde qd dicam. j. de fi. inſtru. l. ſi vteris. ¶ Sequitur. §. Sabino. vbi habes vtilitatem. q. rñ. nam primo dicit, ꝙ ſi teſtes iurati coram iudice receſſerunt antequam deponerent, per aliquam forte neceſſitatem perſone, vel rei familiaris: licet poſtea depoſuerint coram honeſtis viris, non valet dictũ eorũ: quia iſti non fuerunt legitimi receptores atteſtationũ. ¶ Secundo dicit, ꝙ ne habeant materiam recedendi, dentur eis impendia cõgrua. ꝛ hoc eſt no. De fide enim teſtium belliſſime ſcripſit Arcadius. ff. eo. l. ob carmẽ. §. ſi teſtes. cuiꝰ verba decora ſunt plena ſentẽtiis: tamen ea exponens, conſidero ꝙ in depoſitionibus teſtiũ interdũ nulla reperitur cõtrarietas, ſed concordia ꝛ vniformitas: vt. d. §. j. rñ. ibi dum dicit: ſequẽda ſunt omnino teſtimonia. ibi tamen attendite notabilem limitationẽ, nã tunc obtinet q̃ ĩ negotii qualitas, aut iudicis
20 motus cõſonat cum teſtibus. ¶ † Quid enim ſi teſtes dicunt, ꝙ fuit cõtractum matrimoniũ. ſed eo pacto, vt vir non cohabitaret cum vxore. vel ſi dicant feudũ datũ ad hoc, vt vaſallus ſtet in camera cũ vxore domini, vel dicunt fratrẽ adulteraſſe ſororem, non ſunt hec teſtimonia credibilia: vt. j. de adul. l. ſi qui. ꝛ ideo ſuſpecta: qꝛ rationabilis motus iudicis, ꝛ rei qualitas non conſonat cũ teſtificatione non veriſimili, ꝛ contra naturã. ¶ Quid enim ſi dicat patrem dolo necaſſe filiũ. no eſt oĩno credẽdũ: vt no. j. de ſica. l. j. Similiter ꝛ dolus non preſumitur in preceptore: vt. ff. loca. l. Item queritur. §. idem Iul. ſcribit ſi tutor. ꝛ hac prima pte huiꝰ. §. Iuriſcõſult' ſtruit iudicantẽ
21 teſtiũ conſonante cõcordia. ¶ † Sequit ſcda pars principalis, in qua Iudex vtrait in teſtiũ diſcordia: et dictio alius, que eſt ibi in tex. ſit relatiua ꝛ non ſolũ diuerſitatis, ſed diuerſitatis ſubſtantie, ſeu rei teſtificate. vbi cõſiderata teſtium cõtrarietate ꝛ cõflictu: vt nos ſciamꝰ quibus potiꝰ eſt credendũ, quatuor ſunt animaduertenda. Primo, naturã negotii ꝛ qualitas. Secũdo teſtiũ fides ꝛ authoritas. Tertio. argumenta cõfirmatiua rei de qua querit, ꝛ fides. Quarto ea ſequenda que ſunt nature ꝛ veritati proximiora. ¶ Dico primo cõſiderandũ naturã negotii ꝛ qualitatem, nã ſi conſiderat in teſtiũ concordia: ergo multo magis in diſcordia: ꝛ hoc eſt quod dicit text. in. d. §. ſi teſtes, credendũ quidem eſt, ſed qd nature negotii conuenit. ¶ Secũdo dico ſidẽ teſtiũ conſiderandã ꝛ authoritatem, nam magnum ſupplementũ ac ſigmẽtũ atteſtationum eſt authoritas. vñ pauci nobiles teſtes multis ruſticis ꝛ vilibus preferendi ſunt ad hoc. ff. de off. prefe. pret. l. j. §. his cunabulis. vbi explorata eorum fide. Quis enim dubitat magis credendũ cardinalibus paucis ꝙ multis pannoſis clericis: Item quis dubitat minus credendum multis ſuſpectis, ꝙ paucis omni exceptione maioribus. vnde text. dicit non enim ad multitudinem reſpici oportet. ¶ Tertio dico conſiderandum. ar. ad confirmationem dictorum. ar. nil aliud eſt, ꝙ ratio. vnde qui meliori ratione vtuntur, melius probant: ꝛ qui melius ſciũt factũ, meliꝰ probãt: ꝛ iõ melius ꝓbat regulr affirmatiua, ꝙ negatiua: qꝛ efficaciꝰ imprimit ſenſui: vt no. ff. de arb. l. diẽ. §. ſi plures. ꝛ hoc eſt ꝙ dicit tex. ibi cõfirmabit ibi iudex motũ animi ſui ex arg. ¶ Quarto, dixi ea ſequenda, que vero ſunt proximiora, ſicut ſunt ea que ſine veritate non conſueuerũt eſſe: vt dormire in lectulo cũ iuuencula ſine pollutione. vnde obſtetricibus dicẽtibus cognitã, magis credendum eſt, ꝙ dicẽtibus virginẽ: qꝛ experimentum verorum ſermonũ eſt, vt cõcordet rebꝰ ſenſatis, ſm Auerroyn. Ariſtoteles dicit ꝙ querere rõnem, vbi habemus ſenſum, nil aliud eſt ꝙ infirmitas intellectus. ꝛ in hoc eſt ſyncera ſides teſtificari ſecundũ
22 naturam. ¶ † Ultimo concludit, ꝙ in teſtiũ varietate ꝛ contrarietate illa teſtimonia ſunt potius ſequenda, quibus adheret lux veritatis. Ibi in tex. lex. lux veritatis aſſiſtit. Eſt autẽ duplex lux. ſ. incoprehenſibilis. ſ. Deus, quẽ in maieſtate nemo terrenorum vidit vnq̃. Alia eſt lux cõpre-
23 henſibilis, ꝛ palpabilis: ꝛ de hac loquitur text. noſter. ¶ † Querit Cy. vtrũ teſtis nõ deponens de tpe ꝓbet. ꝛ dicit ꝙ ſic, niſi tẽpus ſit de ſubſtantia probationis, hoc eſt decimũ qõnis, vt in preſcriptione. de hoc no. ff. eo. l. ob carmẽ. §. fin. ꝛ dic vt. ſ. de proba. l. matrẽ tuam. Adde ꝙ tẽpus preſcriptionis probatur per ſuas extremitates. nã probato principio, ꝛ probato fine, preſumitur poſſeſſio continuata medio tpe: vt no. 16. q. 4. c. vo-
24 lumus. ¶ † Item querit Cyn. an teſtis deponens de credulitate[a] probet. ꝛ dicit ꝙ ſic, ſi eſt credulitas coniuncta ſenſui, ꝛ munita rõne. exem-
25 plum extra de preſum. c. literas. alias ſecus ſm Iac. de are. ¶ † Querit etiã ſi per vnũ foramen duo viderunt titium cũ berta ſucceſſiue, vtrũ probet idem actus, an vero ſint teſtes ſingulares: ꝛ breuiter ex continuatione temporis preſumitur vnus actus numero: qꝛ non preſumitur pluralitas. ergo teſtes preſumuntur conteſtes, ſm Cyn. ꝛ alios: licet hanc rationem non notet. ¶ Quero, ſi ſuper probanda etate[b] teſtis dicat ſcio quia conſanguineus: an probet: Ric. de ma. ſentit hic ꝙ ſic: quia ex qualitate perſone preſumitur ſcientia de neceſſitate iuris: vt. l. de tutela. §.
26 de integ. reſt. mi. ¶ † Quero, an probandũ cõmunem opin. ſufficit ſi teſtis dicit vera eſſe: interrogatus quomodo ſcit, dicit: quia ita publice dicitur. Bar. dicit[c] ꝙ non, in. d. l. pediculis. Labeo. de auro ꝛ argen. le. quia non reddit rationem per ſenſum corporis. Tu dic ꝙ imo: quia ad id qd loquitur: ratio ſequitur: quia ſi publice dicitur, preſumitur audiuiſſe, ſicut dicimus in probatione fame. ff. eod. l. iii. ꝛ qd ibi not. ꝛ ita conſuluit do. Dyn. ad hoc facit qd not. mõ dixi, ſm Ric. de mat. quia ſenſus incluſus ſine preſumptione ex argumẽtis accidentibus debet haberi pro expreſſo ab ipſo teſte. nam ex qualitate perſone aliquid preſumitur: ꝛ etiã ex qualitate argumentorum accidentium. ff. pro ſoci. l. ſi margaritam. ꝛ. l. j. §. j. de fluminibus. ꝛ hoc eſt quod dico in hac. l. ſolenni.

¶ Authentica.

1 ¶ Teſtes a quo debent eſſe rogati.
2 Confeſſio de qua loquitur iſta authen. an probetur per duos teſtes.
3 Teſtes duo deponũt de vero actu numerationis. ꝛ tres deponunt de cõfeſſione, an ſit probatum per quinqꝫ teſtes.
4 Exceptio non numerate pecunie, an poſſit opponi contra confeſſionem ſolennem.

Rogati. Opponitur quod non ſit neceſſe teſtes eſſe rogatos.[d] vt. ff. e. l. ad ſidem. Solu. ibi regulariter, hic ſpecialiter: quia hic requiritur probatio magis ſolennis.
1 ¶ † Sed queritur a quo magis debent eſſe rogati. Reſpondet gloſſ. a producente. tu dic quod non requiritur rogatio tempore productionis, ſed tempore actus probandi: ꝛ tunc cum factum procedat ex conſenſu, requiritur rogatio vtriuſqꝫ partis, iuxta not. in auth. de tabellio. §. nos autem.[e] ¶ Quero per que verba apparebit de rogatione. Reſpondeo interrogabuntur teſtes ad quid ibi erant. ꝛ ſi dixerint eramus ibi incidenter, non propter illud, tunc conſtat eos non fuiſſe rogatos. Si autem dicant eramus ibi conuocati ad hoc: tunc conſtat de rogatu: quia idem eſt rogare, quod adhibere: vt. ff. de teſt. l. heredes palam. ſimilis interrogatio ſit. ff. de re. mi. qui cum vno. §. fin. Et ideo ſi teſtis dicit, quod vidit a longe: iſte teſtis non dicitur rogatus, ſed fortuitus: quia non interfuit vna cum partibus. Si autem dicit, quod fuit in eodem loco. Reſpondeo quid preſumitur rogatus teſtis, ſicut preſumitur rogatus tabellio. Reſpondeo: aut eſt teſtis ſcriptus in inſtrumento: ꝛ tunc preſumitur rogatꝰ: quia patiendo ſe deſcribi[f] conſentiſſe videtur. arg. ff. de fideiuſ. tu. l. cum oſtendimus. §. fin. ſi autem non eſt teſtis in inſtrumento, non preſumitur
2 rogatus. facit quod no. Mod. ff. de verb. ob. l. ſciendum. ¶ † Quero nũquid confeſſio, de qua hic loquitur, probet per duos teſtes. breuiter veritas eſt qd non: ne plus operetur probatio facta per confeſſionem, quam per verum numerationis actum: ꝛ quia iſta autheñ. venit ad interpretationem

a ¶ De credulitate. Adde gl. in. l. In ſumma. §. idem Labeo. in ver. audierint. ꝛ qd ibi poſui in addi. ad ipſam. in verſicu. credulitatis teſtimonii. ff. de aqua plu. ar. in. l. de minore. §. tormenta. ff. de qõ. dixi in addi. ad Pañ. in. c. firmiter. nu. j. in apo. in verſi. firmiter. poſt alios. extra de ſum. tri. ꝛ in. c. inquiſitionis. §. queſiuiſti. nu. iii. in verſicu. per credulitatem. extra de acc. ꝛ in apo. ad Lanfran. de oſa. in. c. qñ contra falſam. §. teſtiũ depoſitiones. l. vii. ver. preterea. in verſic. per verb. credo. extra de pba. Fely. in. c. quoties. col. iii. x. extẽde regulã iſtã extra de teſt. ꝛ ibi ẽt Pan. Bar. ſoꝛi. in ſuo tract. fal. te. cccc vii. Iſtum conſi. ccxcv. ꝛ cõſil. cccxi. ii. volu. xiiii. Angel. conſil. pe. Phil. cor. conſil. cviii. in. c. videt in lra. o. vol. i. ꝛ cõſil. xxvii. inci. In preſenti, in litera. f. ꝛ conſi. xcix. i litera. c. ꝛ in vol. iiii. Frã. areti. conſil. lxiiii. Ale. cõſ. lxx. lxxii. c. ꝛ. cxiii. vo. i. pau. de ca. conſi. cxcii. vol. j. Lu. ro. cõſi. xxii. ꝛ do. meũ. d. Phil. deciũ cõſi. cixii. co. vj. vo. ii. Celſus.

b ¶ Etate. Uide Ant. de bu. in. c. literis. extra de preſump.

c ¶ Bar. dicit. Ad probandum cõem opi. ſi teſtis dicit qꝛ publice dicitur: an probet. ſequit Sal. in. l. ea quidã. j. de accuſ. vide omnino. An. Bar.

d ¶ Rogatos. In quibus caſibꝰ teſtes debet eſſe rogati, vide Spe. in ti. de teſt. §. j. verſi. nunc qd non ſit. ꝛ etiam ponit an in cauſa matrimonii debent teſtes rogari. de quo ẽt An. de bu. ꝛ Car. in. c. ex pte. de ſpõ. extra per glo. in. c. teſts. §. ſi dubitus. iii. q. ix. ꝛ in. c. noſtrates. xxx. q. v. ꝛ Barto. in. l. nullũ. ff. de diuor.

e ¶ Rogatione. Uide Bart. Bal. in. l. diuus. in fin. ff. de teſta. milit. ꝛ Bar. in. l. ſciendũ. in vlti. colũ. ff. de verb. obl.

f ¶ Deſcribi. Sed in hoc ſuus conſenſus ſolus non attenditur: ſed patien-

rationem ſuppletiuam: ideo cetera que veniunt videntur repetita: vt in
3 authen. de filijs ante do. inſtrumen. natis. §. fina. ¶ † Quero, pone quod
a duo teſtes[a] deponunt de vero numerationis actu ⁊ tres deponunt, de cõfeſſione, an ſit probatum per quinq; teſtes? ⁊ videtur quod ſic: quia conſonant in eundem finem. ⁊ ſi non in facto ſaltem iure: ergo dicuntur conteſtes: vt. j. de pen. l. qui ſententiam. ibi concordantes in rei finem contrarium dico: quia iſte ſunt diuerſe ſpecies. vnde vna non vnitur alteri iuxta no. per Dyn. ⁊ alios in. l. ij. §. j. de excu. tu. de hoc eſt caſus cuiuſdam decretalis, extra de ſucce. ab inte. c. cũ dilectus. §. j. vbi ille abbas probauerat per vnum teſtem de vero obligationis actu: per plures autem teſtes probauerat de confeſſione oblationis: dicit ibi tex. ꝙ ibi ille vnus teſtis eſt ſingularis. vnde Abbas per illum non probat, ſed probat ꝑ alios teſtificantes ſuper confeſſione, qui erant plures. vnde apparet, quod ſi eſſet vnus de oblatione, ⁊ vnus de confeſſione, non eſſet probatum, ⁊ ratiõ eſt: quia non deponunt de eodem, ſed diuerſo: non tamen nego, quod nõ faciant maiorem fidem quam vnus teſtis ſolus: quia confeſſio eſt munita coniectura veritatis. ⁊ hoc eſt quod dicit ibi papa, vehementer admi-
4 niculantes. quod tene menti. ¶ † Quero nunquid contra iſtam ſolennẽ confeſſionem poſſit opponi exceptio non numerate pecunie. quidam dicunt quod non. argumen. j. ad velleia. l. antique. ⁊. l. vlt. arbitrium tute. ⁊ iſta eſt vl. opi. glo. Contrarium eſt verum, niſi confeſſioni ſit annexa refutatio, ſiue pactum. ſ. diſpoſitio liberans debitorẽ: vt. ff. de ſolu. l. ſi ex pluribus. in prin. ⁊. ff. de pact. l. tale pactum. j. reſponſo.

1 ¶ Teſtis non debet carcerari, ſed debet ei deferri iuramentum de ſe exhibendo.
2 Officium iudicis debet eſſe curioſum in examinandis teſtibus.
3 Teſtis poteſt intereſſe negotijs duobus modis volens, nolens, et ex accidenti.
4 Terminus eſt aſſignatus. xv. dierum ad probandum, an in termino iſto poſſint produci teſtes aduerſario vlterius non citato.
5 Iudici nunquid poſſit dari licentia recipiendi iuramenta teſtium in abſentia partium.
Adde ad idem nu. 6.
7 Dilatio lata ad probandum, an cõputetur de momẽto ad momentum.
8 Teſtis iurauit intra terminum, ⁊ deponit poſt terminum, an valeat teſtimonium.
9 Procurator eſt litem conteſtatus, dominus vero fuit citatus ad audiẽdum teſtium iuramenta, an talis citatio valeat.
10 Quid de duobus procuratoribus, quorum alter eſt litem conteſtatus, alter producit teſtes.
11 Reus citandus ad videndum iurare teſtes, poſt litem cõteſtatam ſe abſentauit, ⁊ non reperitur: qualiter fiet citatio.
12 Citatio ad videndum produci teſtes, an poſſit fieri per nuntiũ ſine ſpeciali commiſſione. 13.
14 Inſtrumenta an poſſint produci aduerſario non citato.

¶ Lex decimaquinta.

Si quando inuitos.

¶ Iſta eſt ſolennis lex, ⁊ ego eam ſolenniter legam. Teſtes etiam inuiti compelluntur perhibere teſtimonium veritatis ⁊ cõparentes non debent recedere ante xv. dies, intra quod ſpatium citatis partibus ſunt recipiendi ad iuramẽta, ⁊ depoſitiones: quo ſpatio elapſo poſſunt de licentia iudicis recede-
b re:[b] nec coguntur iterato reuerti, ⁊ ſi iudex eſt negligẽs facit litẽ ſuã. h. d.
1 no. ¶ † Ibi detrudi. No. teſtẽ[c] nõ carcerãdũ, ſꝫ ei deferri iuramẽtũ de ex-
c hibendo ſe in iudicio. ⁊ reuertendo. Credere debent. ſcꝫ Iudex ⁊ partes. ⁊ no. ex iſto verbo, qđ ſi principale probatur ſacramento: ergo incidẽs ſeu acceſſoriũ, qđ eſt no. dignũ. Admoniti. ſupple ⁊ cõparuerint. vnde in. xv. diebus non connumeratur tẽpus itineris: vt. ff. de excu. tuto. l. ſcire oportet. §. ſed ⁊ ſi maxime. Item not. hic teſtes monendos, ſeu citandos. dic
2 vt plene dixi. ſ. de epiſc. ⁊ cler. l. preſbyteri. Iudices prouideant. ¶ † Nota mirabilem tex. quod in examinandis teſtibus officium iudicis debet eſſe curioſum, id eſt iudex debet eſſe ſolicitus, ⁊ ad curaꝫ iudicis pertinet hoc ſcilicet examinare. vnde hoc non eſt in poteſtate partis, ſed bñ eſt in poteſtate inſtare ꝙ Iudex examinet, ⁊ quẽ effectum habeant hec verba. videbitis. Suſcipiant. ipſi iudices per iuramẽta ⁊ depoſitiones teſtium. Eis ſcilicet iudicibus. Alterutra parte, id eſt parte contra quã vel parte a qua producti ſunt. Obſeruare volente, id eſt in ius non cõparente. Admoniti ſcilicet illi contra quos producunt. Not. ex hoc, quod quãdo teſtes recipiuntur, debet aduerſarius citari. ⁊ ad hoc ſemper allegat iſta litera. Diebus ſcilicet xv. ⁊ hec ſpatium ex hac lege aſſumpſit decretalis frequẽs. de reſtit. ſpol. libro. vj. Liceat. Not. quod vbi ius licentiat teſtẽ non eſt neceſſaria licentia iudicis. ſic. ff. de condit. inſtitut. l. que ſub conditione. §. final. Pretium retrahere ſcilicet inuitos: quia non dicitur proprie trahi, niſi qui trahitur inuitus: vt. ff. de in ius vocan. l. quamuis ſi non ſit publico, no huius. l. in verſicu. trahere de reſcrip. capitu. ſi ſtatutum. §. j. libro ſexto. Ipſum autem. Not. quod iudex ex negligen-
d tia[d] que abſorbet ius partis, tenetur ad illud intereſſe totale. Item ſi aliquo lederet ius partis, tenetur ad illud intereſſe particulare: ex negligentia autem in qualibet parte iuris facit, iudex litam ſuam: vt hic, ⁊. ff. de edendo. l. argentarius. §. cum autem. ⁊ ſupra de pactis. l. ſi quis in conſcri-
3 bendo. ¶ † Not. ex hac. l. quod tribus modis poteſt teſtis intereſſe negotijs, volens, nolens, et ex accidenti. Primum pertinet ad teſtes rogatos, ſecundum pertinet ad cauſas, in quibus non requiritur rogatio. Nam ſi teſtes capiantur per capillos, ⁊ dicant quod interfuerunt: valet teſtimonium: quia vis non eſt illata dicto, ſed perſone: et multo fortius ſcilicet ſi nec volentes, nec inuiti, ſed facto interfuerunt. facit. ff. eodem. l. teſtium. ſecundum Nicol. de mat. Sed pone, quod teſtes qui inuiti non coguntur, fuerunt coacti venire: tamen poſtquam venerunt, ſponte fuerunt teſtificanti: nec ſe excuſauerunt a teſtimonio: quero, nunquid valet teſtimonium. Reſpondet Nicol. de mat. quod ſic. Secus ſi ſunt coacti tam in veniendo, quam in teſtificando: aut ſunt coacti in teſtificando, non in veniendo: tunc non valet teſtimonium in eo quod contra ius coacti ſunt: vt. ff. de queſtio. lege, maritus. ſecundum eum. ⁊ ita teneas argumen. ff. de condictio. ob tur. cauſ. lege, Idem. §. ſi tibi. ⁊. l. ſi ob turpem. Venio ad materiam vtilem. l. noſtre. dicit hic quod teſtes ſunt citandi. Quero an requiratur peremptorium. Re-
e ſpondeo non[e]. ſatis eſt enim quod in prima citatione compareat ⁊ hoc quantum ad vim teſtimonij; ſed quantum ad mulctandum teſtem, requiritur talis citatio, per quam teſtis conuinceretur de contumacia, ſicut dicimus in quolibet mulctando: vt. ff. de ventre inſpi. lege prima. §. ex hoc, pars autem bene debet peremptorie citari: quia cita-
f tur ad peremptoria. nam victoria in deciſione cauſe ſtat in probat. ⁊ licet ſimus in medio cauſe, idem eſt modus citandi, qui in principio ⁊ fine, vt eſt gloſſ. not. ff. de iudi. lege, ⁊ poſt edictum. Sed Io. Andr., dicit quod non requiritur peremptorium, ſed ſufficit vna citatio ſimpliciter facta iure, vt ſi quis citetur ſimpliciter ad videndum teſtium iuramenta, ſiue ad publicationem eorum: vt ipſe not. in capitu. conſuluit. de offic. delega. in nouel. vbi omnino vide: quid in publicatione: credo verum: quia eſt de appendicijs receptionis teſtium ſed in receptione non credo: tamen in ipſa receptio. ſtat fundamentum cauſe: ⁊ agitur de preiudicio pleniſſimo: ⁊ ideo in hac credo gloſſ. hanc veriorem: adde infra de teſta. lege publicati. que eſt. l. ſecunda. ⁊. l. geſta. de re iudica.
4 ¶ † Iuxta hoc quero[f], aſſignatus eſt termi-
f nus ad probandum. xv. dierum: nunquid teſtis poſſit produci in iſto termino aduerſario vlterius non citato? videtur quod ſic: quia dies interpellat ⁊ monet: vt infra, de contrahen. ⁊ committit. ſtipul. lege, magnam. contrarium eſt verum. nam vos videtis in lege, noſtra aſſignari. xv. dies ad iurandum, ⁊ deponendum: tamen ſi in iſto tempore medio teſtis iurat, debet pars citari. vnde videtur hoc modo caſus: verumtamen eſt, quod in qualibet parte termini poſſunt teſtes produci: aduerſario tamen citato. ad quod facit gloſſ. ordi. in capitu. quamuis. de app. in clemen. hoc tenet Bartol. de verborum oblig. l. qui ante Calen. alibi tamen addit, quod vltima die ſit productio, non eſt neceſſaria citatio partis: quia pro vltima die quelibet pars videtur monita. Nam extremitas temporis monet. Ita not. ipſe ff. de conſtit. pecu. lege. Item illam. nec expectabo vltimam diei extremitatem, ſed ſufficit quacũque hora vltime diei. vt not. in dicto cap. quamuis

tis rogatis Bald. l. l. hac conſultiſſima. in prin. j. de teſta. vbi idem dicit quod hic, ⁊ in rubric. j. tit. proxim.
a ¶ Teſtes. Adde Bal. in. l. j. circa princip. j. de confeſſ. ⁊ in. l. j. in. vij. q. j. de teſta. ⁊ in. l. ſi ex cautione. l. xij. q. j. de non nu. pe.
b ¶ Recedere. Et an iſta lex habeat locum in cauſa criminali. vide not. tex. in. c. ſuper eod. de teſt. cog. nec alibi ita bene manifeſtatur quam ibi, quod etiam procedit in cauſa criminali. And. Barb.
c ¶ Not. teſtẽ. Vide Bald. in authen. at, qui vbi probatur quod vltima die termini debet citari. Bart. ibi dicit, quod citabitur in curia. ⁊ Bal. ibi diſtinguit aut dilatio prefigitur et lege tunc vltima die requiritur citatio. aut ab homine ⁊ non requiritur And. Bar.
d ¶ Negligẽtia. Facit ꝙ not. Bald. in in. l. pe. ſ. de pact.
e ¶ Reſpõdeo nõ. No. ꝙ in citatione teſtis non requirit perẽptorium, niſi quo ad puniendũ contumaciã teſtis. vide Sal. ⁊ Bald. in. l. accuſationis. de acc. vbi referũt iſtud dictũ Andr. Barb.
f ¶ Hoc quero. No. ꝙ ſi aſſignatur terminus intra quem debent produci teſtes, nõ requiritur citatio in qualibet die intra iſtũ terminuꝫ, niſi in vltima die termini. vt no. Bal. in. l. ſi. qui admit. ad bon. poſ. ⁊ in. l. ſi ita relictum. de leg. iij. Bart. in l. ij. C. de tẽp. ap. ⁊ in. l. Itꝫ illa. ff. de cõſti. pe. vide Bal. vbi tꝫ contra in. c. ſepe. de app. ⁊ que ibi Bal. in. c. conſuluit. de of. del. vide eundem ibi. c. cũ dilectus. de don. et contu. vbi tranſit cũ bar. vide Bart. in. l. eũ qui. de verbo. ob. ⁊ Bal. in. c. ij. de eo qui mit. in poſ. ⁊ in. l. ij. ff. ſi qs can. ⁊ Bart. in aut. ei qui. de tem. app. And. Bar.

a ¶ Aſſiſtant. Uide Bal. in. l. i. ff. ſi quis cau.

b ¶ Computentur. Uide Bald. in. l. ſi pater. cum ſe. ſ. quando prouo. non eſt nec. ⁊ que no. in. l. j. §. e. ⁊ in. l. ij. in prin. ff. de iureiu. ⁊ Bal. meli⁹ quã alibi legerim in hac materia. l. ij. verſic. vlti. pro declaratione. C. ſi quis in ius vo. nõ ierit.

c ¶ Dicit Hoſti. No. bene iſtud dictum Hoſti. quia cum illo tranſit. d. a Ant. in. d. c. licet cauſam. ⁊ pro illo facit quod voluit Innoc. in. c. vlt. a tertiam. ⁊ Hoſti. ibi ⁊ do. Cardin. ⁊ alij. de teſt. ⁊ facit qđ voluit Bald. in. l. ſed ⁊ ſi per pretorem. §. ſi ferie. ff. ex quib. cau. ma. in inte. reſt. vbi loquitur de eo ꝗ opp. poſuit exceptionem exceptionis, que debet probari. ſ. quinquagintaq dies. ⁊ ſi dies vlti. ⁊ pe. ſunt feriati, qđ non ſubducitur de medio illud tp̃s feriatũ. And. barba.

d ¶ Iure. Uide Bal. in. l. ſi pater. ſ. quando prouo. non eſt ne.

e ¶ Ut in. c. pia. de except. lib. vi. Tu dic ꝙ ille text. nihil. facit pro dicto huius. ideo nõ recedas ab opin. et diſt. Hoſt. quem iſte alle. iuri. ⁊ rationibus quaslate ponit Lanfrã. de ori. in. c. quoniã contra falſam. §. dilationes. nu. vij. ver. illud etiã ad. do. extra de proba. Ceſſus.

f ¶ Dilatio. Uide Bald. in. l. eos. §. ſinauté. ſ. de app.

g ¶ Momentum. Idẽ in dubio tenet Bal. in. l. j. ff. ſi quis cau. quia dilationum materia eſt reſtringenda. l. ſecunda. ſ. de tem po. ap. Et dies emergens poteſt dari qualibet hora ⁊ tempore, licet ſecus in naturali. l. more. ff. de fer. ⁊ probatur de die emergente in. l. eos. §. ſinautem. ſ. de ap. iuncta. l. i. §. biduum. ⁊. §. dies. ⁊ ibi gloſſ. in verſicu. ſubtraxiſſe. ff. quando app. ſit. ⁊ per hoc apparet reſponſum ad. l. eum qui calen. ff. de verbo. oblig. per quam ſe fundat Iac. but. ⁊ Bal. in. l. j. ff. ſi quis cau. ⁊ adde que ibi dixi poſt Bal. tamen de conſuetudine ſeruatur ꝙ non computetur in termino, ſm̃ Paul. de alia. in. c. frequens. de reſt. ſpo. in. vj. ⁊ illã opi. ſequitur ibi Ia. de imo. ⁊. d. Ang. in. l. gall⁹. in prin. ff. de lib. ⁊ poſth. ⁊ idem tenet ibi Io. de imo. ⁊ Ang. ⁊ Paul. de ca. ⁊ Ludo. ro. in. d. l. j. ff. ſi quis caut.

h ¶ Ad non. Et vide Bal. ⁊ Ang. in. l. Antiſti⁹. in prin. ff. de acqui. he. vbi ſi datus eſt terminus ad probatũ habendũ, non ſufficit intra terminũ iuraſſe. vide Bal. in ru. ſ. ſi ex fal. inſtru. ⁊. d. Ant. in. c. iã cãm. de pb. ⁊ no. Io. de ra. in. l. ille auté. ff. de he. inſti. ver. oſtenderet. And. Barb.

i ¶ Quero Uide Io. an. ⁊ alios in. c. j. de teſt. do. per. in. c. ij. de procu. li. vj. Bart. in. l. furioſi. ff. de re iur. And. Bar.

k ¶ Pone. Idem dicit pau. de ca. in. l. ex contractu. ff. de re iudi. ⁊ Bal. in l. j. ſ. de ſen. ⁊ interlo. om. iud. vbi alle. d. l. ſi ideo. ⁊ vide eundem Bald. in l. cum ⁊ minores. in ſi. ſupra ſi aduer. rem iudi.

l ¶ Habitationis. Uide no. per Bart. in. l. vn. §. pretor. ff. de dam. infec.

nis. in additio. Ioan. And. ⁊ Pan. ⁊ ideo aduocati quando faciunt terminos aſſignari, faciunt moueri partes, vt aſſiſtant[a] ſingulis diebus, ⁊ horis. qđ maxime eſt neceſſarium, ſi pars habeet habitationem in loco remoto: ⁊ per hoc ſoluitur dubium. qđ Bar. non ſoluit in. d. l. qui ante calen.
5 ¶ † Sed quero, nunquid poſſit dari iudici licentia recipiendi iuramenta teſtiũ in abſentia partium? Reſpondeo ſic. ar. ff. de eu. l. herennius. in prin. ⁊ ita practicatur in caſibus criminalibus.
6 ¶ † Quarto queritur data. eſt dilatio. xv. dierum ad probandum pridie palmas oliuarum. i. in ſabbato precedenti. certum eſt ꝙ. xv. dies ſequentes immediate ſunt feriati in honore dei. Queritur ergo cur dies iſti cõputentur[b] in dilationem: nam ſi non computantur, offenditur lex. C. de dila. l. ſiue pars. Si autem computantur, dilatio eſt inutilis: quia copia iudicis nec de facto, nec de iure poteſt haberi. Solutio. dicit Hoſtien.[c] ꝙ quãdo ferie in honorem dei redderent dilationem inutilem in totum, vel pro magna parte, quod tempore feriato non incipit dilatio, ſed poſt ferias. Si auté eſſent ferie ad vtilitatem hominum: tunc partes conſentientes termino, viderentur tacite renuntiaſſe ferijs. ſed ſi altera pars contradicit, aut debet dilatio prorogari: aut illi quibus imminet periculum, ne probatio pereat, recipiunt teſtes, non obſtantibus ferijs ſecundum Hoſtien. qui ita not. extra de probat. c. licet cauſam. ⁊ ibi habes in nouel. Ego dico hoc verum, ſi dilatio aſſignatur a iure:[d] ſed ſi dilatio aſſignatur a iudice: non valet: niſi eſſet princeps, qui pro ſuo motu poſſet aſſignare dilationem: vt in. c. pia.[e] de except. lib. vi. ⁊ in. c. frequens. de reſtit. ſpolia. e. li. Alij dicunt, quod imputet ſibi, qui terminum acceptauit, vel in ipſum incidit ſua culpa: vt. ff. quibus ex cau. ma. l. ſed ⁊ ſi per pretorem. §. ſi ferie. Non enim eſt ſuccurrendum ei qui ſe arctauit: vt. ff. ſi quis cau. l. ij. §. quod diximus. ⁊ ideo caueat ille qui opponit exceptionem excommunicationis: quod non opponat tali die quod poſtea ſint tot ferie, quod non poſſit probare infra octauam diem iuxta. d. c. pia. Sed per hoc non tollitur illud quod dixi, quod princeps proprio motu aſſignat dilationem: puta papa in ſuo reſcripto: ſicut eſt in terminis, quos ponit Hoſt.
7 ¶ † Quinto quero, nunquid iſta dilatio[f] computetur de momento ad momentum? Reſpon. quandoque Iudex dat dilationem: quandoque defert legalem dilationem. primo caſu regulariter computatur dilatio de momento ad momentum:[g] quia nihil debet eſſe inutile, vel ſuperuacuum. Secundo vero caſu Iudex intelligitur imitatus legem: ⁊ ideo conſiderãda ſunt verba legis, vtrum reſpiciunt momenta ſum temporis, vel velint non computari primam diem in termino. ad hoc facit capitu. quamuis. de app. in cle. ⁊ eſt gloſſ. ordin. in. d. capit. frequens. vbi videas.
8 ¶ † Sexto dubitatur, teſtis iurauit intra terminum, ⁊ depoſuit poſt terminum: vtrum valeat teſtimonium: loquor in termino
h prefixo parti ad probandum. ⁊ videtur quod non:[h] quia in ſolo iuramẽto non conſiſtit probatio, ſed in ſerie teſtimonij: ergo nihil videtur actum: dum illud quod maxime faciendum eſt, ſupereſt ad agendum. l. pen. ad Silla. Item ipſum iuramentum non eſt de ſe certum. Natura autem probationis eſt, quod ſit certa: vt extra de proba. cap. In preſentia. Item iurat de futuro, id eſt, de teſtimonio ferendo: ergo elapſo termino eſt preclusa via. argumen. l. bonorum. ff. rem ra. ha. Dyn. dicit contrarium, per. l. j. ff. de bon. poſſeſ. ex teſta. mili. vbi dicitur, quod miles receptus ad ſacramentum, videtur ad totum receptus. Et ideo dicunt aduocati, ꝙ dictũ trahitur ad iuramentum, hoc eſt qđ ſufficit iurare die iuridica: ⁊ poſtea examinatio poteſt fieri die feriata. quod non eſſet ſi non traheretur ad diẽ iuramenti: vt not. in capitu. prime de offic. delegat. in cle. ⁊ hoc tenet hic Nicol. de mat. quia a iuramento procedit teſtimonij fides ⁊ authoritas, tanquam a radice: ſicut mors procedit a vulnere. ⁊ trahitur retro. ff. ad. l. aquil. l. huic ſcripture. Sed Archidiaco. in dicto capitu. pia. dicit quod ſi producenti poteſt imputari mora: quia non aſſiſtit coram iudice, ⁊ non petijt teſtem grauari: quod tunc precluſa eſt via examini. ⁊ idẽ ſentit ibi Ioan. andr. in nouel. ⁊ Barto. de dam. infec. l. damni. §. Sabini. ⁊ Iaco. but. in. l. admonendi. ff. de iureiuran. Et ideo caueas, ne producas teſtes vltima hora termini, ita quod volendo inſtare, non poſſes in quacunque inſtantia facere teſtes examinari. ſed in addi. dicit Spec. quod ſi vtraque pars poſſit inſtare, quod Iudex examinat: ⁊ cum examinatio ſtet in iudice, non parte, quod neutra pars poteſt alteri obijcere hanc culpam: quia ſunt ambo in pari culpa: ⁊ hoc verum. niſi eſſet ſtatutus terminus ad deponendum: quia tunc non valeret depoſitio poſtea facta. tex. eſt cum gl. in dicto cap. In preſentia, quo caſu notarius habet de neceſſitate ſcribere diem depoſitionis, nec ſufficit ſcripſiſſe diem iuramenti: quia quando poteſt valere vna die, alia non de neceſſitate debet ſcribi dies: vt nota. in capitu. Abbate. de re iudica. libro ſexto. Illud quod eſt dictum de die feriata, fateor quod examinatio ſuſtentatur in viribus iuramenti: licet ſit actus fori conditionis. ⁊ aduerte ſi depoſitio teſtis non traheretur ad iuramentum: tamen in depoſitione pars non ſit preſens, nec citatur ad audiendum depoſitum: tamen ipſa depoſitio ſit magni preiudicij, de neceſſitate ſequeretur quod dictum non valeret. oportet igitur de iure veritatis dictum a iuramento ſuſtentari, ⁊ ad ipſum trahi. ⁊ hec ratio eſt ſubtilis ⁊ noua.
9 ¶ † Septimo quero,[i] procurator fuit litem conteſtatus, do
i minus vero fuit citatus ad audiendum teſtium iuramenta: quero nunquid valeat iſta citatio. dominus Lambertinus de ramponibus diſputauit, ⁊ dicit quod iſta citatio eſt ad proſequẽdum: quia eſt ad proceſſum cauſe: ⁊ quia proceſſus eſt in procuratore, ⁊ in eo reſidet ius inſtantie: dicit iſtam citationem non valere. ⁊ ita tenet Ioan. Andr. extra de teſtib. capitu. in nomine. In nouella. Licet enim litis effectus ſeu euentus ſit domini: tamen litigare ⁊ procedere eſt apud procuratorem: vt infra, de ſententia ⁊ interloc. omnium iudicum. lege finali. ubi procurator cederet domino ius inſtantie: vt nota. ff. de procurat. lege. in cauſe. §. finali. in
10 gloſſ. ordi. ¶ † Octauo quer[i]tur, conſtituti ſunt duo procuratores cum clauſula: quod non ſit melior conditio occupantis, modo vnus eorum eſt litem conteſtatus: alter autem producit teſtes, vel fuit citatus in productione aduerſe partis. queritur an valeat? ⁊ Mar. fil. hanc queſtionem diſputauit. ⁊ dicit quod patiente aduerſario valet, ⁊ non contradicente. ſi hoc tenet Ioan. andr. in dicto capitu. In nomine domini. in nouella: licet enim non deſinat eſſe funditus procura. propter occupationem alterius: tamen apud ipſum non eſt interim exercitium contradicente aduerſario, quod eſt nota.
k ¶ Nono queritur, pone[k] quod pupillus tutoris authoritate eſt conteſtat, lit. poſtea ſolus tutor producit teſtes, vel citatur ad id, an valeat. Iſtam queſtionem diſputauit Petr. de ceru. ⁊ dicit valere per caſum legis. ff. de euic. l. ſi ideo, que eſt ad hoc notabilis. ¶ Decimo queritur quid in patre? pone filius cum authoritate patris conteſta. eſt litem: poſtea ſolus pater producit teſtes, vel eſt citatus ad id. an valeat? Reſpon. refert verum pater conſenſerit in ſignum legitime adminiſtrationis, ⁊ vaſleat: an in ſignum repudiationis vſuſfructus, dando filio habenas libera: ⁊ tunc non valeat: quia ex tunc in iſto proceſſu non habet ius ſtandi in iudicio. ff. qui ſatiſda. cogantur. l. filius.
11 ¶ † Undecimo quero pone quod reus citandus poſt litem conteſtat. ſe abſentauit, ⁊ non reperitur: qualiter fiet citatio? pone enim quod non extat domus ſolite habitationis:[l] Reſpondeo citabitur per proclama.
l nam ſufficit facere quod fieri poteſt ad hoc. ff. de euict. lege. ſi dictum. §. ſi preſente. cum gloſſ. ſua.
12 ¶ † Duodecimo quero nunquid iſta citatio poſſit fieri per nuncium ſine ſpeciali commiſſione. Innocent. in capitu. quoniam contra falſam. de probatio. ⁊ Ioan. Andr. poſt eum dicunt quod nuncius publicus generalis poteſt citare ſine ſpeciali commiſſione

ſione Cyn. in. l. neminem. infra, de exhiben. reis dicit contrarium. Solu. in citatione reali; vt captura, requiritur commiſſio: vt dicta. l. neminem. Sed in citatione verbali refert, aut requirit cauſe cognitionem, et iudiciſ morum: ꝛ idem. aut non requirit cauſe cognitionem, ſicut eſt citatio ſimplex ad comparendum coram iudice: ꝛ tūc poteſt ſeruari opinio. Innocent. vt ſufficiat generalis authoritas nuncij, ſine ſpeciali commiſſione.ᵃ ꝛ ita ſeruatur Florentie de conſuetudine, quam in hoc ſequere.

13 ¶ † Tertiodecimo quero, iudex commiſit nuncio, quod citaret omnes teſtes ſibi nominatos: iſte citat quendam teſtem ad domum, ſiue perſonaliter: nunquid iſta citatio dicatur facta nominatim: quia quoties certa perſona eſt citanda, debet citari nominatim: vt. l. prima. §. denunciari. de ventre inſpicien. Reſpond. ſic. argumen. ff. de legatis ſecund. l. vnum ex familia. §. primo. Preterea hic habemus effectum, ad quem fit nominatim citatio: quia deducitur ad notitiam certe perſone: ergo habito effectu, non curamus de modo. argumen. l. cum ſeruus. de verborum obligationibus.

14 ¶ † Quartodecimo quero, qui de inſtrumentis, vtrum poſſint produci aduerſario non citato?ᵇ Reſpondeo ſic quo ad ſimplicem productionem. argumen. ff. de adult. l. miles. §. ſexaginta. ſed non quo ad effectum, id eſt preiudicium probationis. iij. q. ix. c. charte quas lucicus. nam abſenti ꝛ ignoranti non debet preiudicare. vt. l. de vnoquoq́ꝫ. ff. de re iudic. Confiteor tamen, ꝙ ex quo talis productio reperitur in actis et ſcriptura, ſemper perſeuerantia in ipſa productione ſufficit, ac ſi parte preſente, vel citata fuiſſet, argum. ff. de regulis iuris. l. quicquid calore. h. reſpon. ꝛ quod not. Bart. in ſimili. ff. de don. l. nuda. Ex hoc apparet quod propter talem productionem non eſt ſatiſfactum termino de probando per inſtrumenta, ſed bene eſt ſatiſfactum termino de producendis inſtrumentis. ¶ Ultimo no. ꝙ licentiatus a iure ſemel, eſt licentiatus in perpetuum. Bald.

¶ Authentica.

1 ¶ Modus ponitur quo ad repetitionem teſtium.
2 Teſtes quando ꝛ qualiter recipiantur ad eternam rei memoriam.
3 Authentica iſta, an habeat locum in creditore ex maleficio. 4. 5.
6 Lis an debet conteſtari, quando teſtes petuntur examinari ad eternam rei memoriam, ſi hoc ab aduerſario petatur.
7 Citatio in materia huius authen. an ſufficit, ſi fiat ad domum.
8 Teſtes quando recipiantur ꝛ publicentur, ꝛ quando eſt, quod teſtes recipiantur, ſed non publicentur: ꝛ quando eſt quod teſtes nec recipiantur, nec publicentur, lite non conteſtata.
9 Adde ad idem nu. 10. 11.
12 Sententia lata poſt publicationem teſtium, quod debeat haberi plena fides teſtibus: an ſit interlocutoria, vel diffinitiua.
13 Iudex ſi recipit teſtem valetudinarium: an receptio ſit ipſo iure nulla.
14 Authentica iſta, an habeat locum in teſtibus ſuper fama.
15 Teſtem vnum ſi quis tantum habeat, an poterit eū facere recipi ad eternam rei memoriam.
16 Et an teſtes poſt publicationem poſſint vlterius produci.
17 Quando reo permittitur facere examinari ꝛ publicari ſuos teſtes, an ex quadam conſequentia hoc permittatur actori.
18 Teſtes an poſt ſententiam recipiantur.

Sed ꝛ ſi quis ab aliquo. ¶ Hec authentica eſt notabilis ꝛ ego notabiliter legam. Teſtes ante litem conteſt. quandoq́ꝫ recipiuntur, ꝛ publicantur parte citata legitime: et valent ad eternam rei memoriam. hoc dicit nota. Circa quam authenticam not. tria.

1 ¶ † Primo, nota modum quo ad receptionem ꝛ publicationem peruenitur: quia precedente ſuper hac petitione, ꝛ aduerſario monito. ¶ Secundo nota de ipſa receptione ꝛ publicatione. ¶ Tertio not. de ipſius publicationis ꝛ receptionis effectu primum patet, dum preſupponit, quod ſi aliquis aliquid iniuſtum patiatur, ꝛ id narretur ꝛc. Item dum dicit aduerſarius moneatur. Secundum patet, dum dicit teſtimonia publicare. ꝛ dum dicit atteſtationes recipiat. Tertium patet dum dicit perinde valebunt: ꝛ dum dicit ſubdit nec opponere. Iſta igitur materia eſt tripartita. collatio. eadem, ſcilicet ex cauſa, ꝛ modo. Item ex receptione ꝛ publicatione. Item ex efficacia receptionis ꝛ publicationis, ꝛ ex remotione receptorum teſtium impugnationis. ꝛ quelibet particula habet duas partes: ꝛ ideo examinanda eſt hec authentica per plures principales queſtiones.

¶ Queritur igitur primo, quis de hoc conqueritur hic. ꝛ reſpondet gl. quod conqueritur creditor: quia ei non ſoluit. ꝛ conqueritur reus: quia indebite conuenitur extra iudicium, vt ibi vos inquam conuenio iudei: ꝛ ſecundum hoc iſta authentica poteſt loqui in creditore conquerente, et in debitore defendente: videlicet quod tam creditor ad fundandam originem petitionis, quam debitor ad fundandam originem defenſionis habeat beneficium iſtius authentice.

¶ Sed contra hoc oppo. ſi actor iniuriam patitur: quia reus non ſoluit. [illegible] ſe expiratur, non autem petat teſtes examinari extra ordinē: vt [illegible] cedendo. l. j. poſt princi. ſupra de probi. ſequeſ. ra. l. prima, de action. ꝛ obligationi. l. negantes. extra vt lite non conteſtata per totum. Et eſt ratio quaſi naturalis: quia probationes reſpiciunt media cauſe: litis conteſtatio eſt principium: vt in authentica de litigi. §. ſi vero initium. conſtat autem tam naturali quam ciuili ratione, quod medium non poteſt eſſe ante principium. Sed debet oriri a ſuo principio. Et ideo prepoſterum eſt omiſſo principio inchoare a medio. facit extra de iudic. capitu. exhibita. Solutio iſta authentica debet intelligi in actione, prout loquitur in actore, quod actor nō habeat actum in actu, ſed in potentia: puta: quia erat debitum conditionale: vel habebat in actu, ſed non in exercitio: puta: quia erat debitum in diem, ſed periculum erat ne fortuitis caſibus copia probationis ſubtraheretur.

2 ¶ † Unde ex equitate ſtatutum eſt, quod teſtes
c recipiantur ad eternam rei memoriam:ᶜ vt hic, ꝛ in corpore vnde ſumitur. infra, de vſur. pupil. l. pupillus. ꝛ. ff. de teſtibus. l. curent. ſecundum vnum intellectum. ꝛ. ff. ad legem aquiliam. l. in. l. aquilia ſi deletum. Sed prout iſta authentica loquitur in reo, nō eſt neceſſe ita eam coarctare: quia niſi actor iudicium mouerit, non eſt in poteſtate rei trahere actorem ad iudicium, niſi in ſola receptione teſtium. vt hic, ꝛ extra de teſtibus. capitu. ſignificauit, ꝛ capitulo Albericus. Sed contra
d hoc ſi oppo. Nam poneᵈ quod reo factum eſt pactum de non petendo: certe tunc reus poteſt experiri, ꝛ petere quod de hoc ſibi fiat inſtrumentum: ꝛ quod creditor ad hoc condemnetur: vt infra de lib. cauſ. l. ſicut datam. facit. ſ. de actioni. ꝛ obligatio. l. diſſolute. Reſpondeo, quod hoc remedium eſt extraordinarium. ꝛ ideo nō tollit huius authentice beneficium.

5 ¶ † Iuxta hoc quero, nunquid iſta authentica habeat locum in creditore ex maleficio? et videtur quod non: vt extra vt lite non conteſtata. capitu. quoniam frequenter. in princip. vbi de hoc. In contrarium: quia ita patitur quis iniuſtitiam ex maleficio, ſicut ex contractu: vt in authentica qua in prouincia. vbi de crimi. agi oportet. ꝛ ita tenet Nicolaus de Mat. hic. Preterea videtur expreſſum in dicta. l. in. l. aquilia, ſi deletum. vnde inter ceteros intellectus illius legis: duo ſunt intellectus principales. Unus eſt, quod ibi teſtes recipiuntur ſeruato iuris ordine in litis conteſtatio. ſuper ac. l. aquilie: ꝛ quod ibi dicitur de ſummaria cognitione, an teſtes ſint abſuturi, an ſimiliter morituri, non ad ſubſtantiam teſtium recipiendorum, ſed ad ſubſtantiam probandi intereſſe, nam quod poteſt pluribus modis probari, ſi vnus modus pereat. puta per inſtrumentum: non tamen intereſt, ſi ſunt teſtes per quos petitur dilucide probari.

4 ¶ † Sed illi teſtes poſſunt mori. vel abeſſe antequam agi poſſet: tunc apparet intereſſe: quia nemo auditur agens, niſi ſua interſit vbi ſummaria cognitio interuenit, vt liqueat de intereſſe: non vt ordo iudicij non ſeruetur. Et iſte eſt verus intellectus illius legis. Alio modo intelligitur ſecundum authenticam noſtram, quod ibi petatur receptio teſtium lite non conteſtata: quia non poteſt conteſtari ſuper obligatione conditionali ex contractu: vt. ff. de iudic. l. non quemadmodum. ꝛ ſecundum hoc ſummaria cognitio eſt de ſubſtantia teſtium recipiendorum. id eſt de ſubſtantia ipſius receptionis: ꝛ iſta lectura etiam eſt vera in ſe: ſed quantum ad illum text. prima eſt verior, ꝛ ibi textus, preſupponit, quod feratur eſſe agitur. ita not. Felin. in cap. Albericus. col. ij. ver. glo. ij. extra. eodem. de teſti. Cel.

d ¶ Pone. Adde. Imo. in. l. ij. in prin. ff. ſolu. matr.

Bald. in. l. intra. ad ſi. ff. de in integ. reſtit. Cy. in. l. ſi accuſatoribus. j. de accu. Spe. in titu. de accu. §. j. verſic. ſed nunquid ſufficit. docto. in. c. fin. extra de eo qui mit. in poſſeſ. ꝛ quod no. Ang. in. l. vt perfectius. j. de pena. excep. ꝛ Salic. in authen. ſed ꝛ ſi quis. in. j. q. j. eodem. ꝛ Barto. in extrauag. ad repri. in ver. per edicta.

a ¶ Speciali commiſſione. Vor. vult tiam generalem ſine ſpeciali commiſſione iudicis poſſe citare ſecundum Innocen. vide text. in contra. in. l. cum clericis. ꝛ ibi Bald. j. de epiſcop. ꝛ cleri. in. l. omnes eod. titu. et text. in. l. his ſolis. j. de reuoc. do. ꝛ. l. ij. j. quemad. teſta. ape. ꝛ do. Anto. in c. j. de iudi. ꝛ an preſumatur commiſſio preſū. vide bal. in. l. ceſſante. j. quo modo ꝛ quando iudex Bart. in. l. j. ff. de in ius vo. ꝛ modernis. in. l. ſcire. de verbo. obli. Andr. Barba.

b ¶ Citato. Adde l. Iudices. et ibi Bal. j. de fid. inſtr. ꝛ qđ no. Bald. in. l. j. in fin. ſ. quādo li. prin. da. ꝛ Angel. in. l. properandum. §. ſin autem reus. ſ. de iudic. per illā text. in verſic. cum aūt. ꝛ Bald. in. l. ſi. c. Qui admit.

c ¶ Ad eternam rei memoriam. Adde qđ non pōt quis petere teſtes examinari ꝛ recipi ad eternam rei memoriam, quando ſtatim agere poteſt. cum habeat directam viā. ideo extraordinaria ſibi denegatur. ita no. Iſte conſil. xi. vol. ij. ꝛ conſil. ccclxxxiiij. volu. iij. Rapha. Fulg. conſil. cxxxiiij. poſt prin. ꝛ conſi. clxxvi. in ſi. ꝛ Bart. ſozi. conſi. ccxliij. verſi. ij. reſpondetur. ꝛ verſi. iiij. contra eum teſtem vol. ij. qđ fallit in caſibus, quos ponit idem Bart. ſozi. in ſuo tra. fal. reg. ccxiij. Nec omitto. ꝙ quando teſtes ad perpetuā rei memoriam recipiuntur, ꝙ in tali publicatione debent citari omnes de quorum intereſſe agitur, ſed quero poſt

a ¶ Alioquin concederetur. No. quod id quod hic dicitur, quod teſtis admit-
titur ad perpetuam rei memoriam. vt. c. Albericus. ⁊ c. ſignificauit. ⁊
c. ſi qui teſtium. extra eod. non habet locum in accu. in cauſa criminali:
ſed in reo bene, quod no. dignum eſt And. Barb.
b ¶ Teſtes. Adde not. Bald. in. l. iij. q. j. de teſta. ⁊ in aut. ſi omnes. ſ.
ſi vt ſe ab he. ab.
c ¶ Citatio. An
autem in hac ma-
teria debat libel-
lus offerri. vide
Bal. in. l. ij. iij. iiij.
q. j. de teſta.
d ¶ Conteſtatam.
Not. requiri cita-
tionem perſona-
lem, non ad do-
mum, niſi agere-
tur de modico pre
iudicio, niſi ſit con
tumax. Uide ibi
Bartol. niſi forte
teſtis eſſet nimi-
um ſenex. ⁊ eſſet pe
riculum propter
mortem: quia tūc
ſufficit citatio ad
domum. Innoc.
eleganter ita vo-
luit in. c. fina. ex-
tra de eo qui mit-
titur in poſſeſſio-
nē. facit. l. j. ſ. Itē
cum ex edicto que
ſententie. ſine ap-
pellatione reſcin-
dantur. Andre.
Barba.
e ¶ Receptio. Qd
etiam fieri poteſt,
vbi examinantur
ex parte rei teſtes
non infirmi, vel
non abſentaturi.
vt per Abbat. in
capi. ſignificauit.
extra eo. in. ij. diſ-
ferentia.
f ¶ Poſſideo. No.
quando quis poſ
ſit eſſe actor ⁊ re⁹.
⁊ vide Imol. in. l.
ſi finita. ſ. elegan-
ter. ff. de dam. in-
fecto vbi allega.
Bar. hic. do. An-
to. de Butri. in. c.
ſignificauit. hic
alleg. videtur vel
le φ ſi compete-
ret cōfeſſoria, vel
vti poſſi. vt quia
poſſidēs, vel qua-
ſi poſſeſ. videtur
iam nudatus tunc
quia agere poſſet
⁊ ſic ceſſaret ratio
c. ſignificauit. idē
dicendum quod
dixi in dicto. ſ. ele
gāter. poſt Imo.

diffinitiua, ſed differatur executio: nam ſecun-
dum ſuum intellectum non feretur diffinitiua
ſed interlocutoria: quia interloquendo pronun-
ciaretur fidem perpetuo adhibendum: vt ibi
5 nota. ¶ † Sed contra hoc opponitur: nam actio
legis aquilie deſiderat damnum. Nam ſi eſt ple-
ne probatum, nullum eſt damnum deleti chiro-
graphi: ⁊ ſic per probationem deſijt intereſſe: er-
go actio ex hoc non ordinatur, ſed adminicula-
tur. Reſpondeo. duplex eſt intereſſe, ſcilicet ſo-
lutionis. ⁊ illud non ceſſat: ⁊ probationis, ⁊ iſtud
licet ceſſet, vt ex nunc non ceſſat: ſecundum tem-
pus delicti. ⁊ ideo durat actio. vt lege argenta-
rius. ſ. cum autem. ff. de edendo. Soluendo que-
ſtionem propoſitam dico, quod ſi ſit queſtio ci-
uilis ſiue ex contractu, ſiue ex delicto, habet
locum iſta authentica: ſed in criminali non di-
citur iniuriam pati pars: ſed fiſcus reſpectu
obligationis, ſeu pene, que non deberetur par-
ti, ſed fiſco. vt. ff. de pactis. lege. Iuriſgentium.
ſ. ſi paciſcar. ⁊ ideo non loquitur iſta authenti-
ca in criminali. ¶ Credo tamen quod et ibi
reus poſſit petere teſtes recepi ad eternam rei
memoriam: puta ſi vult probare quod fecit ad
ſui defenſionem: nam hoc facit, ne patiantur in-
iuſtum. Accuſatori autem (vt dixi) hoc non
a concederetur: ª quia in executionibus penarum
non eſt ſibi fauor adhibendus: vt. ff. de minori-
bus. lege auxilium. in principio. ¶ Sed hic du-
bitatur de tali queſtione. Ego poſſideo quan-
dam rem, que mea eſt, ſuper quo dominio ha-
beo teſtes, ⁊ timeo ne moriantur: ⁊ timeo de pe-
tro, ne his mortuis faciat mihi queſtionem do-
minij: quia forte res fuit quondam ſua, vel ſuo-
rum antiquorum: vt ſupra de probationibus. l.
ſiue poſſidetis. Nunquid hoc poſſum petere?
Uidetur licet proceſſus iſtius authentice ſit ex-
traordinarius: tamen cum aliquo fundari de-
bet: vt. ff. de iudi. l. inter litigantes. Aut ergo
queſtio mihi mouetur de hoc, puta de diffaman
do, quod res non ſit mea ⁊ habeo aduerſarium
fundatum ex diffamatione: vt. j. de inge. ma. l.
diffamari. ff. de accuſa. l. Titia. ff. de fal. l. Atha-
letus. extra de accuſatio. capi. licet eodem modo
ſi habeo aduerſarium fundatum ex aliquo ante
geſto, qui poſſet mouere mihi queſtionem: quia
iam fui ſibi obligatus, licet fecerit mihi pactum
de non petendo. Si autem materia excuſat que-
ſtionem: tunc illud iudicium non poteſt funda-
ri: quia non eſt cum quo. ⁊ ſic oportet ſilere: ⁊ ideo
vbi nec cum ſpeciali materia, puta ex contractu
vel delicto, vel quaſi. eſt vel eſſe debet aduerſa-
rius certus, nec ex generali materia eſt aduerſa-
rius: veriſimiliter non poteſt fundari proceſſus
huius authentice: quia non eſt aduerſarius cum
quo, vel contra quem: quia natura iuriſdictio-
nis contentioſe requirit aduerſarium: vt. l. j. ſu-
pra de alienatione mutandi iudicij. Cautela ta-
men eſſet, quod per interpoſitam perſonam quis
faceret diffamari ſe: ⁊ tunc illa perſona funda-
ret iudicium: ⁊ occaſione illius poſſet citari fa-
cere ceteros, qui vellnt contradicere: vt ſupra ſi
vt ſe ab heredi. ab. authenti. ſi omnes. ⁊ habes
ſimile. ff. de negotijs geſtis. l. at qui natura. ſ. ſi
6 cum me abſente. ¶ † Quero inſuper: petunt
b teſtes ᵇ recipi ad eternam rei memoriam: com-
paret contradictor, ⁊ petit litem conteſtari ſu-
per hac petitione, id eſt ſuper iudicis officio im-
plorato ad hoc: nunquid debet conteſtari? vide-
tur quod ſic: quia partibus preſentibus in peti-
tione eſt lis conteſtanda: vt nota. extra qui filij.
ſint legi. c. per venerabilem. ⁊ in. capi. ij. de eo qui
mit. in poſſeſ. libr. vj. per archi. In contrarium,
quia ſi hoc eſſet, iſti teſtes reciperentur iudicio-

rum ordine ſeruato non extra ordinem. Reſpondeo: non credo quod ſit
neceſſe litis conteſtat: quia non concluditur parti, ſed iudici. ſicut non eſt
neceſſe litis conteſtata. ſuper emergentibus: vt nota. Innocent. in dicto
cap. quoniam frequenter. ⁊ quia illa probatio ordinatur ad interlocuto-
riam, non ad diffinitiuam ferendam ex ipſa petitione: cum ex tali pronun
tiatione fidem perpetuam adhibendam teſtibus, non oritur actio in fa-
7 ceum: vt not. ff. de iureiur. l. nam ⁊ poſtea. ſ. fin. ¶ † Modo ſequitur vi-
dere de monitione, de qua loquitur iſta auth. ⁊ eſt ſecunda queſtio prin-
c cipalis, in qua reuoco in dubium, qualis debet eſſe iſta citatio: ᶜ Pone
enim quod citandus non eſt preſens, ſed abſens, nunquid ſufficit quod ci-
tetur ad domum: dicit Nicol. de mat. quod ſic, ſi eam habet, vel preconis
voce. ſi ibi habitationem non habet, ⁊ abeſt ex cauſa voluntaria: vt. l. vt
perfectius. j. de anna. except. Sed ſi abeſt ex cauſa neceſſaria: refert, aut
fuit preuentus ante abſentiam, ita quod ſcire potuit, ⁊ debuit, quod te-
ſtes contra eum producerentur: ⁊ ipſe cum potuerit procuratorem dimit-
tere, non dimiſit: tunc eodem modo valet citatio ad domum, vel per pre-
conem: vt. ff. de legatis. l. eundem. ſ. fi. ſi autem non erat ante abſentiam
premonitus de qualitate future litis: aut eſt abſentiam improbabilis,
puta quia bannitus. ⁊ idem. quod eſt in voluntaria abſentia: aut erat pro-
babilis tantum, vel probabilis ⁊ neceſſaria: ⁊ tunc reuerſus poteſt petere
reſt. in integ. vt ſibi atteſtationes non preiudicent: probando tamen iſtā
nem ſicut requiritur in peti. reſti. in integ. ſaltem ſummatim: vt. ff. de ſolu-
no. l. minor autem magiſtratus. ſ. j. ff. de iureiur. l. nam ⁊ poſtea. ſ. ſimi-
nor. ⁊. ff. qui ex cau. man. l. necnon. ⁊ ſic iſta ſunt de mente. Nico. de ma.
Sed do. Dy. dicit, φ illa receptio eſt nulla, niſi interueniret citatio per-
ſonalis, vel latitatio manifeſta. ⁊ hoc eſt qđ dicit litera. Quod ſi venire
noluerit: quia ſignificat veram contumaciam. vnde licet quando teſtes
recipiuntur lit. conteſt. quia quis eſt conſcius litis. ſufficiat citatio ad do-
d mum: tamen ſecus ante litem conteſtatam ᵈ ſm Dy. ⁊ ita tenet hic Cy.
Bart. autem hoc modificat: quia dicit hoc eſſe verum, niſi agatur de ma-
gno preiudicio. ſecus ſi de paruo. ita no. ipſe in. l. iiij. ſ. toties. ff. de dam.
fect. Sed Io. and. in mercurialibus, in regula preſumitur. ſic dicit, quod
teſtium receptio ſit quandoque ante lit. conteſt. quandoque poſt: ſi poſt tunc
eſt clarum: ſi vero ante: aut recipiuntur ad publicandum: ⁊ requiritur ve-
ra contumacia. ⁊ hoc ratione magni preiudicij. qđ generatur: quia talis
receptio fundat probationes preciſe, vt deinceps in dicto non poſſit op-
poni, niſi per modum reprobationis: vt. j. eo. l. ſi quis teſtibus. ⁊ ita intel-
ligitur dictum Dyn. Sed vbi non ſit receptio ad publicandū, ſed eſt rece-
e ptio ᵉ ſuſpēſiua. dicta teſtiū ſcribūtur per modū atteſtationis, ⁊ ſigillatur
tamen non panduntur partibus: iſto caſu ius vtriuſque partis eſt ſaluum
⁊ ideo nō eſt neceſſaria talis ſolennis citatio, vel tanta cōtumacia: ⁊ ideo
ſufficit citatio cōis ad domū: vt. d. c. quoniam frequenter. vbi eſt caſus.
8 ¶ † Modo ſequitur ſecūda queſtio principalis ad declarationē premiſ-
ſorū ⁊c. qñ eſt, φ teſtes recipiant, ⁊ publicent: ⁊ qñ eſt hoc, φ teſtes reci-
piantur, ſed non publicentur: ⁊ qñ eſt hoc φ nec teſtes recipiantur, nec pu-
bli. lit. non conte. Reſpon. dicunt Canoniſte, φ ſi ex parte rei petunt ad
ſimplicem defenſionem, recipiunt ⁊ publi. Si autem ad impugnationē,
idem in reo, qđ in actore. In actore aūt recipiunt, ſed non publicant, nec
recipiūtur oēs in actore, ſed demum circa quos inſtat periculum mortis
vel receſſus: qđ committitur arbitrio iudicis. ⁊ ſm qđ not. Inno. in. d. c.
quoniam. ⁊ c. ſignificauit. teſtes recepti tanquam pro reo, ⁊ probarēt pro
actore: licet ſecus ſit in iuramento ⁊ ſimi. vt. l. ſed ⁊ ſi poſſeſſori. in prin. ⁊ ſ.
f j. ff. de iureiur. verbi gratia. ſi poſſideo ᶠ ſeruitutem, ego habeo ius defen-
ſionis ⁊ actionis. Nam ſi conuenior negatoria, me defendo: ſi moleſtor in
quaſi poſſeſſione, ago confeſſoria. vt inſti. de act. ſ. eque Pone ergo φ fe-
ci teſtes recipi ⁊ publicari ſuper hoc iure ſeruitutis. dicit Inno. φ valet
ad effectum defenſionis mee: ſi conuenior negatoria, ſed non ad effectum
agendi, ſi ago confeſſoria. Ita dicit ipſe in. d. c. ſignificauit ſed cum ratio-
ne defenſionis teſtes ſunt legitime recepti, non video quare fides teſtiū
videatur ⁊ debeat diuidi: vt ſm quid faciant fidem, ⁊ ſm quid nō faciat
fidē. Nam totū eſt vna fides connexa: ⁊ facit fidē per accidens, qđ non fa-
ceret fidē per ſe. vt. ff. de libe. le. l. ſi is qui duos. Sed pro Inn. facit, φ
iudicis debet inſpici concluſio, ſed finis cōcluſionis eſt defenſio: ergo
prodeſt ad impugnandum. iuxta no. ij. q. vj. c. hec quippe. Sed rñdeo, φ
concluſio, qua concluditur fidem adhiberi, eſt generalis, nec debet pro-
batio claudicare: vt. ff. de min. l. de etate. ¶ Bart. autē dicit iſtorum quę-
ritur vtrū debeāt teſtes examinari ad eternā rei memoriā. Dic φ quandoque
petuntur examinari ex parte actoris: quandoque ex parte rei. quandoque ex tali cau-
ſa, in qua pōt eſſe actor ⁊ reus. Primo caſu aut actor pōt ſtatim agere: et
tunc non recipiuntur teſtes, niſi de quorum morte, vel abſentia probabi-
liter dubitat. Exēplū de iſtis timorib⁹ habes in. l. mortis cā cū. l. ſenat⁹.
ff. de do. cau. mor. ⁊ tunc peti poſſunt examinari, ſed nō publicari: quia circa
publicationem petitio eſſet inepta, nō tñ variaret in prima parte de rece-
ptione: quia illa petitur a te. Si vero actor non pōt ſtatim agere: tunc aut
facultas agendi pōt ſuperuenire etiam teſtibus non examinatis: tunc ⁊c.
φ nō examinabuntur, niſi ſit ſuſpicio mortis, vel abſentie. Exēplū, puta
actor non potuit agere: quia pendebat conditio obligationis, nam facultas
agendi pōt ſuperuenire, etiā nō publicatis atteſtationibus: quia pōt exiſte-
re conditio: vt in. d. l. in le. aquil. ſi deletum. ſi vero nō pōt ſuperuenire facul-
tas agēdi, niſi examinatis ⁊ publicatis teſtibus: tūc debēt examinari ⁊ publi-

8 ⁊ publicari[a] oēs, etiam non ab futuri, vel morituri ſimiliter: vt. j. de teſ-
ſta. lege publicati. ⁊. j. de ſecun. tab. l. j. ⁊. §. Exemplum de herede, qui pe-
tit teſtes teſtamenti examinari ⁊ publicari: nam niſi hoc liqueat, nō po-
teſt agere, q2 non poteſt adire: quia nō eſt certus, niſi publicatis teſti-
bus teſtamenti. tex. eſt no. in. l. illud. ſi pars here. pet. Si vero petuntur
examinari ex parte rei: tunc indiſtincte examinantur ⁊ publicant: vt. j.
de vſur. pub. lege fin. Si vero petunt examinari in caſu, in q̄ quis pōt
eſſe actor ⁊ reus: ⁊ idem q2 poterit peti vt examinent ⁊ publicentur: vt
in. d. c. Albericus. ⁊. c. ſignificauit. Eſt aūt reus quicūq3 poſſeſſor: vt. l.
j. §. interdū. ff. vti poſ. Ratio quare fauorabilior eſt reus, quā actor eſt
q2 non eſt in poteſtate rei ordinare iudicium: ſ3 in poteſtate actoris ſecū
dum eum. ℂ Aduerte, dū dicit in primo mēbro: aut actor habet pote-
ſtatem ⁊c. intellige de poteſtate iuris ⁊ facti. nam ſi per cauillationes
rei protraheret libellus actoris, ⁊ lit. cōte. impediretur. Itē propter du
bium receſſus, vel mortis teſtium reciperent teſtes. lit. non conteſt. ſi-
cut ſi nunquam fuiſſet oblatus libellus ſecundū Inn. in. c. quoniā. Idē
ſi propter tyrannidem rei non pōt lis conte. de facto, licet ſub ſit actio ō
9 iure ſecundum Hoſti. in eo. ti. ℂ † Item circa ſecundū membrum, dū3
b dicit q̄ facultas[b] agendi poteſt ſuperuenire ante publicationem acto
ris; q̄ non publicantur, niſi ratione mortis, vel receſſus per. l. in leg. a-
quil. ſi deletum. dico contrariū. q̄ cum non ſit in poteſtate actoris, tunc
ordinare iudicium, qō idem in actore. qō in reo: quia eſt eadem ratio.
10 ℂ † Item circa tertium mēbrum dum dicit, q̄ in teſtamento[c] non ſu-
c peruenit facultas agendi, vel adeūdi, niſi publicatis teſtib[9], vbi dicit
qō ſufficit vndecunq3 heredi innoteſcat. pone eñ q̄ ipſe interfuit teſta
mento. Certum eſt q̄ pōt adire, q2 ſcit veritatem etiam teſtibus nō pu-
blicatis: vt. ff. de acqui. here. lege pantonius. §. rei. alias ſequeretur
q̄ iſte ordo publicationis eſſet adeo de neceſſitate, quod heres nō poſ-
ſit agere, nec3 legatariū. quod falſum eſt, cū3 poſſit adiri hereditas etiā
clauſis tab. ⁊ ſic ſcriptura nō viſa, vt in. l. j. §. in nouiſſimo. de cad. tollen.
⁊ not. in lege eius qui in prouincia. in princi. ff. ſi cert. peta. cum actionē
ex teſtamento propoſitam, vel petitionem hereditatis ſufficiat funda-
re hoc ordine pretermiſſo. ⁊ hoc manifeſte apparet, quod alias ſequere
tur, quod ſcriptura publicationis eſſet de ſubſtantia aditionis heredi
tatis, quod dicere eſt ridiculum. teſtamentum enim etia3 ſine vlla ſcri
ptura ſuas vires habet. In poſſeſſorio autem legis edicto Bartolus vi
detur dicere virum: quia ex publicatione teſtium poteſt fundari, vt ibi
d not. ⁊ idem dico in legatario, quia ex forma ſtatuti legatarius[d] debet
inſinuare, legatum, vel debet mitti in poſſeſſionem viſo legato. quod
tunc eſt etiam ſi non poſſunt petere teſtes recipi publicari vt conſequa-
tur beneficium, quod alias non haberet agendo via ordinaria ex teſta-
mento, quod eſt no. Sed Nico. de ma. procedendo cum ſuo intellectu
vltra omnes alios dicit, quod in iſta materia due ſolennitates principa
liter attenduntur. Prima eſt preſentia aduerſarij, vel legitima citatio,
de qua ſatis dictum eſt. Secunda eſt, quod licet regulariter non debe-
ant recipi lit. non conteſt, ne prius aliquid medietur, quam principietur
tamen hoc fallit in tribus caſibus pertinentibus proprie ad materi-
am huius authentice, vnus caſus eſt ex natura rei, alius eſt ex natura
probationis: ⁊ tertius eſt ex ordinatione litis. ex natura rei dico, id eſt
euiſdem quo agitur, quando illud eſt tale, quod ſine litis conteſtatio-
ne procedit, ſicut eſt interpoſitio decretorum, miſſio in poſſeſſionem, ⁊
huiuſmodi. nam ex natura finis ſui non requiritur conte. lit. ergo nec
ex natura ordinis. Quod enim poteſt explicari ſine conteſtatione, mul-
to fortius probari: vt in aut. de exhibendis reis. §. ſi vero etiam. ex ne-
ceſſitate autem probationis, id eſt ne probatio pereat, recipiuntur te-
11 ſtes, etiam lite non conteſtate vt in iſta aut. ℂ † Circa cuius intellectū
ſciendum eſt, q̄ quandoq3 timetur de perditione totius probationis,
quādoq3 de perditione probationis, per quoſdam teſtes: puta ſenes, va
letudinarios, vel abfuturos. Exemplum de primo, eſt in actore haben-
te ius conditionale. vel in diem longum: nam in tanta temporis mora
naturaliter eſt poſſibile quod omnes teſtes moriantur. Item eſt exem
plum in reo, cum non poſſit ad iudicium prouocari implorando offi-
cium iudicis: ⁊ hoc cum habeat perpetuam cauſam impotentie, merito ti-
met de tota probatione. Iſtis igitur caſibus omnes teſtes recipien-
tur, ⁊ publicabuntur: quia in omnibus eſt par ratio, ⁊ publicationis
neceſſitas, vt hic. ⁊ in. d. l. curent. cum ſimili. Si autem timetur de per
ditione probationis ratione quorundam teſtium, qui timor eſſe po-
teſt actori determinato modo, id eſt ad quoſdam teſtes. ita quod non
ad omnes alios: cum forte habeat, vel habere poſſit plurimos, qui
poſſunt teſtificari: tunc non omnes recipiuntur: ſed tantum hi de qui-
bus eſt timor, iſto caſu non publicantur ſecundum Nicolaum de mata.
Interdum ergo iuſtificatur petitio iſtius auth. ratione perſone peten-
tis: quia reus, vel quia heres, vel quia creditor conditionalis, tunc
recipiuntur omnes, ⁊ publicantur. Sed vbi non iuſtificatur petitio
ex qualitate petitionis: ſed ex qualitate teſtium, quia fortuitis caſi-
bus poſſunt abeſſe: tunc non publicantur, ne precludatur via in pro-
batione aliorum teſtium, quorum dicta in hoc proceſſu non poſſunt
recipi. ⁊ ita intelligitur. c. quoniam frequenter. Si autem petitio iuſti-
ficatur ex vtroque: tunc etiam publicantur, vt in. l. pupillus. j. de vſu-
ris pupilla. Ex ordinatione autem litis recipiuntur teſtes lite non
conteſta. in preparatorijs iudiciorum. ⁊ in que-
ſtionibus emergentibus: quia iſte eſt ordo iudi- a
cū, quod de emergentibus ante lit. conte. cogno
ſcatur ⁊ pronuntietur: vt. ſ. de procu. l. Ita de-
12 mum. cum ſimi. ſecundum eum. ℂ † Quero, an
e ſententia[e] poſt publicatione3 lata, quod debeat
haberi perpetua fides, ſit interlocutoria: vel dif-
finitiua: Reſpondeo. eſt interlocutoria. ita dicit
f gloſſ. not.[f] in. l. In lege aquil. ſi deletum. ff. ad. l.
aquil. ℂ Extra quero in materia huius aut. nū
quid valet ſententia hoc modo, compareas ſi b
g vis.[g] ⁊ quod valet, facit. c. ſignificauit. extra de
teſti. facit gloſſ. in. l. ea quidem. j. ſi man. ita fue.
13 aliena. ℂ † Quero. ſi Iudex recepit teſtem vali-
tudinarium, an ſit receptio ipſo iure nulla: Qui
dam dicunt quod ſic, niſi patientibus partibus: c
quia tunc roboratur conſenſu. Alij quod nō po
teſt roborari conſenſu illud quod peccat in ordi-
ne iudiciario. credo quod ſi non eſt expreſſus er- d
ror, quod valeat quod committatur iudicis ar
bitrio, qui ſint valitudinarij teſtes. quod pre-
ſumitur factum legitime, ⁊ tranſeat in rem iudi e
catam. iuxta not. in. l. ij. j. quando prouo. non eſt
neceſ. q2 in arbitrarijs multum preſumitur pro
iudice, non ſolum in diffinitiua, ſed etiam in in
terlocutoria. vt not. Innocen. de eo qui furti. or
di. ſuſ. c. innotuit. Quicquid no. Canoniſte in. c.
quoniam frequenter. vbi tangitur. poſſet tamē
ſaluari, ſi Iudex voluiſſet inquirere, an eſſent
valitudinarij. vel abfuturi necne. nam tunc pro
ceſſiſſet de facto ⁊ ordinate, ⁊ eſſet receptio nul f
la. vnde maior eſt defectus inquiſitionis omiſſe, q̄
veritatis offenſe, ita ⁊ tunc teſtes inordinate re-
cepti, etiam a cardinalibus non probant: vt ex
tra de accuſation. capitu. accedens. vbi de hoc.
14 ℂ † Quero nunquid iſta aut. habeat locum in
receptione teſtium ſuper fama: ⁊ dico quod non:
quia poteſt fama mutari in contrarium. ⁊ ſic nō
facit perpetuam fidem, ⁊ receptio eſſet fruſtra: g
vt infra. ne de ſtatu defunc. l. qui iure. Item
quia vulgus in quo conſiſtit fama, non perit,
imo fama ex ſucceſſu temporis augetur ⁊ ro-
boratur; vt. ff. de probationibus. l. ſi arbiter. ⁊
ideo iſta authentica intelligitur quoad teſtes,
qui poſſunt teſtificari de vero actu, vel de con-
feſſione, per quam fiat plena probatio. exem-
15 plum. ſupra eode3. authentica rogati. ℂ † Sup
pone quod quis non habet niſi vnum teſtem de
veritate: nunquid poterit illum ſolum facere
recipi ⁊ publicari ad eternam rei memoriam:
videtur quod non: quia vnus teſtis non pro-
bat. Contrarium dico, nam iſta receptio fit ad
cautellam futurorum: vt notatur in dicto. c. ſi-
gnificauit. ⁊ in. c. Albericus. quapropter eſt ex-
pediens eum recipi propter iuramentum: vt ſu-
16 pra de rebus credit. l. In bone fidei. ℂ † Que-
ro. nunquid atteſtationibus publicatis ſecun-
dum formam huius authentice poſſunt teſtes
vlterius produci: dicit hic Nicolaus de Mata.
quod ſic. quia ſunt recepti ad preparationem
future litis, non ad deciſionem. argumento. ex-
tra de teſtibus. c. veniens.
ℂ Ego dixi ſuperius contrarium, quia iſti teſtes
ſunt recepti ad deciſionem cauſe, ⁊ perinde eſt ac
ſi eſſent iure ordinario recepti, ⁊ par eſt timor ſu-
bornationis. Non obſt. c. veniens. q2 ibi erant rece
pti ad alium finem non ad finem deciſionis cau-
17 ſe. ℂ † Quero, quando reo permittitur face-
re examinari ⁊ publicari ſuos teſtes: vtrum
ex quadam conſequentia tunc etiam permit-
titur actori omnes ſuos teſtes facere recipi ⁊
publicari: Reſpon. ſic argumen. ſupra. de tem-
po. in integrum reſtitutionis. l. perende. ⁊. ff. de
contrat. ab n. l. ſi poſt mortem. §. finali. Preterea
in iſto proceſſu actor neceſſarius tenet locum
rei. quia prouocatus eſt ad cauſam mitte. ⁊ ita
tenet Nic. de mat. Ulteri[9] quero nūquid diſtin
ctio ſupior inter actore ⁊ reū habeat locū, qn in
principali petitione pōt procedi lit. nō gte. Rū
vbi ius actione non requirit gteſt. ibi indiſtincte

ℂ Publicari.
Idē t3 Ang. indi-
ſtincte ⁊ in. d. lege
publicari. necdū in
teſtamento, ſ3 eti-
a3 in ſnia ⁊ in itrō 2
tract[9]. ⁊ vide etiā
q̄ ibi no. Bald. in
vij. qōe.
ℂ Facultas. Idē
t3 gl. ⁊ An. de bu.
in. c. ſignificauit.
extra eo. cū cōcor.
ibi alle.
ℂ In teſtamento.
Uide Bal. in. l. ſ.
vij. q. j. de teſta.
ℂ Legatarius.
Uide Bal. in. l. ij.
in. vij. q. j. de teſt.
ℂ Snia. Quid in
ſnia in quā pronun
ciat improbatum
eſſe, vel non. Uide
Bal. i. l. aū. j. quo.
appel. non reci. ⁊
ad hec dicta ad-
de Bald. in. l. ij. in
v. q. j. de teſta.
ℂ Gl. Not. ſniam
poſt publicatione3
dici iterlocutoria3.
⁊ non diffinitiuam,
vt eſt gl. ſing. ſm
Bar. in. d. l. in lege
aquil. ad legē aqui
liā. And. Barb.
ℂ Si vis. An va
leat citatio compa
reas ſi vis. vid Inn.
in. c. dilecti. extra ō
exce.
☞ Adde dictio q̄
notaui in tra. meo
clauſularum ſ claũ
ſulis iudiciorū. ℞.
ſi tu putaueris q̄
tereſſet

poſſunt peti omnes recipi ⁊ publicari a quacunqꝫ
parte quia ceſſat ratio impediens.i.ordo impe-
diens regulariter: vt in.d.c.quoniam frequenter.
§ j. Credo tamen ꝙ ſi reus peteret ſibi offerri li-
bellum in principali, vt nō fatigetur duobus iu-
diciis, q: eius petitio eſſet iuſta. ſed ſi hoc non pe
tit. receptio ⁊ publicatio petitur. qđ eſt valde no.
vbicꝫ igitur per ſtatuta locorum proceditur lit.
non conte. verbi gratia. dictat ſtatutum ꝙ vbi
petuntur legata, non requiritur lit. conte. dico ibi
etiam ꝙ legatarius non poſſidens poſſit petere
teſtes recipi ad eternam rei memoriam. pō tene
menti. ¶ Ultimo nos vidimus an ante lit. con-
18 te. teſtes recipiantur. i. ante ordinē iudicii. † Sed
quero vtrum poſt ſententiam recipiantur. i. poſt
ordinem iudicii? Reſpon. ſic: in his que poſt ſen-
tentiam poſſunt probari: vt. ff. de confeſſ. l. cum
fideicommiſſum. ⁊ not. in. l. j. in princ. ff. de edend.
q: hoc totum eſt de ordine ⁊ dependētiis lit. pri-
mo conte. ſecundum Nico. de ma. In text. ibi, at-
teſtationes recipiat. Not. ꝙ teſtis eo ipſo ꝙ iu-
rat, dicitur teſtificari: q: dictum habet neceſſariā
conſequentiam a iuramento, vt dixi. s. eodem. l. ſi
quando.

1 ☞ Atteſtationes poſſunt roborari pacto par-
tium, ⁊ infringi.
2 Sententia arbitri non valet, niſi quia ei paretur
metu pene: ⁊ tamen receptio teſtium valet, qua-
re hoc ita diuerſum.
3 Teſtes recepti coram honeſtis perſonis non ha-
bentibus iuriſdictionem, an valeant.
4 Teſtes recepti in vero iudicio, an valeant coram
arbitro.
5 Crimina qualiter poſſunt obiici teſti poſt mor-
tem: cum morte extinguatur crimen.
6 Teſtes qui iterato examinant, an debeāt iteruꝫ
iurare. ⁊ quomodo ſua dicta cōfirment. nume. 7.

¶ Lex decimaſexta.

Cum apud. Si teſtes ſunt ab arbitro ri-
te recepti, ⁊ publicati, niſi inter par-
tes aliud conueniat, tales atteſtatio-
nes probāt corā ordinario iudice, niſi aduerſarius
petat teſtes ſuperuenientes repeti, ſalua tamē ſem
per exceptione in perſonas ⁊ dicta. h. d. not. ⁊ ad-
dit hec. l. pe. s. de arb. q: ꝙ ibi dicit atteſtationes
valere, hic modificat. Itē addit in facultate op-
ponendi in perſonas ⁊ dicta. ⁊ ex hoc tex. ſumpta
1 eſt decre. extra de teſti. c. preſentata. ¶ † No. pa-
cto partiū atteſtationes poſſe roborari ⁊ infrin-
gi: vt ibi dum dicit, ſi quidem ⁊c. hoc in teſti. re-
ceptis ab arbitrio: q: arbitria pendent ex conuen
tione: ſed in teſtibus receptis a iudice, ſi non ſint
rite recepti, non eſt eis ſtandum. ⁊ ſi ſunt rite rece
pti, eſt eis ſtandum, quicquid ſit actum inter par
tes: q: magis attenditur vigor iudiciorum quam
conuētio. iuxta no. per Inn. extra de teſti. c. cum
cauſam. gl. ſentit hic contrarium, quod eſt valde
no. q: dixit, quod hec lex tota poteſt loqui in teſti
bus receptis a iudice. ⁊ ſecundū hec etiā in vero
iudicio ſeruanda eſt pactio. argumen. ff. de re iu-
dic. l. ſi conuenerit. ſiue robori teſtificatorū adii-
ciat, ſiue detrahat: qđ eſt no. arg. ad hoc extra de
teſtib. c. tuis. ⁊ quod no. in. l. j. §. j. ff. de feriis. Re
uoco ergo in dubiū, vtrū hec lex in eo quod dicit
aduerſario petente teſtes recipi, habeat locum,
ſi teſtes ſunt recepti in vero iudicio? dicit Nico.
de ma. qđ tunc ſtandū eſt atteſtationibus, ſi ſunt
legitime publicate in quacunqꝫ inſtantia, ⁊ co-
rā quocūqꝫ iudice ad eundē effectū: vt. j. de re iu-
di. l. geſta. Sed ſi non ſunt publicata, valent co-
ram receptore, ⁊ eius ſucceſſore, non coram alio.
⁊ ideo per alium non poſſunt publicari: quia of-
ficium mercenarium non ambulat de tribuna-
li ad tribunal. facit ad hoc quod no. in. l. 10. cum
l. ſequen. ff. que in fraud. cred. ⁊ ita tenet ibi Ia-
cob. de aret. ⁊. s. de iu. l. properandum. in fin. hec
a enim opi. Ia. bu. eſt opinio vera[a] per auth. ſen. ſed
2 ſi quis ab aliquo. s. eo. ¶ † Si tu queris. de ratione differentie, que eſt
inter arbitrum ⁊ iudicem, ratio eſt in promptu: quia coram arbitro
teſtes facilius mentiuntur, quam coram iudice, qui poteſt eos inter-
b rogare adhibitis tormentis: vt. ff. eo. l. iii.[b] §. Sabino. ⁊ ideo minus au
dent mentiri iudici, quam arbitro: q: igitur ſolenniter examinantur,
ideo magis credibiles ſunt. ¶ Deinde reuoco in dubiū, quare eſt hoc,
ꝙ ſententia arbitri nō valet, niſi ꝙ ei paretur metu pene, ⁊ receptio te-
ſtium valet? Rñ. q: ſi non valeret receptio teſtiū, non eſſet in aliquo cō-
ſultum probanti, nam ſi aduerſarius impune contemnere poteſt dicta
teſtium, non pōt impune contemnere factum arbitri, pena enim com-
promiſſi reſpicit contemptum arbitri nō contemptum teſtium. Unde
quantum ad hoc compromiſſum eſt ſine pena. ¶ Quero, quid de teſti-
bus receptis ab arbitratore, nūquid habeat locū hec lex? dicit Nic. de
ma. ꝙ non: cū tales atteſtationes non ſint recepte publice authoritate
nec ad eius ſimilitudinem. licet ergo arbitrator moueatur ex ipſis ta-
men tales probationes non concluderent iudici. ⁊ eſt opi. Inn. in. c. qui
tauallis. extra de iureiur. ⁊ ita tenet hic Iac. but. qđ credo verum, niſi
pacto partium aliud eſſet ordinatum. nam poteſt valere in robore pa-
cti, qđ non valet in robore iudicii. ar. iſtius litere: ⁊ ideo in tali compro-
miſſo, ſi eſſent iſta verba, ſi tibi cōſtiterit, vel ſi tibi fuerit probatum,
puto ꝙ etiam coram iudice valeret, ſicut dicimus in teſtib[9] receptis ab
executore literarum apoſtolicarum: q: non recipit vt iudex, ſed vt ſim-
3 plex examinator: vt legit ⁊ no. in. c. j. extra de offi. dele. in cle. ¶ † Ulte-
rius queritur, quid in teſtibus receptis coram honeſtis perſonis, non ſuf-
fultis iuriſdictione, vel arbitrio. Rñ. nullum habet effectum: vt no. ff.
c eo. l. iii. §. idem. ⁊. §. ſeq. ſecundum Ni. de ma.[c] ⁊ ideo teſtes qui quotidie
recipiunt per ſyndicos villarum ſuper inquiſitione maleficiorum, nul-
lam fidem faciunt iudici. quandoqꝫ tamen excuſant ſyndicū per accidens,
propter iuſtam ignorantiā, que preſumitur ex quo ſyndicus inquiſiuit,
inquantū potuit, ⁊ nihil inuenit: vt. j. de his quib. vt indi. l. ſi ea queſtio.
4 in gl. parua, que dicit in domo, nō in iudicio. que eſt multū no. ¶ † Que
ro hic quid econtra, nunquid teſtes recepti in vero iudicio valeant co-
ram arbitro? dico ꝙ ſic, nam ſi fidem faciūt ſuperiori. i. iudici: ergo inferiori.
¶ Quero nunquid eligens poſſit variare? Rñ. nō: vt. l. ſi fundus. §. ele-
5 ganter. ff. de leg. comiſſ. ⁊ ar. s. eo. l. ſi quis teſtibus. ¶ † Ultimo quero,
quomodo poſt mortē hic poſſunt obiici crimina, cuꝫ morte extinguantur.
Rñ. q: iſta cauſa non eſt cū teſte mortua, ſed cū parte: vt. ff. de infa. l. Lu
cius. ⁊ ſic no. ꝙ excipiēdo poſt mortē criminoſi, poteſt queri de crimine,
6 nō ad effectū punitionis: ſed ad fidē rei teſtificate. ¶ † Quero nunquid
d teſtes, qui iterato examinant, debeāt iterato iurare?[d] gl. ꝙ ſic: vt. ff. de
dā. infec. l. qui bona. §. ſi quis ſtipulat[9]. ⁊ eſt rō: q: in primo iuſo nō eſſent
ſus de iſta noua diſpōne. Itē q: in alia inſtācia eſt corā alio. Itē q: fides
teſtis nō eſt ſemper in eodē ſtatu, nec eadē qualitas eius: vt. ff. ad carb.
l. iii. §. due autē ſunt cauſe. ſecus dico in teſtibus, qui in eadē inſtācia re-
petunt ad declarationē eius ꝙ depoſuerūt: q: declarare nō eſt de nouo
teſtificari, ſed demōſtrare intentionē teſtificate rei: vt. ff. de teſta. l. here-
7 des palā. §. ſed ⁊ ſi notā. ¶ † Ulteri[9] quero, nunquid iſti teſtes, qui corā
iudice repetunt, poſſint dicere ⁊ teſtificari: ⁊ hoc modo teſtificor prout
dixi in alia teſtificatione? Bar. dicit ꝙ ſic. in. l. legata inutiliter. de leg.
e j. ⁊. l. eos. ff. de fal. ¶ Ego[e] dico, ꝙ debēt iterato deponere clare: nec ſuf
ficit iſta confuſa depoſitio: alias iſta lex eſſet fruſtra. quare enim repete-
rentur ſi deberēt ſe referre ad primas atteſtationes: ſimpliciter, nec ex-
plicite deberēt aliquid deponere: vnde ego bene cōfiteor ſi volūt dilatio
nem ad videndū qđ primo depoſuerūt, qđ debet eis dari: q: inquantū-
cūqꝫ bonis ⁊ perfectis viris pōt cadere obliuio memorie: ⁊ de facili poſ
ſent capi in verbis. hoc intellige verum, niſi eſſent teſtes ſuſpecti: q: tunc
Iudex debet conari eos capere in verbis, non autem dilationē dare ad
f ſuam malitiam inſtruendam: vt eleganter not. hic in ſum. per Azo.[f]

¶ De fide inſtrumentorum. Rubrica.

1 ☞ Inſtrumentorum virtus, ex quibus conſtat.
2 Scriptura iudiciorum, ſeu fori per quos fieri poſſit.
3 Et an notarius, vel boni viri ad hoc poſſent compelli, ꝙ ſcribant inuiti.
4 Scriptura forenſis, an valet ſine teſtibus.
5 Scripture forenſes, an debeant edi.
6 Scripture extraiudiciales, an probēt inter alios quam inter illos inter
quos ſunt cōfecte.
7 Notarius a quo, vel a quibus debeat eſſe rogatus.
8 Notarius qui negat ſe eſſe rogatū, an cōpellatur facere inſtrumentum.
9 Notarius, an debeat habere cognitionem rei, quā ſcribit. 10. 11. 12.
13 Notarius an debeat cognoſcere teſtes.
14 Notarius qualiter poſſit conficere inſtrumentum.
15 Notarius vt poſſit conficere inſtrumentum, quatuor requiruntur.
16 Notarius qui per tres ſenſus corporis cognoſcit rei qualitatem, an poſ
ſit de hoc conficere inſtrumentum.
17 Tabellioni ſi mandet quod ſcribat vulnus quod alteri vidit inferri, ſi
ſcribit, an probet.
18 Teſtes inſtrumentarii, an debeant eſſe rogati.
19 Notarius an poſſit conficere inſtrumentum de eo quod eſt preter ſua.

Imbreuia

a ¶ Uera. Ide ⁊ Bald. in. l. ii. s. de eden.

b ¶ L. iii. Et adde §. ſi vero: ignoti. ⁊ §. quoniaꝫ. in aut. de teſti.

c ¶ Nic. de ma. Et vide Ange. in. l. quo. ff. de edil. edic. And. Barb.

d ¶ Iurare. Dixit aut. hoc ſacramentū. in verſic. citandam. s. de iuramen. calum.
☞ Add. ſolno Feli. in. c. fraternitatis. col. ii. ver. not. ſcdo receptionem teſtiū. ⁊ ibi Pan. in. iii. no. extra. e. vbi dicūt. qđ ſi iurauit ſup tota cā, non dꝫ repetitus iterum iurare.

e ¶ Ego dico. Uid. c. cū in tua. eo. ti. ⁊ ibi dixi. ⁊ ibi p do minū Abba. ⁊ ibi Io. de imo. And. Barba.

f ¶ Azonē. Ubi dicit idē ꝙ Spe. in ti. de teſta. §. iā de interrogatoriis. in ꝟ. etiā no. ꝙ expſſius ⁊c. ⁊ facit qđ no. gl. in. c. teſtiū. dū dicit de interrogatione etiam tēporis. s. eo.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN